FIZIONOMIA ETNICĂ ȘI CONFESIONALĂ FLUCTUANTĂ A REGIUNII CARPATO-BALCANICE ȘI A TRANSILVANIEI

Fizionomia etnică și confesională fluctuantă a regiunii carpato-balcanice și a Transilvaniei

Fizionomia etnică si confesională fluctuantă a regiunii carpato-balcanice si a Transilvaniei

Asociația Culturală Haáz Rezső
Odorheiu Secuiesc, 1996

Volumul apare în cadrul programului comun de editare
al Asociației Culturale Haáz Rezső
și al Institutului Central-European TLA

Traducere de Skultéty Sándor

Lector: Dézsi József

Redactori: Bárdi Nándor, Veres Péter

Colegiul de redacție: Zepeczaner Jenő (editor responsabil), Bárdi Nándor, Biró Gábor, Hermann Gusztáv Mihály, Veres Péter

Múzeumi Füzetek nr. 14.
Caiete Muzeale nr.14.

Editat de Asociația Culturală Haáz Rezső
strada Kossuth nr. 29 Odorheiu Secuiesc

ISBN 973-96873-5-0

Tiparul executat de Tipografia ALUTUS din Miercurea Ciuc
Director: Burus Endre, Hajdú Áron

Cuprins

Dr. Károly Kocsis
Configurația etnică și confesională a regiunii carpato-balcanice 7

Árpád E. Varga
Despre numărul maghiarilor din Transilvania 45

Árpád E. Varga
Limbă maternă, naționalitate, confesiune. Date statistice privind Transilvania în perioada 1880-1992 83

Dr. KÁROLY KOCSIS

CONFIGURAȚIA ETNICĂ ȘI CONFESIONALĂ A REGIUNII CARPATO-BALCANICE

În întreaga lume, regiunea carpato-balcanică a devenit cunoscută — căpătînd, am putea spune, aspectul unei noțiuni aparte — în primul rînd datorită extraordinarei diversități etnice și confesionale constituite la nivelul populației de aici în decursul veacurilor trecute, ca și poziției geografice specifice, evenimentelor politice legate de acestea și instabilității. Individualitatea izvorîtă din diversitatea etnică, confesională, culturală a regiunii de la confluența dintre lumea creștină occidentală/răsăriteană și cea islamică a Orientului Apropiat s-a accentuat și mai mult după cel de al doilea război mondial — cînd celelalte teritorii, mai nordice, ale așa-numitei Europe „de mijloc" (Cehia, Polonia, vestul Ucrainei etc.) și-au pierdut, în urma masivelor emigrări silite, caracterul etnic și confesional eterogen. Acest conglomerat social multiform, convergența unor culturi deosebite semnificativ între ele au stat, în ultimul veac și jumătate, la baza izbucnirii unor conflicte, fie regionale, fie la scară mondială. În decursul secolelor trecute, în regiunea carpato-balcanică, de cele mai multe ori războaiele, conflictele dintre națiunile mici și mijlocii de aici (numărînd 0.5—12 milioane de membri), pornite în general sub stindardul eliberării, dar de fapt cu scopul cotropirii de teritorii, au avut loc în urma prăbușirii imperiului ce-și exercita controlul asupra teritoriului respectiv: de exemplu, prăbușirea Imperiului otoman în Europa (1878-1913), sfîrșitul Monarhiei Austro-Ungare (1918), replierea și dezagregarea Uniunii Sovietice (1990/91). Izbucnirea conflictelor, schimbările înregistrate în raporturile locale de forțe, afirmarea intereselor națiunilor mici, respectiv ale minorităților naționale de aici s-au petrecut de fiecare dată corespunzător intereselor marilor puteri. Tensiunile etnice și confesionale „date" au fost amplificate, pe de o parte de faptul că cercurile dominante, guvernele au fost pur și simplu incapabile să evalueze gravitatea unor probleme etnice presante și să le gestioneze, iar, pe de altă parte, faptul că unele grupuri etnice se aflau — și continuă să se afle —, ca urmare a istoriei lor diferite, în stadii relativ deosebite ale procesului de devenire națională, de „maturizare ca națiune". Pînă în prezent, nici un regim social sau ideologic n-a reușit să dezamorseze în mod durabil tensiunile izvorîte din caracterul cît se poate de eterogen al populațiilor aflate în spațiul analizat,

ca și din existența unor granițe rigide, noi din perspectivă istorică, ce nu corespundeau nici tradițiilor etnice, nici celor cultural-istorice, și nici relațiilor economice. Acest lucru n-a reușit să-l realizeze nici ideologia „internaționalismului proletar", proprie regimului comunist ce a dominat regiunea între 1945-1989/90; dimpotrivă, tensiunile etnice și confesionale negate, trecute sub tăcere timp de 40 de ani, au izbucnit cu o putere neobișnuită, așa cum unii prevăzuseră deja[1].

Activitatea de publicare a unor lucrări științifice referitoare la situația etnică geopolitică a așa-numitei Europe „de mijloc" — și, în cadrul acesteia, Europa de Sud-Est — situată între Estonia și Grecia, a luat avînt după primul război mondial, în urma apariției așa-numitelor state „naționale" (de fapt, multinaționale)[2]. După al doilea război mondial, relativa tăcere ce a urmat oboselii, apatiei în ce privește publicarea unor lucrări legate de acest domeniu tematic a fost urmată, începînd cu anii 1960, de numeroase studii de mari proporții, care au atras atenția asupra diversității etnice a Europei de Est și a tensiunilor potențiale rezultate din aceasta[3]. În regiunea carpato-balcanică, ce face obiectul analizei noastre, activitatea publicistică referitoare la relațiile etnice și geopolitice și la tensiunile rezultate din acestea, activitate considerată indezirabilă de politica oficială, s-a afirmat destul de tîrziu și s-a concentrat doar asupra cîte unei regiuni, a cîte unei țări[4].

OBIECTIV, TERITORIU ANALIZAT, BAZĂ DE DATE

Scopul acestui studiu este descrierea structurii etnice și confesionale actuale a regiunii carpato-balcanice, a tendințelor la nivel etnic și a proceselor migratorii din perioada 1920-1990, ca și prezentarea rădăcinilor istorice ale actualelor tensiuni etnice, religioase și politice.

---

1 King, R.R., 1973.....If Soviet power in Eastern Europe should decline as a result of...a serious internal crisis, nationalism would undergo a renaissance in the communist states of Eastern Europe."

2 Ex. Winkler, W., 1931; Macartney, C.A., 1934,1943; Chmelar, J., 1937; Rónai A., 1939, 1945.

3 Breu, J.(1966), Bohmann, A. (1963), Kosinski, A.(1969), Straka, M. (ed.) (1970), King R.R. (1973), Harti, H. (1973), Peyfuss, M.D. (1976), Sugar, P.F. (1980), Horak, S.M. (1985), Suppan, A.-Heuberger, V. (1991) etc.

4 Ex. Šentić, M.-Breznik, D. (1968) Petrović, R. (1969), Zelenciuc, V.S. (1973, 1979), Vlahović, P. (1977), Žuljić, S. (1980), Kocsis K. (1989, 1990, 1991), Pepeonik, Z. (1991), Covic, B. (ed.) (1991) etc.

Fig.1. Regiunile spațiului carpato-balcanic

1=frontieră de stat, 2=hotare nesigure între foste republici iugoslave, 3=limite de provincii sau regiuni istorice, 4=spațiul analizat

Teritoriul pe care-l avem în vedere cuprinde bazinul carpatic, zona balcanică și Moldova ca regiuni structurate de actualele frontiere politico-administrative (fig.1.).

În general, teritoriile analizate constituie state independente. Pentru ușurarea studiului nostru însă, în scopul evitării unor disproporții în ce privește mărimea regiunilor analizate și efectivul populației acestora, am procedat, în cazul țărilor mai mari, eterogene sub raport etnic — Ucraina, România, Iugoslavia —, pe baza trecutului istoric, a structurilor etnice și a condițiilor geografice ale acestora, la individualizarea unor unități teritoriale mai mici. Ucraina

Subcarpatică, Transilvania și Voivodina — ținuturi cu o dezvoltare istorică radical diferită față de cea a teritoriului de bază al țărilor respective și care geografic aparțin bazinului carpatic — sînt prezentate așadar, din necesități impuse de economia lucrării de față, independent, ca „regiuni", unități de bază pentru analiza noastră (și nu state de sine stătătoare!), ele fiind, în mod firesc, părți constitutive ale Ucrainei, României și Serbiei actuale. În cazul Serbiei, regiunea Kosovo, cu o populație preponderent albaneză, figurează tot ca teritoriu individualizat.

Suprafața totală (797 mii km^2) a celor cincisprezece regiuni astfel obținute e comparabilă cu cea a Turciei, iar populația (1990=77,4 milioane) cu cea a Germaniei. La stabilirea principiilor de bază ale acestei împărțiri, am avut în vedere diversitatea etnică a populației, răspîndirea în teritoriu a diferitelor etnii și structura geografică, macroregională.

Față de lucrările de pînă acum, constituie o noutate că la analiza geografică a structurii și proceselor etnice n-am procedat la compararea rezultatelor diferitelor recensăminte realizate în state ale căror suprafețe au tot variat în timp, ci, pentru a putea realiza demersul comparativ, datele din epocă (aproximativ 1920) le-am recalculat la suprafața actualelor regiuni. Pentru analizarea structurii etnice, a fost nevoie să comparăm diferite elemente (naționalitate, limbă maternă) ale recensămintelor realizate la diferite date de șapte state (*Statistici 1*). Astfel, anul 1920, cu date de recensămînt accesibile la nivelul întregii regiuni, l-am fixat ca prim an (de bază), iar 1990 ca ultim an.

SCHIȚĂ ISTORICĂ

Pentru a înțelege politica externă a statelor și națiunilor din regiunea despre care vorbim și pentru a coborî pînă la rădăcinile conflictelor etnice, o mare importanță o are retrospectiva istorică; trebuie să vedem de cînd există hotarele respective, cît de stabile au fost ele, după cum e necesar să știm cît a dăinuit independența statală a popoarelor din zonă.

Dintre popoarele actuale ale regiunii carpato-balcanice, bulgarii au fost primii care și-au întemeiat un stat independent (680), după care au urmat croații (870), sîrbii (892) și ungurii (896). Întemeierea statului și asigurarea independenței acestuia în cazul românilor (1324), albanezilor (1443) și muntenegrinilor (1796) a avut loc mult mai tîrziu,

iar statul slovac de sine stătător a putut apărea pe hartă, temporar, abia în 1939. După o perioadă mai scurtă sau mai lungă de înflorire în cursul Evului Mediu, cea mai mare parte a popoarelor mici intrate sub dominația nemijlocită sau mijlocită a puterilor, de cele mai multe ori învecinate, existente în diferite epoci istorice (imperiul francilor, regatul ungar, imperiul bizantin, imperiul otoman, imperiul austriac, imperiul rus etc.), și-au putut cuceri independența abia în a doua jumătate sau la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Patru dintre popoarele cele mai mari ale regiunii s-au bucurat de independență statală astfel: ungurii 789, bulgarii 661, sîrbii 448 și romînii 211 ani[5].

Poporul croat, care s-a bucurat de independență timp de 237 de ani, și poporul slovac au avut posibilitatea să-și întemeieze din nou (respectiv, în cazul slovacilor, pentru prima dată) un stat independent abia în timpul celui de al doilea război mondial. În ce-i privește pe macedoneni și bosniaci — ca urmare a recunoașterii internaționale, la începutul anului 1992, a independenței croate și slovene —, aceștia încearcă în zilele noastre să realizeze independența de stat.

Cea mai mare parte a popoarelor amintite au trecut printr-o epocă (moment) istoric(ă) în care statul lor a dispus de o suprafață mult mai mare decît în prezent: ungurii (din veacul al X-lea pînă în 1918, respectiv între 1938-1944), sîrbii (1345-1355; 1918-1941;1944-1990), bulgarii (893-927; 1187-1256; 1941-1944), croații (870-1102, 1941-1945), românii (1918-1944), albanezii (1941-1944) (fig.2).

Conform fig.2, hotarele dintre statele balcanice au fost deosebit de instabile. Mărimea unor state, deplasarea lor teritorială — mai ales, în cazul Bulgariei și Serbiei — arată multe maxime. În ultimii o mie de ani, cele mai stabile — în primul rînd, datorită factorilor naturali — s-au dovedit hotarul vestic al Croației (1100 de ani), hotarul vestic, nordic și estic al Ungariei (800-900 de ani), respectiv hotarul bulgaro-românesc pe Dunăre (aproximativ 800 de ani).

În cursul Evului Mediu, suveranitatea micilor popoare balcanice a căzut pradă expansiunii lente, dar nestăvilite a imperiului otoman. Într-un veac — un veac și jumătate — de la cumpăna dintre secolele

---

5 Datele cu privire la durata independenței de stat au fost calculate în momentul elaborării manuscrisului original (1990).

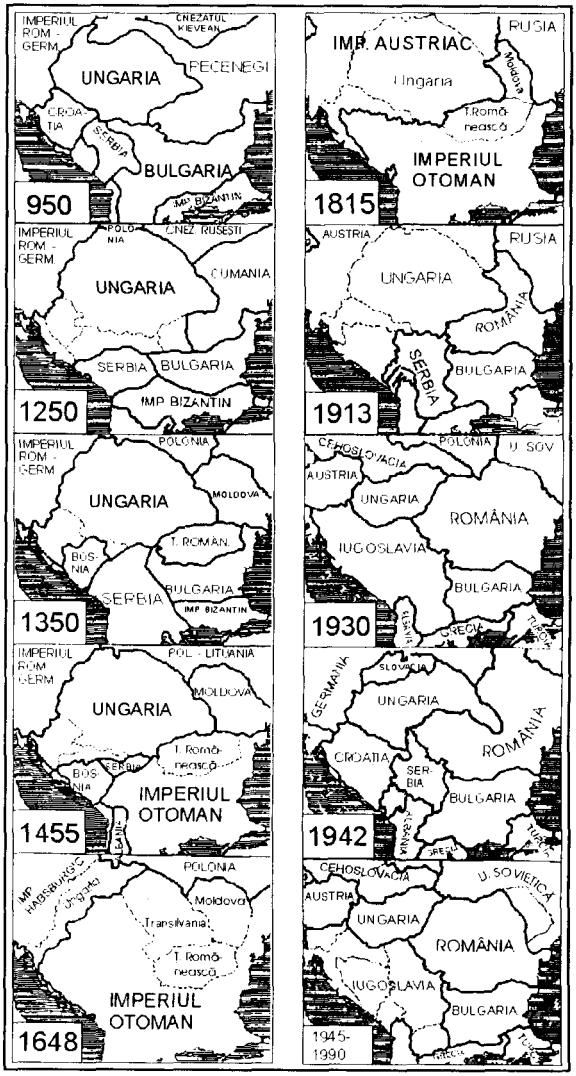

Fig. 2. State în regiunea carpato-balcanică (950-1990)

al XIV-lea și al XV-lea și pînă la mijlocul veacului al XVI-lea —, aproape întregul spațiu carpato-balcanic a devenit parte a imperiului otoman (în ordine, Bulgaria, Țara Românească, Serbia, Moldova, Bosnia, Albania, partea centrală și de răsărit [Transilvania] a Ungariei). Unele teritorii dependente de imperiul otoman s-au bucurat de o largă autonomie, reușind uneori, pentru scurte perioade de timp, să-și recapete chiar independența. Dintre acestea, Principatul Transilvaniei a asigurat într-o anumită măsură continuitatea statală ungară, iar Țara Românească și Moldova — pe cea românească.

După acest fenomen, în urma migrației în proporție de masă a populației, structura etnică, relativ stabilă, s-a destrămat.

Înainte de ocupația turcească, respectiv în timpul acesteia, a început migrația populațiilor de pe teritoriul examinat spre zonele periferice, respectiv, într-o proporție mai mică, spre zonele de munte, ce ofereau mai multă siguranță. Proporțiile cele mai mari le-a cunoscut migrația pluridirecțională a sîrbilor. În general, în urma pierderii unor bătălii mai însemnate purtate împotriva turcilor, în opt valuri mai importante ei s-au refugiat spre nord, nord-vest, spre partea de sud a Ungariei, precum și în cea de est și centrală a regatului medieval al Croației, ocupînd localitățile părăsite de unguri și croați, refugiați spre nord (Kocsis, K., 1989). Pustiirile turcești și tătărești au avut ca rezultat și amplificarea procesului de stabilire a românilor (vlahilor), care au început să imigreze într-un ritm tot mai accentuat, cu începere din secolul al XII-lea, în partea de est (Transilvania) a Ungariei devastate. În urma acestui fenomen, proporția românilor în Transilvania a crescut de la 25% la sfîrșitul veacului al XV-lea la 55,8% în 1761 (Kocsis, K., 1990). În același timp, cu începere din secolele al XVI-lea — al XVII-lea, în Balcani ia proporții tot mai importante procesul de colonizare a turcilor pe teritoriile cu valoare strategică, iar în alte părți islamizarea treptată (cu cele mai bune rezultate în Bulgaria, Albania și Bosnia) a populației băștinașe. Pe teritoriul pe care l-a avut în Evul Mediu regatul Ungariei, teritoriu trecut în 1526 în parte sub stăpînire habsburgică, autoritatea turcească a încetat definitiv în 1718, după recucerirea Banatului. Cu începere de la această dată, hotarul otoman s-a stabilizat pentru 160 de ani pe linia Carpaților și a fluviilor Dunărea și Sava. Această linie — care constituie, din punct de vedere geografic, și hotarul de sud-est al Europei Centrale —, deși, în urma imigrării în proporții de masă spre bazinul carpatic a

popoarelor balcanice (mai ales a sîrbilor și românilor), nu a fost și hotar lingvistic, în decursul celor 160 de ani a devenit un hotar cultural-geografic ce dăinuie mai mult sau mai puțin pînă azi.

Pe teritoriile depopulate din părțile centrală și sudică ale Ungariei care, după încetarea dominației turcești, au trecut sub stăpînire habsburgică, a început, în cursul secolului al XVIII-lea, colonizarea organizată și popularea spontană cu mase de sute de mii de germani, sîrbi, slovaci, români, ucraineni, aduși sau veniți mai ales din Germania, Serbia și teritoriile periferice ale regatului Ungariei. Ca rezultat al acestei colonizări de proporții, jumătatea de sud a Ungariei de azi, Voivodina actuală, Banatul românesc de azi și partea de răsărit (Slavonia) a Croației actuale au devenit teritoriul cel mai compozit din punct de vedere etnic al Europei, unde pot fi întîlnite toate neamurile Europei Centrale și sud-estice.

Timp de peste un veac și jumătate, ca urmare a ocupației turcești, a pustiirilor provocate de războaie (care i-au afectat mai cu seamă pe unguri și croați, două popoare-tampon așezate la răscrucea dintre lumile creștină și musulmană) și a colonizărilor și imigrărilor ce au urmat, proporția populației maghiare în bazinul carpatic a scăzut de la 80% la sfîrșitul veacului al XV-lea la 29% în 1787 (Jászi O., 1912). La începutul secolului al XIX-lea, o dată cu anexarea, în 1812, a părții de răsărit (Basarabia) a Moldovei, imperiul țarist a devenit un factor de putere și principalul sprijin al micilor popoare ce luptau pentru libertate împotriva turcilor. Cu ajutorul acestuia, în 1878, Serbia, România și Bulgaria și-au cîștigat independența, rămînînd sub dominația turcească doar teritoriile cele mai islamizate din sudul Balcanilor (Tracia, Macedonia, Albania, sangeacul Novi Pazar etc.). E perioada în care Bosnia-Herțegovina ajunge sub ocupație austro-ungară. În 1913 însă, Albania, care urmărise cele două războaie balcanice, își cîștigă și ea independența, iar Serbia, Grecia, Bulgaria, respectiv Muntenegru își împart între ele ceea ce mai rămăsese din posesiunile balcanice ale imperiului otoman. Împărțirea Balcanilor ce a urmat prăbușirii imperiului c oman a semănat germenii a numeroase conflicte de durată, legate, în primul rînd, de dreptul de proprietate asupra Traciei, Macedoniei și Bosniei-Herțegovina.

Micile state balcanice, relativ eterogene etnic, eliberate de sub dominația turcească multiseculară, precum și croații, slovenii, cehii au ridicat reciproc pretenții asupra teritoriilor locuite de ceilalți, ca și

asupra teritoriilor Monarhiei Austro-Ungare locuite și de slavi și români, invocînd fie pretinse drepturi istorice, fie dreptul la autodeterminare etnică. La sfîrșitul primului război mondial, se ivește posibilitatea realizării planurilor iredentiste ale sîrbilor, românilor și cehilor. În ianuarie 1918, românii au reluat Basarabia, ce ținea de Rusia, sprijinul lor de pînă atunci, după care, la sfîrșitul anului și în 1919, profitînd de împrejurările favorabile și de superioritatea militară de moment, au ocupat, împreună cu trupele sîrbești, cehe și franceze, aproape întregul teritoriu al Ungariei. Prin aceasta, se deschideau în fața statelor român, sîrbesc și ceh perspective fără precedent de expansiune teritorială.

TRANSFORMĂRI LA NIVELUL STRUCTURII ETNICE ȘI CONFESIONALE (1920-1990)

Tratatele de pace ce au urmat primul război mondial, deși își propuseseră realizarea statelor naționale, au dat naștere, în locul imperiilor multinaționale, unor mici state multinaționale. Proporția etniilor subordonate a scăzut doar în regiunea carpato-balcanică, de la 35,4% în 1914 la 31,7% în 1920. Cehii au reușit să anexeze regiunile Ungariei Superioare, numite azi Slovacia și Ucraina Subcarpatică (Transcarpatia), românii partea răsăriteană a Ungariei (Transilvania) și Basarabia de la Rusia, sîrbii regiunile Bácska/Bačka/Bacica, Banatul și Baranya/Barania din partea sudică a Ungariei. Națiunile amintite au încorporat teritorii în cadrul cărora etniile subordonate reprezentau o proporție însemnată: în Slovacia și Ucraina Subcarpatică, 42,9% nu erau cehi și slovaci; în Transilvania, 42,7% nu erau români; în Basarabia, 44% nu erau români; în Backa-Banat-Barania, 71% nu erau sîrbi (1921).

Regatul Ungariei (Bazinul Carpatic), ce a funcționat pînă în 1918 ca o unitate naturală, economică, istorică, culturală, ca și spațiul lingvistic maghiar au fost împărțite între cinci state, în așa fel încît din teritoriul statului ungar n-au rămas decît 28,6%, iar, din populația de limbă maghiară în cadrul noului stat maghiar, 67%. În același timp, teritoriul statului român a sporit de 2,3 ori, cel al statului sîrbesc de 2,7 ori, iar cel ceh de 1,8 ori. Noile granițe dintre state au distrus aproape în întregime relațiile perene plămădite în decursul multor veacuri între popoarele Bazinului Carpatic, trecînd sub autoritatea unor state balcanice teritorii central-europene ce se evidențiaseră prin cultivarea de legături între concepții religioase și culturale radical diferite (de pildă,

sub cea a Serbiei, teritoriul numit azi Voivodina, apoi Bosnia-Herțegovina, Croația, Slovenia; sub cea a României, Transilvania în înțelesul mai larg de azi). Ca urmare a situației de mai sus (anexarea unor teritorii cu structuri culturale și economice diferite, locuite de minorități naționale de sute de mii-milioane de membri), România, Serbia (oficial, Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor) și Cehoslovacia, ale căror suprafețe sporiseră deosebit de mult, și-au asumat sarcini copleșitoare, în zonele lor de graniță acumulîndu-se tensiuni a căror rezolvare — ca urmare a dorinței lor istoricește întîrziate de omogenizare națională — n-a reușit nici pînă azi.

La sfîrșitul primului război mondial, în statele regiunii carpato-balcanice s-a trecut aproape peste tot la recensămîntul populației (1920-1923). Conform acestora, populația totală a regiunii a depășit 44 milioane *(tabelele 1, 2)*. Cele mai mari două națiuni de pe teritoriul avut în vedere erau românii (12,3 milioane, 27,9%) și ungurii (9,8 milioane, 22,1%). Urmau, în ordine, sîrbii-muntenegrinii (4,8 milioane), bulgarii (4,2 milioane), croații (2,9 milioane) și slovacii-cehii (2,3 milioane). În regiunile analizate, proporția populației majoritare în raport cu totalul populației atingea 77,9%, cea a etniei dominante fiind de doar 68,3% *(tabelul 3)*. Contradicția aparentă dintre aceste două date provine din faptul că, în unele regiuni, populația majoritară și etnia dominantă nu se suprapuneau (de exemplu, Macedonia: macedoneni/sîrbi; Croația: croați/sîrbi; Slovacia: slovaci/cehi; Ucraina Subcarpatică: ruteni/cehi). În 1920, proporția ca minorități naționale a albanezilor (37,4%), maghiarilor (27%) și a macedonenilor (22%) era deosebit de mare. Considerabilă era proporția slovacilor ce trăiau în afara Slovaciei (13,4%), a sîrbilor rămași în afara regiunilor cu o populație sîrbească preponderentă (14,2%), a croaților din afara Croației, Bosniei-Herțegovina (17%). În același timp, proporția bulgarilor și a românilor (4,3/2,7%) ce trăiau ca minorități naționale era mică *(tabelul 4)*. Cele mai omogene regiuni din punct de vedere etnic (peste 80%) erau considerate România de Sud și Est, Macedonia, Ungaria și Serbia Centrală *(tabelul 5)*. În șapte regiuni (Transilvania, Macedonia, Kosovo, Croația, Republica Moldova, Ucraina Subcarpatică, Slovacia) însă, proporția populației majoritare era destul de scăzută (între 57 și 68%. În ce privește Voivodina și Bosnia-Herțegovina, pe teritoriul acestora se constată o proporție echilibrată între trei naționalități (sîrbi — maghiari — germani; sîrbi — bosniaci — croați) (tabelul 1.).

Conform statisticilor confesionale realizate pe la 1921, aproape jumătate (48,9%) din populația totală o constituiau credincioșii de rit ortodox: sîrbi, români, ucraineni, bulgari, macedoneni etc., iar 41,7% catolicii și protestanții: unguri, slovaci, cehi, ruteni, croați, germani, români greco-catolici *(tabelul 6)*.

Pentru aprecierea stadiului de dezvoltare culturală, economică, precum și a situației sociale în perioada interbelică ale populațiilor din regiunea carpato-balcanică, s-a putut constata o legătură remarcabilă între teritoriile cu majoritate catolică — protestantă și proporția redusă a analfabeților (sub 40%) și cea relativ mare (peste 20%) a celor care lucrau în industrie și comerț (Rónai, A., 1945).

Conform recensămintelor realizate între 1920 și 1990, în spațiul carpato-balcanic s-au petrecut schimbări însemnate — pe alocuri, radicale — în structura dispunerii etnice și confesionale în teritoriu, care au fost mai ales rezultatul migrărilor afectînd peste 8 milioane de locuitori, petrecute în timpul și după cel de al doilea război mondial, respectiv al schimbărilor la nivelul sistemului social.

În urma primului război mondial, în perioada 1918-1938, s-au refugiat de la căminele lor, respectiv au fost evacuați 984 mii de oameni, paralel cu stabilirea liber consimțită în zonele respective a 695 mii de persoane (cf. Kulischer, E.M., 1948). Cei mai mulți refugiați, 348 mii de unguri, s-au stabilit în Ungaria, plecînd de pe teritoriile anterior maghiare ocupate în 1918, 250 mii de ucrainieni au plecat din Basarabia și 217 mii de turci din Bulgaria *(tabelul 7, fig.3)*. Considerabil a fost și numărul (172 mii) al imigranților ruși refugiați din cauza urmărilor Revoluției ruse din 1917, care, în cea mai mare parte, s-au stabilit în Serbia și Bulgaria. De asemenea, între 1918-1926 din Tracia occidentală, anexată de Grecia, au sosit în Bulgaria 123 mii de refugiați bulgari, paralel cu repatrierea a 46 mii de greci din Bulgaria. În cazul Slovaciei, al regiunii Ucrainei Subcarpatice, al Transilvaniei și Voivodinei, locul emigranților, al refugiaților maghiari a fost de mii de coloniști, în cea mai mare parte cehi, români și sîrbi, cu deosebire în orașele cu poziție strategică locuite de unguri și în zonele de frontieră cu populație preponderent maghiară (Kocsis, K., 1989, 1990, 1991) (fig.3).

Pentru ca al doilea război mondial, evenimentele istorice petrecute în regiunea pe care o avem în vedere, modificarea temporară a granițelor să poată avea loc, un rol important l-au jucat contradicțiile dintre minoritățile naționale și etnia dominantă (de pildă, maghiari-români;

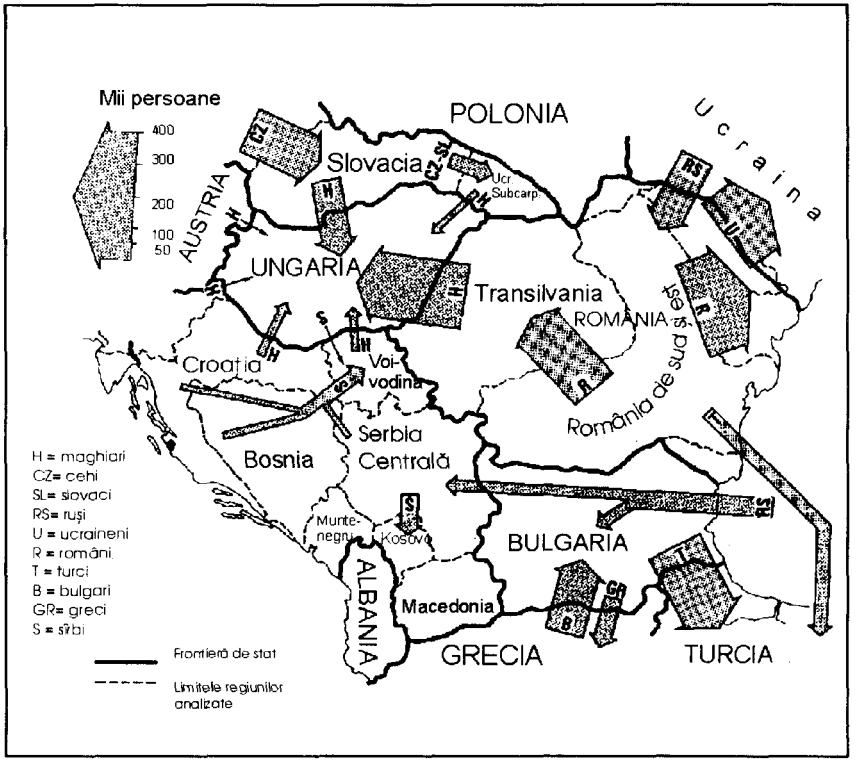

Fig. 3. Migrații interregionale în spațiul carpato-balcanic (1918-1938)

maghiari-cehi; maghiari-sîrbi; albanezi-sîrbi), respectiv cele dintre etnia subordonată și etnia dominantă (slovaci-cehi; croați-sîrbi; macedoneni-sîrbi etc.) ori invocarea acestor contradicții. Puterile Axei fasciste s-au folosit cu succes de ceea ce, în urma restructurărilor teritoriale și politice din 1918-19, națiunile lezate profund, respectiv cele ce fuseseră lăsate pe plan secund (maghiari, bulgari, croați, slovaci, albanezi) considerau a fi o nedreptate, și au redesenat harta politică a regiunii (fig. 2, 4). Maghiarilor li s-au redat teritoriile locuite majoritar de unguri (sudul Slovaciei, nord-estul Transilvaniei, Backa/Bácska, Barania/Baranya), ca și Ucraina Subcarpatică, Medimurje/Muraköz și Prekmurje/Muravidék/ținutul Mura. A devenit

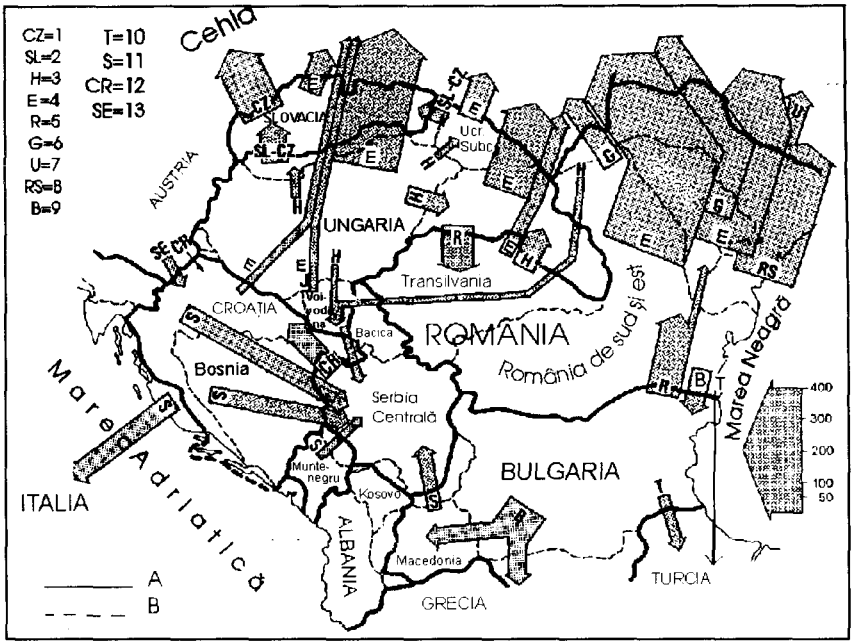

Fig 4. Migrații interregionale în spațiul carpato-balcanic (1938-1944)

1=cehi, 2=slovaci, 3=maghiari, 4=evrei, 5=români, 6=germani, 7=ucraineni, 8=ruși, 9=bulgari, 10=turci, 11=sîrbi, 12=croați, 13=sloveni
A = frontieră de stat; B = limite de provincii sau regiuni istorice

parte a Croației, așa cum fusese, în veacurile al IX-lea — al X-lea (fig.2), Bosnia-Herțegovina. Albania a primit Kosovo și nord-vestul Macedoniei, Bulgaria teritoriile locuite de bulgari și anexate de Serbia în 1919, ca și Macedonia, vestul Traciei și partea istorică a Dobrogei de sud, care îi aparține și azi. România, deși a trebuit să renunțe la jumătatea nordică a Transilvaniei ocupate în 1918, a putut, reparatoriu, să anexeze teritoriul ucrainean Transnistria, cu o suprafață similară, dintre Nistru și Bugul de Sud. Aceste schimbări teritoriale de mari proporții, ca și evenimentele politice au pus în mișcare mase de mai multe (2,9) milioane de oameni (Schechtman, J.B., 1946; Kulischer, E.M., 1948; Frumkin, G., 1951) (fig. 4, tabelul 7). Din regiunea carpato-balcanică aflată sub controlul nemijlocit ori mijlocit al Germaniei au fost deportați în lagăre de concentrare din

Germania și Polonia peste 1 milion de locuitori evrei. Majoritatea au fost deporta din România (520 mii) și Ungaria (431 mii). În urma refugierii și a schimbului de populații, 202 mii de români au părăsit nordul Transilvaniei și partea istorică a Dobrogei de sud, 273 mii de sîrbi au trecut de pe teritoriul statelor înconjurătoare în teritoriile locuite în majoritate de sîrbi ale Serbiei, mult redusă teritorial. Din Basarabia ocupată vremelnic în 1940 de ruși și ucraineni, iar în 1941 trecută din nou sub administrație românească, au fugit aproximativ 200 mii de ruși și 60 mii de ucraineni. Slovacii, care și-au proclamat pentru prima dată în istoria lor independența în 1939, au expulzat din țară 140 mii de cehi aflați pe teritoriul Slovaciei. Cu începere din 1940, în cadrul politicii de colonizare duse de Germania, a început transferarea de mari proporții a comunităților răzlețe de germani (194 mii de persoane) din sud-estul Europei pe teritoriul de azi al Poloniei.

Importantă a fost și proporția populației maghiare (142 mii) care a revenit sau a fost colonizată pe teritoriile recăpătate de Ungaria. Proporții similare a cunoscut și numărul bulgarilor (122 mii) transferați de Bulgaria în Macedonia și vestul Traciei.

Dar migrații cu adevărat însemnate și prefaceri esențiale la nivelul structurii etnice au loc în perioada de după 1944. O parte a evenimentelor migratorii a fost legată tot de schimbările teritoriale: se revine la granițele de stat din 1938, cu singura deosebire că Uniunea Sovietică primește Ucraina Subcarpatică, i se redă Basarabia, ocupată de români în 1918, respectiv 1941, iar Iugoslaviei i s-a permis să anexeze Zadarul, Istria și împrejurimile acesteia. O masă de aproape 1 milion de germani, care, din cauza războiului, au fost tratați și în regiunea carpato-balcanică drept țapi ispășitori, au fost nevoiți să se refugieze o dată cu trupele germane în retragere, respectiv au fost deportați în lagăre de muncă forțată din Uniunea Sovietică, precum și în Germania (Schechtman, J.B., 1962) (fig. 5). Din zonele mărginașe, pe care Ungaria le-a pierdut din nou în 1944/1945, aproximativ 200 mii de unguri s-au refugiat pe urmele armatei ungare pe teritoriul de azi al Ungariei, dintre maghiarii rămași pe loc cîteva zeci de mii fiind deportați în interiorul Uniunii Sovietice (bunăoară, din Ucraina Subcarpatică, 45 mii), în Cehia (44 mii din Slovacia), respectiv Ungaria (74 mii din Slovacia), iar multe mii au fost uciși (de exemplu, de către sîrbi, în Bačka, 20 mii).

Din Basarabia pierdută, aproximativ 200 mii de români s-au refugiat în România, dînd locul coloniștilor ruși și ucraineni. Cea mai

mare parte a acestor refugiați români s-au stabilit în nordul recuperat al Transilvaniei.

Însemnată a fost și proporția slovacilor care au trecut din Ungaria, Transilvania, Ucraina Subcarpatică pe teritoriul actual al Slovaciei. În același timp, circa 250 mii de coloniști slovaci și-au ales domiciliul în localitățile din Cehia părăsite de germani (Sudetenland).

O dată cu îndepărtarea, din sud-estul Europei, a aproximativ 350 mii de germani, s-a produs, mai ales în Voivodina și partea de răsărit a Croației, un mare gol demografic. Pe aceste teritorii, deosebit de valoroase din punct de vedere agricol, „cămara de alimente a Iugoslaviei", a început, încă de la sfîrșitul lui 1944, colonizarea a sute de mii de persoane (în Voivodina, de pildă, 235 mii), în cea mai mare parte sîrbi și muntenegrini aduși de pe teritoriile aride ale Balcanilor (cu precădere din Bosnia și Croația) (Žuljić, S., 1989) (fig. 5). În urma evenimentelor rezumate mai sus, între 1941-1948 proporția sîrbilor în Voivodina a crescut de la 56,2% la 65,1%. Un „succes" asemănător a fost obținut și de slovaci pe linia omogenizării etnice a Slovaciei (slovaci: în 1941=67,4%; în 1947=85%). Prin plecarea a cîte peste 100 mii de germani și sîrbi, respectiv a 140 mii de italieni, și în Croația a sporit proporția croaților, etnia majoritară (1921=68,1%; 1949=79,2%).

În Bulgaria — deși în perioada 1945-1951 182 mii de turci au plecat din țară —, relațiile etnice nu s-au modificat esențial.

Ca urmare a bine cunoscutelor evenimente politice de după cel de al doilea război mondial, regiunea carpato-balcanică a intrat, în întregul ei, în sfera de influență sovietică. În Bulgaria, România, Ungaria și Cehoslovacia, s-a trecut la transformarea forțată a societății și economiei după model sovietic, în timp ce în Iugoslavia și Albania acest proces a avut loc prin mijloace parțial diferite. În cadrul proceselor de urbanizare, considerabil deosebite față de cele din lumea occidentală, milioane de țărani s-au văzut nevoiți să se mute în marile centre urbane industriale, în general din zone rămase în urmă (caracterizate, de cele mai multe ori, de un spor deosebit al populației), în zone mai dezvoltate (de cele mai multe ori, caracterizate de un spor scăzut al populației și care ofereau locuri de muncă variate, neagricole). În cazul României și Iugoslaviei, aceste migrări interregionale au avut loc dinspre zonele est-europene, balcanice înspre cele central-europene (Bazinul Carpatic): România de sud și est → Transilvania; Serbia Centrală, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru,

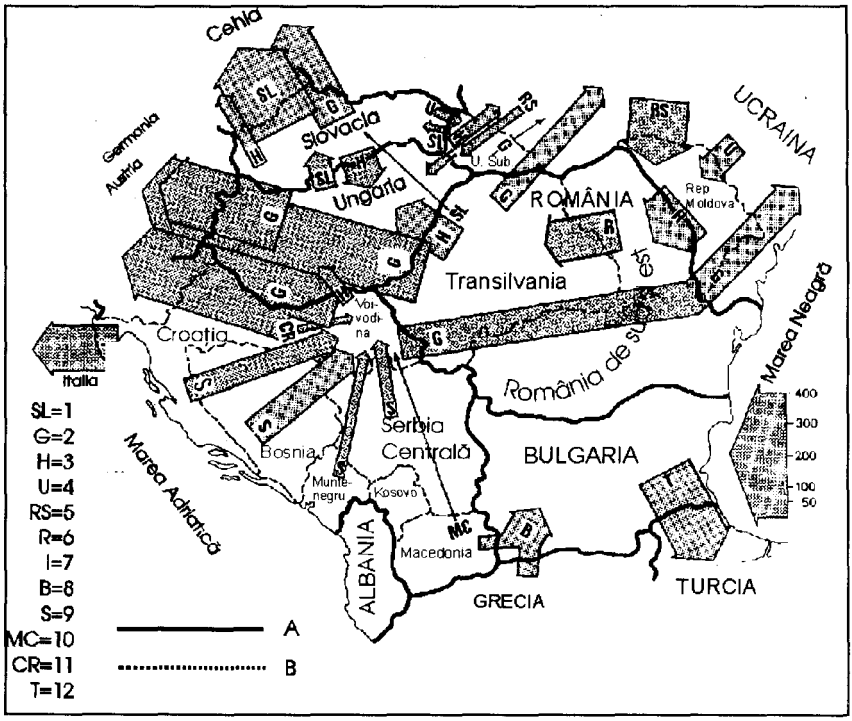

Fig. 5. Migrații interregionale în spațiul carpato-balcanic (1944-1951)

1=slovaci, 2=germani, 3=maghiari, 4=ucraineni, 5=ruși, 6=români, 7=italieni, 8=buigari, 9=sîrbi, muntenegrini, 10=macedoneni, 11=croați, 12=turci
A = frontieră de stat; B = limite de provincii sau regiuni istorice

Macedonia → Voivodina, Croația, Slovenia. Aceste migrări, care au fost motivate mai ales economic, au servit și unor scopuri politice. Și anume omogenizării etnice, creșterii treptate, în regiunile dezvoltate, de importanță hotărîtoare, în cea mai mare parte alipite în 1918, a proporției românilor, sîrbilor etc., etnii cu drept de a organizare statală. Stau mărturie în acest sens orașele transilvănene, unde s-a urmărit sporirea populației într-o proporție mai accentuată decît media pe țară: în cadrul populației totale a acestor orașe, proporția românilor a crescut între 1948 și 1992 de la 50,2% la 70,7%.

În ultimele patru decenii, valurile migratorii au continuat din cele mai diferite cauze. Cele mai importante care s-au manifestat

între 1950 și 1991 și care au avut ca rezultat părăsirea regiunii au fost emigrarea muncitorilor iugoslavi în căutare de lucru în Europa occidentală, a germanilor din România în Germania (fenomen care s-a accentuat în mod fatal în 1990), a turcilor din Bulgaria în Turcia (fenomen ce a culminat în 1989), a maghiarilor, în urma înăbușirii revoluției din 1956, în întreaga lume.

ACTUALA STRUCTURĂ ETNICĂ ȘI CONFESIONALĂ A REGIUNII CARPATO-BALCANICE

Conform datelor oferite de recensămintele efectuate în jurul anului 1990, din populația totală de 77 milioane a regiunii cele mai numeroase două popoare au continuat să fie românii (23,3 milioane) și maghiarii (12,8 milioane); cele două popoare constituie aproape jumătate din populația totală a teritoriului carpato-balcanic (*tabelele 1, 2).* În perioada 1920-1990 — datorită ratei înalte de creștere a natalității și a emigrării reduse —, cel mai mult au sporit populațiile țigănească, albaneză, bosniacă și macedoneană. În urma evenimentelor din timpul celui de al doilea război mondial, numărul din 1920 al evreilor și germanilor a scăzut cu 80%. Dintre etniile Bazinului Carpatic, dinamica cea mai înaltă de creștere au cunoscut-o slovacii (97,9%), care, în prezent, au depășit 4 milioane, întrecînd cu mult ritmul de creștere din perioada 1920-1990 a maghiarilor (31,2%).

În urma evenimentelor politice amintite mai sus, a migrărilor silite sau liber consimțite, proporția minorităților a scăzut la 12,5% din totalul populației regiunii. 40,3% dintre albanezi, 21,1% dintre maghiari și 17,5% dintre macedoneni continuă să trăiască în afara granițelor propriilor state. *(tabelele 3, 4).*

Proporția sîrbilor de dincolo de frontierele Serbiei, Muntenegrului și Bosniei-Herțegovina a scăzut la 7,4%, iar cea a croaților din afara frontierelor Croației și Bosniei-Herțegovina la 3,3% ca urmare a asimilării naturale și a revenirii pe teritoriile de bază amintite.

Din punct de vedere etnic, cele mai omogene regiuni sunt socotite Albania, România de sud și est și Ungaria, dar procesul e destul de avansat și pe teritoriile Serbiei Centrale, al Bulgariei, Croației, Slovaciei și al regiunii Kosovo *(tabelul 5,* fig. 6). Dar diversitatea etnică — în scădere constantă — a regiunii carpato-balcanice și problemele geopolitice izvorîte din aceasta apar evidente doar pe hărțile suficient de detaliate

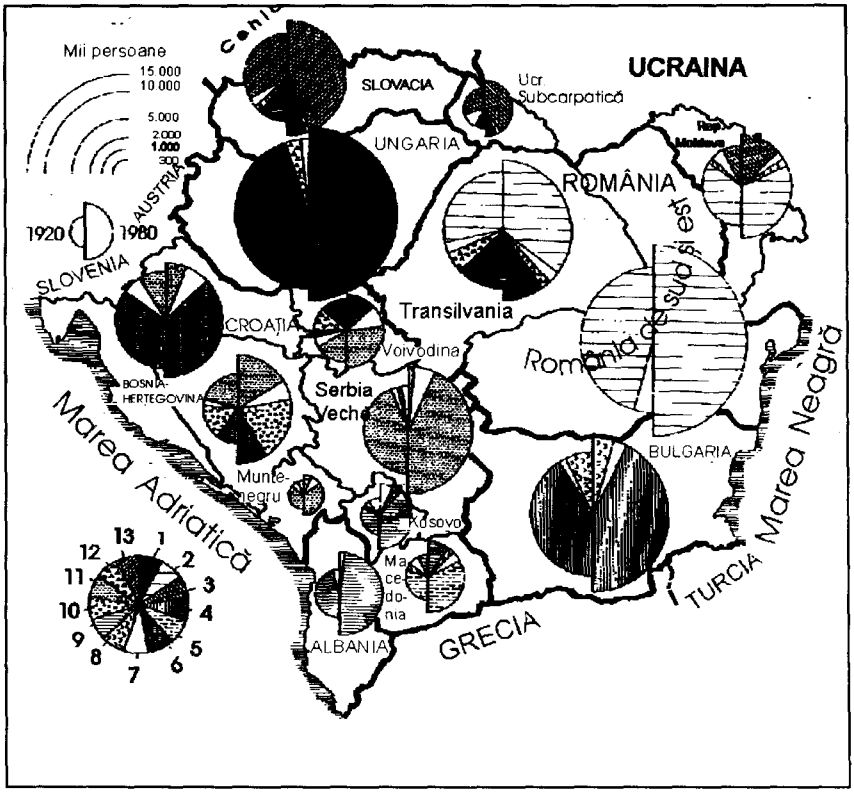

Fig. 6. Compoziția etnică din regiunile spațiului carpato-balcanic în 1920 și 1980

1= maghiari, 2=români, 3=ucraineni, ruși, 4=bulgari, 5=macedoneni, 6=croați, 7=alții, 8=turci, tătari, găgăuzi, 9=albanezi, 10=bosniaci, 11=sîrbi, muntenegrini, 12=germani, 13=slovaci, cehi

(fig. 7). Dintre populațiile regiunii, cele mai importante interferențe se constată în Transilvania (români-maghiari-țigani), Voivodina (sîrbi-maghiari—croați-slovaci), Slavonia (sîrbi-croați), Bosnia-Herțegovina (sîrbi-bosniaci-croați), nord-estul Bulgariei (bulgari-turci) și Republica Moldova (români-ucraineni-ruși-găgăuzi).

În afară de ținuturile cu populații deosebit de eterogene din punct de vedere etnic, există și zone unde o minoritate națională dată formează teritorii mai mult sau mai puțin coerente etnic: croați (vestul Herțegovinei), sîrbi (regiunea Krajina din Croația[6], vestul Bosniei, estul Herțegovinei), maghiari (sudul Slovaciei, sud-vestul Ucrainei Subcarpatice, vestul Transilvaniei, ținutul secuiesc, nordul Voivodinei), albanezi (Kosovo, nord-vestul Macedoniei), turci (zona Kărgeali din sudul Bulgariei). Aceste din urmă teritorii sînt cele care trezesc cele mai multe neliniști la nivelul națiunilor ce dețin dreptul de organizare statală, căci ele văd în autonomiile teritoriale pe baze etnice — de cele mai multe ori, în zone de graniță — concepute de minoritățile naționale un pericol iredentist. În parte, în urma unor astfel de temeri a fost desființată în 1968 regiunea Mureș-Autonomă Maghiară (România) și, între 1989-92, autonomia teritorială a Voivodinei și a regiunii Kosovo (Serbia).

Schimbarea regimului politic petrecută în trecutul apropiat în regiunea carpato-balcanică, încetarea hegemoniei fostei Uniuni Sovietice și destrămarea celor trei state socialiste federative Uniunea Sovietică, Iugoslavia și Cehoslovacia au scos la iveală într-un mod violent în aproape toate statele regiunii tensiunile etnice moștenite din trecut, care, în cazul croaților și sîrbilor, au dus în 1991 la război. Cu începere însă din primăvara anului 1992, ca urmare a obiectivelor radical diferite pe care și le-au propus sîrbii, croații — care au beneficiat de ajutorul conaționalităților lor din țările-mamă — și bosniacii musulmani, slab înarmați, teritoriul Bosniei-Herțegovina e devastat de un cumplit război, care a obligat peste două milioane de oameni să ia calea pribegiei. Pe acest teritoriu devenit labil din punct de vedere politic, se constată din partea unor puteri mai mari sau mai mici, geografic mai apropiate sau mai îndepărtate (Germania, Turcia, Rusia, Franța, Statele Unite etc.) strădania de accelerare — pe baza specificului etnic și confesional, a tradițiilor istorice și culturale, a așezării geografice și a nivelului de dezvoltare economică — a remodelării sferelor de influență, respectiv a revigorării autorității de care s-au bucurat ele anterior în această zonă.

---

6 Cu începere din august 1995, cînd armata croată a recucerit Krajina, aflată din 1991 sub control sîrbesc, minoritatea sîrbească, de cîteva sute de mii de persoane, care locuia aici s-a refugiat în alte zone.

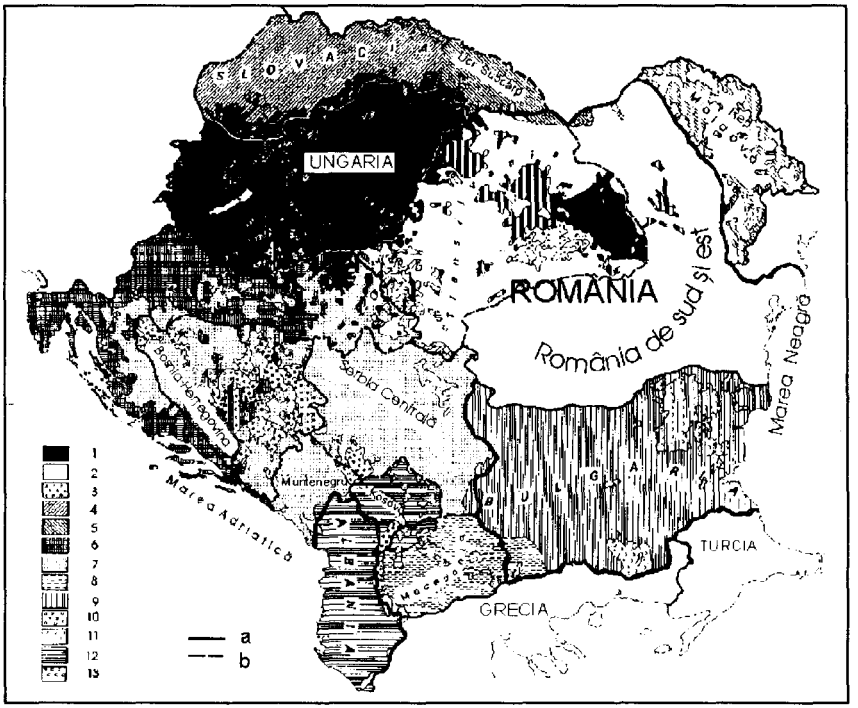

Fig. 7. Harta naționalităților regiunii carpato-balcanice (pe la 1980)
1=maghiari, 2=români, 3=germani, 4=slovaci, 5=ruteni, ucraineni, ruși, 6=croați, 7=sîrbi, muntenegrini, 8=macedoneni, 9=bulgari, 10=bosniaci, 11=turci, tătari, găgăuzi, 12=albanezi, 13=italieni

În jumătățile occidentală și răsăriteană ale Europei se desfășoară în prezent procese contradictorii, de integrare și dezintegrare, în bună măsură ca urmare a tensiunilor etnice seculare, izbucnite cu o forță elementară ca urmare a schimbării regimului social și a falimentului economiei din est.

În cea mai mare parte din cazuri, tensiunile etnice sînt sporite și de contrastele religioase, subestimate în cadrul orînduirii sociale comuniste; e cazul, bunăoară, al albanezilor, bosniacilor, turcilor musulmani, al românilor, sîrbilor și bulgarilor ortodocși, al croaților

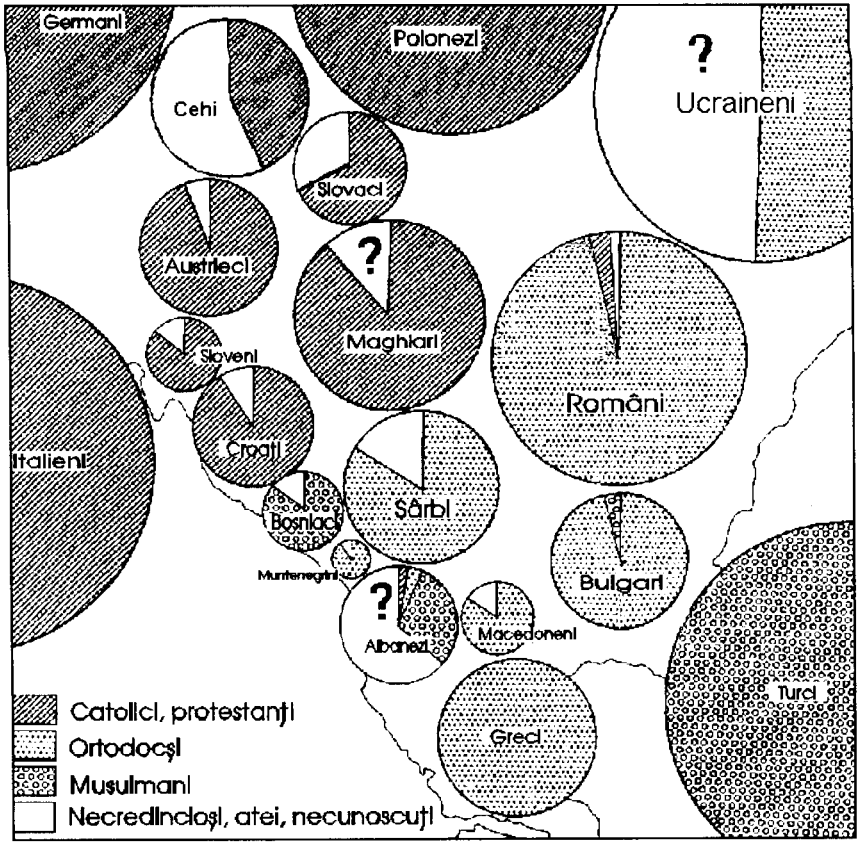

Fig. 8. Compoziţia confesională a naţiunilor din regiunea carpato-balcanică (pe la 1990)

şi ungurilor ce ţin de creştinismul de tip occidental (catolic, protestant) (*tabelul 8.*, fig. 8.).

Pe baza datelor cuprinse în recensămintele din jurul anilor 1990, populaţia regiunii analizate este în proporţie de 38,6% de religie ortodoxă, 33,3% catolică şi protestantă, 5,1% musulmană, la 23,0% fiind apreciată proporţia necredincioşilor, a ateilor şi a celor de alte confesiuni (*tabelul 6*). Proporţia acestei din urmă categorii a sporit cu începere din 1920 în mod spectaculos, în primul rînd ca urmare a

politicii și ideologiei regimului comunist. În perioada anterioară schimbărilor petrecute la nivelul regimului politic — conform datelor și evaluărilor cuprinse în *Britannica Book of the Year 1990* — proporția cea mai scăzută a necredincioșilor și ateilor (10-11%) a figurat la slovaci și maghiari (cf. Marea Britanie 8,8%, Australia 10,8%) (fig. 8). În cazul popoarelor fostei Iugoslavii și al românilor, această proporție a fost apreciată la 16-17% (cf. Italia 16,2%, Franța 15,6%), în timp ce procentul mare al celor care au abandonat religia era — conform statisticii — uluitoare în cazul Albaniei (64%) și Bulgariei (65%), neputînd fi comparat la nivel mondial decît cu China (71,4%). În urma schimbărilor petrecute în ce privește regimul politic, conform recensămintelor realizate în anii 1991 și 1992 majoritatea populației a devenit din nou credincioasă, fapt remarcat în special în rîndul minorităților naționale, în cazul cărora — în zilele noastre în aceeași măsură ca în urmă cu secole — biserica reprezintă pilonul de bază al dăinuirii naționale. În ce-i privește pe sîrbi, croați și bosniaci, vorbitori ai aceleiași limbi, apartenența acestora la confesiunile ortodoxă, catolică și muzulmană a devenit factorul cu adevărat primordial al apartenenței la etnia respectivă.

În ce privește viitorul, rămîne deschisă întrebarea cum pot fi rezolvate conflicte înăbușite timp de patru decenii și care au reapărut pe complexele linii de fractură etnice, religioase și culturale ce despică regiunea. Fi-vor statele, națiunile de azi din regiune în stare să accepte apariția unor zone autonome, care să se autoorganizeze pe baza propriilor tradiții istorice, culturale și economice, sau nu-și pot închipui viitorul decît în cadrul granițelor, declarate inviolabile, ale unor „state naționale centralizate"?

TABELE

Tabelul 1/a: Compoziția etnică a populațiilor din

Regiuni	Număr de locuitori						
	Anul	Totalul populației	Maghiari	Germani	Români	Slovaci, cehi	Ruteni, ucrain., ruși
Slovacia 49.025 km^2	1921	2.958.557	650.597	145.844	-	2.025.003	88.970
	1991	5.274.335	567.296	5.414	247	4.519328	30.478
Ungaria 93.033 km^2	1920*	7.987.853	7.155.979	550.062	23.695	148.450	5.507
	1990	10.374.823	10.142.072	30.824	10.740	10.459	-
Ucraina Subc. 12.800 km^2	1921	619.304	111.052	10.326	10.810	19.284	372.523
	1989	1.245.618	155.711	3.748	29.485	7.329	1.026.207
Transilvania 103.093 km^2	1920*	5.112.205	1.305.753	539.427	2.930.120	30.879	19.123
	1992	7.723.313	1.604.266	109.014	5.684.142	19.446	50.365
Ro.de sud.și est 134.407 km^2	1920*	8.157.900	114.537	163.290	7.469.145	1.087	78.525
	1992	15.086.722	22.755	10.448	14.724.400	148	54.005
Rep. Moldova 33.700 km^2	1926/30*	2.352.706	684	31.887	1.609.477	540	365.502
	1989	4.335.360	-	7.335	2.797.226	-	1.162.435
Croația 56.538 km^2	1921*	3.447.594	81.835	99.808	896	42.444	9.521
	1991	4.784.265	22.355	2.635	832	5.606	6.453
Bosnia-Herțeg. 51.564 km^2	1921*	1.890.440	2.577	16.471	1.334	6.377	10.782
	1991	4.364.574	-	-	-	-	-
Voivodina 21.506 km^2	1921*	1.514.008	369.972	317.755	67.667	59.128	19.266
	1991	2.013.889	339.491	3.873	38.941	63.545	23.236
Serbia Centrală 50.968 km^2	1921*	2.855.059	3.136	14.976	151.632	4.345	4.527
	1991	5.808.906	4.309	1.299	21.179	3.227	2.331
Kosovo 10.887 km^2	1921*	439.010	12	30	402	18	31
	1991	1.956.196	142	91	18	26	148
Muntenegru 13.812 km^2	1921*	311.341	49	172	19	136	209
	1991	615.035	205	124	36	65	168
Macedonia 25.713 km^2	1921*	798.291	74	106	8.209	132	177
	1991	2.033.964	-	-	-	-	-
Bulgaria 110.912 km^2	1920	5.096.530	1.000	4.000	64.220	1.000	10.600
	1992	8.487.000	-	-	-	-	-
Albania 28.748 km^2	1923	814.385	-	-	10.000	-	-
	1990	3.261.000	-	-	-	-	-
Reg.carp.-balc. Tot. 796.706 km^2	1920	44.354.205	9.797.257	1.809.969	12.347.626	2.338.323	985.263
	1990	77.365.000	12.858.602	174.535	23.307.246	4.629.179	2.355.826

Notă:

*Pentru recensământul iugoslav din 1920, datele referitoare la limba maternă în cazul sîrbilor, croaților, bosniacilor și macedonenilor au fost individualizate din categoria compusă „sîrbocroat" pe baza analizei datelor confesionale. În cazul celorlalte regiuni, sînt prezentate datele privind naționalitatea așa cum reies ele din recensăminte. Excepție: Albania: 1923, cf. Winkler, W. (1931); 1990, cf. estimările autorului pe baza lucrării *Britannica. Book of the Year 1990)*.

regiunile carpato-balcanice (1920-1990)

Număr de locuitori								
Sîrbi,munte-negrini	Croaţi	Bosniaci	Bulgari	Macedo-neni	Albanezi	Turci,tătari, găgăuzi	Evrei**	Ţigani***
-	-	-	-	-	-	-	73.621	7.967
-	-	-	1.085	-	-	-	-	142.683
17.132	58.931	-	1.277	-	-	333	-	6.989
2.905	13.570	-	-	-	-	-	-	142.683
-	-	-	-	-	-	-	80.132	-
-	-	-	-	-	-	-	2.639	12.131
48.000	-	-	16.000	-	-	-	181.340	39.000
27.163	6.751	-	7.885	-	-	280	2.687	202.665
4.696	-	-	55.103	-	-	41.625	86.039	65.896
2.245	57	-	1.966	-	-	54.148	6.268	198.422
340	-	-	51.688	-	-	73.391	191.618	11.451
-	-	-	88.419	-	-	153.458	656..672	11.571
548.058	2.374.752	1.700	-	-	751	260	-	-
591.387	3.736.356	43.469	458	6.280	12.032	320	600	6.695
822.000	407.700	584.800	-	-	626	231	-	-
1.369.258	755.895	1.905.829	-	-	-	-	-	-
527.333	117.339	740	2.400	-	-	761	196	-
1.188.561	98.025	5.851	2.363	17.472	2.556	187	513	24.366
2.483.560	8.924	72.709	48.609	-	20.609	2.484	-	-
5.182.778	22.536	174.371	24.335	27.596	75.725	603	632	70.126
90.000	525	27.680	-	-	288.907	27.915	-	-
214.555	8.062	66.189	178	978	1.596.072	10.445	65	45.745
236.000	18.200	38.300	-	-	17.231	172	-	-
437.920	6.244	1.072	46	1.072	40.415	28	20	3282
18.300	700	41.500	-	498.000	110.651	101.460	-	-
44.159	-	-	-	1.314.283	427.313	97.416	-	55.575
-	-	-	4.044.172	120.000	1.000	763.596	28.459	84.996
-	-	-	7.271.000	3.000	-	800.000	-	313.000
-	-	-	-	7.489	736.000	-	100	10.000
-	-	-	-	5.000	3.195.000	-	-	-
4.831.419	2.986.571	767.429	4.224.357	625.489	1.176.536	1.012.286	577.360	245.903
9.060.931	4.647.496	2.196.781	7.397.735	1.375.681	5.349.113	1.116.885	79.096	1.162.063

** Cei de naţionalitate evreiască (nu cei de confesiune izraelită).
*** Cei care, cu ocazia recensămintelor, s-au declarat de naţionalitate sau de limbă maternă ţigănească (nu cei care pot fi consideraţi de fapt ţigani).
România de sud şi est - suprafaţa României de azi, fără Transilvania istorică, Maramureş, Crişana şi Banat.

Tabelul 1/b: Compoziția etnică a populațiilor

Regiuni	În procente					
	Anul	Maghiari	Germani	Români	Slovaci, cehi	Ruteni,ucraineni, ruși
Slovacia 49.025 km^2	1921	22.0	4.9	-	68.4	3.0
	1991	10.76	0.1	-	85.7	0.58
Ungaria 93.033 km^2	1920*	98.6	6.9	0.3	1.9	0.1
	1990	97.76	0.3	0.1	0.1	-
Ucraina Subcarp. 12.800 km^2	1921	17.9	1.7	1.7	3.1	60.2
	1989	12.5	0.28	2.37	0.59	82.4
Transilvania 103.093 km^2	1920*	25.5	10.6	57.3	0.6	0.4
	1992	20.77	1.41	73.6	0.25	0.65
Rom. Sud și Est 134.407 km^2	1920*	1.4	0.8	91.6	-	1.0
	1992	0.151	0.07	97.6	-	0.36
Rep. Moldova 33.700 km^2	1926/30*	-	1.3	68.4	-	15.5
	1989	-	0.17	64.5	-	26.8
Croația 56.538 km^2	1921*	2.4	2.9	-	1.2	-
	1991	0.67	0.06	0.02	0.12	0.13
Bosnia-Herțegovina 51.564 km^2	1921*	-	0.9	-	-	0.7
	1991	-	-	-	-	-
Voivodina 21.506 km^2	1921*	24.4	21.0	4.5	3.9	1.3
	1991	16.86	0.19	1.93	3.16	1.15
Serbia centrală 50.968 km^2	1921*	0.1	0.5	5.3	0.1	0.1
	1991	0.074	0.02	0.36	0.06	0.04
Kosovo 10.887 km^2	1921*	-	-	-	-	-
	1991	0.007	-	-	-	0.01
Muntenegru 13.812 km^2	1921*	-	-	-	-	-
	1991	0.033	0.02	0.01	0.01	0.03
Macedonia 25.713 km^2	1921*	-	-	-	-	-
	1991	-	-	-	-	-
Bulgaria 110.912 km^2	1920	-	-	-	-	-
	1992	-	-	1.3	-	0.2
Albania 28.748 km^2	1923	-	-	1.2	-	-
	1990	-	-	-	-	-
Reg.carp.-balc. (total)796.706 km^2	1920	22.1	4.1	27.9	5.3	2.2
	1990	16.62	0.23	30.1	5.98	3.05

Notă:
*Pentru recensământul iugoslav din 1921, datele referitoare la limba maternă în cazul sârbilor, croaților, bosniacilor și macedonenilor au fost individualizate din categoria compusă „sîrbocroat" pe baza analizei datelor confesionale. În cazul celorlalte regiuni, sînt prezentate datele privind naționalitatea așa cum reies ele din recensăminte. Excepție: Albania: 1923, cf. Winkler, W. (1931); 1990, cf. estimările autorului pe baza lucrării *Britannica. Book of the Year 1990).*

din regiunile carpato-balcanice (1920-1990) (%)

În procente								
Sîrbi,munte-negrini	Croaţi	Bosniaci	Bulgari	Macedo-neni	Albanezi	Turci,tătari, găgăuzi	Evrei**	Ţigani***
-	-	-	-	-	-	-	2.5	0.3
-	-	-	0.02	-	-	-	-	1.44
0.2	0.7	-	-	-	-	-	-	0.1
0.03	0.13	-	-	-	-	-	-	1.38
-	-	-	-	-	-	-	12.9	-
-	-	-	-	-	-	-	0.21	0.97
0.9	-	-	0.3	-	-	-	3.5	0.8
0.35	0.09	-	0.1	-	-	-	0.03	2.62
-	-	-	0.7	-	-	0.5	1.1	0.8
0.01	-	-	0.01	-	-	0.36	0.04	1.32
-	-	-	2.2	-	-	3.1	8.1	0.0
-	-	-	2.04	-	-	3.54	1.51	0.27
17.4	68.1	-	-	-	-	-	-	-
12.4	78.1	0.91	0.01	0.13	0.25	0.01	0.01	0.14
43.5	21.5	30.9	-	-	-	-	-	-
31.4	17.3	43.7	-	-	-	-	-	-
34.8	7.7	-	0.1	-	-	-	-	-
59	4.87	0.29	0.12	0.87	0.13	0.01	0.03	1.21
87.0	0.3	2.5	1.7	-	0.7	-	-	-
89.2	0.39	3	0.42	0.48	1.3	0.01	0.01	1.21
20.5	-	6.3	-	-	65.8	6.3	-	-
11	0.41	3.38	0.01	0.05	81.6	0.53	-	2.34
75.8	5.8	12.3	-	-	5.5	-	-	-
71.2	1.02	0.17	0.01	0.17	6.57	-	-	0.53
2.3	-	5.2	-	62.4	13.9	12.7	-	-
2.17	-	-	-	64.6	21.0	4.79	-	2.73
-	-	-	85.7	0.04	-	9.43	-	3.69
-	-	-	79.3	2.3	-	15.0	0.6	1.7
-	-	-	-	0.9	90.4	-	-	1.2
-	-	-	-	0.15	98.0	-	-	-
11.1	6.7	1.7	9.7	1.3	2.7	2.3	1.3	0.5
11.7	6.01	2.84	9.56	1.78	6.91	1.44	0.1	1.5

** Cei de naţionalitate evreiască (nu cei de confesiune israelită).
*** Cei care, cu ocazia recensămintelor, s-au declarat de naţionalitate sau de limbă maternă ţigănească (nu cei care pot fi consideraţi de fapt ţigani).

Tabelul 2

Grupuri etnice regiunii carpato-balcanice (1920/1990)

Grupuri etnice	Mii de locuitori		Proporția (%)		Diferența (%)
	1920	1990	1920	1990	1920-1990
Români	12.347	23.307	27,9	30,1	88,8
Maghiari	9.797	12.858	22,1	16,6	31,2
Sîrbi, muntenegrini	4.831	9.061	10,9	11,7	87,5
Bulgari	4.224	7.398	9,5	9,6	75,1
Croați	2.986	4.647	6,7	6,0	55,6
Slovaci	2.339	4.629	5,3	6,0	97,9
Germani	1.810	174	4,1	0,2	-90,4
Albanezi	1.176	5.349	2,7	0,9	35,6
Turci, găgăuzi, tătari	1.012	1.117	2,3	1,4	10,3
Ucrainen, ruteni, ruși	985	2.356	2,2	3,0	141,1
Bosniaci	767	2.197	1,7	2,8	186,2
Macedoneni	625	1.376	1,4	1,8	119,9
Evrei*	557	79	1,3	0,1	-86,3
Țigani	246	1.162		1,5	372,4
Alții	632	1.655	2,0	2,3	161,9
Total	44.354	77.365	100,0	100,0	74,4

* De naționalitate evreiască sau cu limbă maternă ivrit sau idiș, nu de confesiune izraelită.

Tabelul 3

Grupuri etnice majoritare, dominante și subordonate, respectiv minoritățile naționale ale regiunii carpato-balcanice (%, 1920, 1980, 1990)

Anul	Grupuri etnice majoritare	Minorități naționale
1920	77,9	22,1
1980	86,0	14,0
1990	87,5	12,5

Anul	Grupuri etnice dominante	Grupuri etnice subordonate, minorități naționale
1914	64,6	35,4
1920	68,3	31,7
1980	87,6	12,4
1990	85,7	14,3

Tabelul 4

Proporția acelor părți din națiunile regiunii carpato-balcanice care trăiesc ca minorități naționale în țări înconjurătoare (%, 1920, 1990)

Minorități naționale	1920	1990
Albanezi	37,4	40,3
Maghiari	27,0	21,1
Macedoneni	22,0	17,5
Sîrbi	14,2	7,4
Slovaci	13,4	2,4
Croați	7,0	3,3
Bulgari	4,3	1,6
Români	2,7	0,4

Datele se referă doar la populațiile ce trăiesc pe teritoriile analizate

Tabelul 5

Proporția națiunilor majoritare în regiunile analizate ale spațiului carpato-balcanic (%, 1920, 1990)

Regiuni	1920	1980	1990
Slovacia (slovaci)	68,4	87,8	85,7
Ungaria (maghiari)	89,6	98,8	97,8
Ucraina Subcarpatică (ruteni, ucraineni)	60,2	77,7	82,4
Transilvania (români)	57,3	70,9	73,6
România de sud și est (români)	91,6	98,8	97,6
Republica Moldova (români)	68,4	63,9	64,5
Croația (croați)	68,1	75,1	78,1
Bosnia-Herțegovina*	43,5	39,5	43,7
Voivodina (sîrbi)	34,8	56,6	59,0
Serbia Centrală (sîrbi)	87,0	86,8	89,2

Kosovo (albanezi)	65,8	77,4	81,6
Muntenegru (muntenegrini)	75,8	71,9	71,2
Macedonia (macedoneni)	61,6	67,0	64,6
Bulgaria (bulgari)	79,3	85,5	85,4
Albania (albanezi)	90,4	97,0	98,0

* Bosnia-Herțegovina - 1920: sîrbi; 1990: bosniaci

Tabelul 6

Structura confesională a populației din spațiul carpato-balcanic

Apartenență confesională	**1920**	**1990**
Catolici, protestanți	41,7	33,3
Ortodocși	48,9	38,6
Musulmani	5,8	5,1
Necredincioși, atei, de alte confesiuni	3,6	23,0
Totalul populației	**100,0**	**100,0**

Tabelul 7

Migrări interregionale în regiunile spațiului carpato-balcanic între 1918-1951

Perioada	**Etnia**	**Nr persoanelor emigrate sau deportate**	**De unde**	**Unde**
1918-19	maghiari	88.200	Slovacia	Ungaria
1918-24	maghiari	18.600	Ucraina Subcarpatică	Ungaria
1918-24	maghiari	197.000	Transilvania	Ungaria
1918-24	maghiari	17.000	Voivodina	Ungaria
1918-24	maghiari	24.000	Croația	Ungaria
1918-24	maghiari	3.500	Slovenia	Ungaria
1918-40	români	300.000	România de sud și est	Basarabia
1918-40	români	100.000	România de sud și est	Transilvania
1918-38	ucraineni	250.000	Basarabia	Ucraina
1921-39	turci	177.000	Bulgaria	Turcia
1921-38	turci	40.000	R. de sud și est, Serbia	Turcia
1918-38	cehi	147.000	Cehia	Slovacia
1918-38	cehi, slovaci	40.000	Cehia, Slovacia	Ucr. Subcarp.

1918-22	ruși	33.500	Rusia, Ucraina	Serbia
1918-22	ruși	32.000	Rusia, Ucraina	Bulgaria
1918-22	ruși	4.000	Rusia, Ucraina	Ungaria
1918-22	ruși	3.000	Rusia, Ucraina	Slovacia
1918-26	bulgari	123.000	Grecia	Bulgaria
1918-28	greci	46.000	Bulgaria	Grecia
1918-38	sîrbi	30.000	Croația, Bosnia	Voivodina, Serbia
1918-25	sîrbi	6.000	Ungaria	Voivodina
1939	cehi	140.000	Slovacia	Cehia
1939	cehi, slovaci	40.000	Ucr. Subcarpatică	Slovacia
1938	cehi, slovaci	86.000	Sudul Slovaciei	Slovacia
1938-44	maghiari	32.000	Ungaria	Sudul Slovaciei
1939-44	maghiari	20.000	Ungaria	Ucr. Subcarpatică
1940	maghiari	67.000	Sudul Transilvaniei	Nordul Transilvaniei
1940-41	maghiari	50.000	Ungaria	Nordul Transilvaniei
1941-41	maghiari	13.000	Bucovina	Voivodina
1940-41	români	102.000	Nordul Transilvaniei	Sudul Transilvaniei
1940	români	100.000	Sudul Dobrogei	Basarabia, R. de sud și est
1942-43	bulgari	122.000	Bulgaria	Macedonia, vestul Traciei
1940	bulgari	61.000	Nordul Dobrogei	Sudul Dobrogei
1941	croați	70.000	Serbia Centrală	Croația
1941	croația	6.000	Slovenia	Croația
1941	sîrbi	65.000	Croația	Serbia Centrală
1941	sîrbi	54.000	Bosnia-Herțegovina	Serbia Centrală
1941	sîrbi	6.000	Slovenia	Serbia Centrală
1941	sîrbi	43.000	Macedonia	Serbia Centrală
1941	sîrbi	27.000	Muntenegru	Serbia Centrală
1941	sîrbi	21.000	Voivodina	Serbia Centrală
1941	sîrbi	57.000	Dalmația	Italia
1941	sloveni	30.000	Slovenia	Croația
1941	sloveni	26.000	Slovenia	Serbia Centrală
1940	germani	67.000	România de sud și est	Polonia
1940	germani	1.900	Serbia Centrală	Polonia
1942	germani	30.000	Croația	Polonia
1941	germani	1.400	Bulgaria	Germania
1940	germani	93.500	Basarabia	Polonia,
1939-44	evrei	70.000	Slovacia	Polonia,Germania
1944	evrei	200.000	Ungaria	Polonia,Germania

1944	evrei	80.000	Ucr.Subcarpatică	Polonia,Germania
1944	evrei	151.000	Nordul Transilvaniei	Polonia,Germania
1944	evrei	40.000	Sudul Transilvaniei	Polonia,Germania
1939-44	evrei	280.000	România de sud și est	Polonia,Ucraina
1939-44	evrei	200.000	Basarabia	Polonia,Ucraina
1941-44	evrei	20.000	Voivodina	Polonia,Germania
1941-44	evrei	20.000	Croația	Polonia,Germania
1941-44	evrei	10.000	Bosnia	Polonia,Germania
1941-44	evrei	8.000	Macedonia	Polonia
1941-44	evrei	5.000	Serbia Centrală	Polonia
1941-44	evrei	6.000	Bulgaria	Polonia
1941	ruși	200.000	Basarabia	Ucraina, Rusia
1941	ucraineni	60.000	Basarabia	Ucraina, Rusia
1939-44	turci	30.500	Bulgaria	Turcia
1939-44	turci	7.600	România de sud și est	Turcia
1944-46	germani	120.000	Slovacia	Germania
1944-45	germani	69.000	Transilvania	Rusia, Ucraina
1944	germani	205.000	Transilvania	Germania
1944-50	germani	250.000	Voivodina, Croația	Germania
1945-50	germani	213.000	Ungaria	Germania
1945	germani	100.000	Voivodina, Croația	Rusia, Ucraina
1944	germani	10.000	Ucr.Subcarpatică	Rusia
1945-50	slovaci	250.000	Slovacia	Cehia
1945-48	slovaci	13.600	Transilvania	Slovacia
1946-48	slovaci	73.000	Ungaria	Slovacia
1945-47	slovaci	20.000	Ucr.Subcarpatică	Slovacia
1946-47	ruteni	30.000	Slovacia	Ucraina Subcar.
1946-47	ruteni	10.000	Slovacia	Cehia
1944-50	ucraineni	80.000	Ucraina	Rep. Modova
1944-50	ruși	130.000	Rusia, Ucraina	Rep. Moldova
1944-50	ruși	24.000	Rusia, Ucraina	Ucr.Subcarpatică.
1945-48	maghiari	106.000	Slovacia	Ungaria
1946-47	maghiari	44.000	Slovacia	Cehia
1944	maghiari	10.000	Slovacia	Rusia, Ucraina
1944-45	maghiari	25.000	Ucr.Subcarpatică	Ungaria
1944	maghiari	45.000	Ucr.Subcarpatică	Rusia, Ucraina
1944-45	maghiari	40.000	Voivodina	Ungaria
1944-45	maghiari	125.000	Transilvania	Ungaria
1944-45	români	200.000	Rep. Moldova	R. de sud și est
1944-48	români	180.000	România de sud și est	Transilvania
1946-47	italieni	140.000	Croația	Italia
1945-51	turci	182.000	Bulgaria	Turcia
1944-45	bulgari	120.000	Macedonia, Grecia	Bulgaria

1944-48	macedoneni	8.000	Macedonia	Voivodina
1944-48	sîrbi, muntenegrini	235.000	Croația, Serbia, Bosnia, Muntenegru	Voivodina
1945-48	croați	20.000	Croația	Voivodina

BIBLIOGRAFIE

Atlas pentru istoria României, 1983, Editura Didactică și Pedagogică, București, 84 p.

Atlante storico, 1992, Instituto de Geografica de Agostini, Novara, 136 p.

Batowski, H., 1991: *Nationale Krisenherde in Ostmitteleuropa*, Österreichische Osthefte, vol. 33, nr. 2, pp. 22-28.

Bohmann, A., 1969: *Bevölkerung und Nationalitäten in Südosteuropa, Menschen und Grenzen*, vol 2, Köln.

Breu, J., 1966: *Das Völkerbild Ostmittel- und Südosteuropas* in Zahlen, Mitteilungen der Österr. Geogr. Gesellschaft, nr. .2-3, pp. 325-339.

Chmelař, J., 1937: *Die Nationalen Minderheiten in Mitteleuropa*, Orbis Verlag, Prag, 127 p.

Cociu, M. ed. 1993: *Spațiul istoric și etnic românesc*, III, Editura Militară, București, 94 p.

Čović, B., (ed.) 1991: *Izvori velikosrpske agresije (Sursele agresiunii velicosîrbe)*, August Cesarec-Skolska Knjiga, Zagreb, 380 p.

Décsy, Gy., 1973: *Die linguistische Struktur Europas.* Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft, Wiesbaden, 300 p.

Frumkin, G., 1951: *Population Changes in Europe since 1939*, G. Allen. U. Ltd., Londra, 191 p.

Gyönyör, J., 1989: *Államalkotó nemzetiségek. Tények és adatok a csehszlovákiai nemzetiségekről*, Madách, Bratislava, 324 p.

Hartl, H., 1973: *Nationalitätenprobleme im heutigen Südosteuropa*, R. Oldenburg Verlag, München, 159 p.

Horak, S. M., 1985: *Eastern European National Minorities 1919/1980*, A Handbook-Libraries Unlimited Inc., Littleton (Colorado).

Jászi, O., *A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés*, Budapest 1912.

King, R.R., *1973: Minorities under Communism. Nationalities as a Source of Tension among Balkan Communist States*, Harvard Univ. Press, Cambridge (Massachusetts), 326 p.

Kirk, D., 1946: *Europe's population in the interwar years*, League of Nations, Princeton (N.J.), 303 p.

Kocsis, K., 1989: *Magyarország jelenlegi etnikai térszerkezetének sajátosságai*, Földr. Közlemények. XXXVII (CXIII) 4, pp. 283-305.

Kocsis, K., 1990: *Vegyes etnikumú területek társadalmának népességföldrajzi kutatása Szlovákia és a Vajdaság példáján*. Acta Geographica 6., KLTE, Debrecen, 147 p.

Kocsis, K., *Sprachenverteilung in Siebenbürgen, Atlas Ost- und Südosteuropa* 2.2-r3 — Österrehisches Ost- u. Südosteuropa Institut, Viena.

Kocsis, K. — Hodosi E., 1991: *Magyarok a határainkon túl, a Kárpát-medencében*, Tankönyvkiadó, Budapest, 179 p.

Kosinski, L.A., 1969: *Migration of Population in East-Central Europe from 1939-1955*, Geographica Polonica, nr. 2, pp. 123-131.

Kosinski, L.A., 1969: *Changes in the Ethnic Structure in East-Central Europe 1930-1960*, The Geographical Review, 59.3 pp. 388-402.

Kovács, A., 1926: *A Szerb-Horvát-Szlovén állam népszámlálásának nemzetiségi adatai*, Magyar Stat. Szemle, 1926, vol. IV, nr. 7, pp. 403-424.

Kulischer, E.M., 1948: *Europe on the Move. War and Population Changes, 1917-1947*, Columbia University Press, New York, 377 p.

Lučić, J. (ed.) 1990: *Povijesni atlas*, Kartografija-Učila, Zagreb, 88 p.

Macartney, C.A., 1934: *National States and National Minorities*, Oxford University Press, 553 p.

Macartney, C.A., 1943: *A Duna-medence problémái*, Keresztes Könyvkiadó, Budapesta, 140 p.

Macartney, C.A.,1965: *Hungary and her Successors. The treaty of Trianon and its Consequences. 1919-1937*, Oxford Univ. Press, London-New York-Toronto, 504 p.

Pándi L. (ed.) 1995: *Köztes-Európa* 1763-1993, Budapest.

Pepeonik, Z., 1991: *Postwar Changes of the Ethnic Composition in Croatia and Impact of Encirclement*, Geographical Papers 8. Geopolitical and demographical issues of Croatia, Zagreb, pp. 39-59.

Petrović, R., 1969: *Prostorne osobine etnițkih grupa u J goslavii (Caracteristicile teritoriale ale grupurilor etnice din Iugoslavia)*, Jugoslovenski Institut za Urbanizam i Stanov., Belgrad, pp. 101-106.

Peyfuss, M.D., 1976: *Südosteuropäische Nationalitätenfragen*, Österreichische Osthefte, vol. 18, nr. 1, pp. 82-89.

Putzger, F.W. 1992: *Historischer Weltatlas*, Hölder-Pichler-Tempsky, Viena, 146 p.

Rónai, A., 1939: *Nemzetiségi problémák a Kárpát-medencében*, Földr. Közl. LXVII.4, pp. 461-472.

Rónai, A., 1943: *Az 1918-20. évi közép-európai területrendezés kritikája földrajzi szempontból*, Államtudományi Intézet, Budapest, 39 p.

Rónai, A., (ed.) 1945: *Atlas of Central Europe* — Institute of Political Science, Budapest-Balatonfüred.

Schechtman, J.B., 1946: *European Population Transfers* 1939-1945, Oxford Univ. Press, New York, 532 p.

Schechtman, J.B., 1962: *Postwar Population Transfers in Europe. 1945-1955*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 417 p.

Šentić, M.-Breznik, B., 1968: *Demografske karakteristike etničkih, religioních i rasnih grupa (Caracteristica demografică a grupurilor etnice, confesionale și rasiale)*, Stanovništvo, nr. 3-4, pp. 141-183.

Stipetić, V., 1954: *Agrarna reforma i kolonizacija u FNRJ 1945-1948 (Reforma agrară și politica de colonizare în Iugoslavia între 1945-1948)*, Zagreb.

Sugar, P.F., (ed.) 1980: *Ethnic Diversity and Conflict in Eastern Europe* ABC-Clio, Santa Barbara (California)-Oxford (Anglia), 553 p.

Suppan, A.-Heuberger, V., 1991: *Perspectiven des Nationalismus in Mittel-, Ost- und Südosteuropa*, Österrechische Osthefte, vol. 33, nr. 2, pp. 7-21.

Szabó, I., 1941: *A magyarság életrajza*, Budapest, 276 p.

Török, S., 1973: *Településtörténeti tanulmányok és határproblémák a Kárpát-medencében*, Amerikai Szépmíves Czéh, Astor Park (Florida), 364 p.

Történelmi világatlasz 1991, Kartográfiai Vállalat, Budapest, 237 p.

Velikonja, J., 1958: *Postwar Population Movements in Europe*, Annals of the Association of the American Geographers, vol. 48, nr. 4, pp. 458-472.

Vlahović, P., 1977: *Migrații procesi i etnička struktura Voivodine (Procese migratorii și structură etnică în Voivodina)*, Glasnik Etnografskog Muzeja u Beogradu, vol. 41, pp. 113-121.

Voje, I., 1991: *Die Entwicklung des Kosovo im Lichte der ethnischen Prozesse bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts*, Österreichische Osthefte, vol. 33, nr. 2, pp. 166-191.

Westermanns Atlas zur Weltgeschichte 1956, Georg Westermann Verlag, Braunschweig

Zelenciuk, V.S., 1973: *Naselenie Moldavii*, Editura Știința, Chișinău.

Zelenciuk, V.S., 1979: *Naselenie Bessarabii* i Podnestrovia v XIX veka, Editura Știința, Chișinău.

Zelenský, K. (ed.) 1965: *Školni atlas československých dějin*, Praga, 44 p.
Žerjavić, V., 1991: *The Losses of Yugoslav population in the Second World War*, Geographical Papers 8, Zagreb, pp. 83-107.
Žuljić, S., 1989: *Narodnosna struktura Jugoslavije (Structura etnică a Iugoslaviei)*, Ekonomski Institut, Zagreb.

DATE ȘI STATISTICI PRIVITOARE LA RECENSĂMINTE

Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1992, 1994, Universitas, Chișinău.
Britannica. Book of the Year. 1991, 1990, 1989.
Broj i struktura na naselnieto vo Republika Makedonja, 1991, RZS, Skopje
Censimento della Popolazione del Regno d'Italia 1. dic. 1921, III, Venezia-Giulia, Roma.
Definitivni rezultati popsia stanovnistva od ian. 1921, 1932, Sarajevo.
Definitivni rezultati popsia stanovnistva od 31 marta 1931, 1937/40, Belgrad.
Erdély településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) megosztása, 1850-1941, KSH, Budapest, 534.
1990. évi népszámlálás, Demográfiai adatok, KSH, Budapest, 1991.
Jakabffy, E., 1923: *Erdély statisztikája. Magyar kisebbség*, Nemzetiségpolitikai Szemle, Lugoj.
Národnost a náboženské vyznanie obyvatelstva Slovenskej Republiky, 1993, SUSR, Bratislava, 76 p.
Popis stanovništva, domaćinsva i stanova 1991 g. Dok. 881, Stanovništvo prema Parodnosti, 1992, Zagreb, 343 p.
Popis stanovnistva, domacinsva i stanova 1991 g. Statisticki Bilten 219., 1991, Sarajevo.
Obșci rezultati ot prebroiavane na naselenieto v Țarstvo Bălgaria na 31 dek. 1920 g.
Popis stanovišlava, domaćinstava i stanova 1981 g. — Statistički Bilten 1295. SZS, Belgrad.
Pradvariteni rezultati ot prebrioiavane na naselenieto v Țarstvo Bălgaria na 31 dek. 1910 g. Preboiavane na naselenieto na 31 dek. 1934 g.
Preboiavane naselenieto v Narodna Republika Bălgarija na 1.XII. 1956 g.
Recensămîntul General al Populației din 29. Dec. 1930, București, 1938.
Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ian. 1992, București, 1994.

Resultati ot prebojavane na naselenieto, 1994, Nacionalen Statisticeski Institut, Sofia.

Shoup, P.S., 1981: *The East European and Soviet Data*, Handbook. Columbia Univ. Press.

Statistický lexikon obci v Republike Československej I-IV, Praha, 1927/28.

Škalamera, Ž. (ed.) 1987: *Školski istoriski atlas*, Zuns, Belgrad, 84 p.

Statistický lexikon obci v Republike Československej I-IV, Praha, 1936/37.

Straka, M., (ed.) 1970: *Handbuch der europäischen Volksgruppen*, Ethnos 8, W. Braumüller Verlag, Viena-Stuttgart, 658 p.

Varga E. A. 1992: *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén*, Regio, Budapest.

Winkler, W., 1931: *Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*, W. Braumüller, Viena-Leipzig.

ÁRPÁD E. VARGA

DESPRE NUMĂRUL MAGHIARILOR DIN TRANSILVANIA*

Poate fi autentic ceea ce nu e exact?
Poate fi exact ceea ce nu e lipsit de echivoc?

Au trecut aproape doi ani de cînd au văzut lumina zilei rezultatele preliminare ale recensămîntului populației din anul 1992. Am putut afla din acestea că pe întregul teritoriu al țării au fost înregistrați 1 milion 620 de mii de locuitori de naționalitate maghiară. Dintre aceștia, aproximativ 1 milion 600 de mii trăiesc în Transilvania, în accepția mai largă a acesteia. Avînd în vedere că dispunem așadar de date relativ recente pe această temă, se poate, pe bună dreptate, ridica întrebarea cum se justifică un studiu cu titlul de mai sus. Mai are vreun rost tratarea unei probleme care, în esență, se bazează pe material faptic? După o așteptare mărită însă, primele rezultate parțiale, în mod vizibil, nu sînt de natură să-i satisfacă pe cei interesați. Specialiștii sînt decepționați pentru că datele aduse la cunoștință sînt de o jumătate de pagină și „lacunare" (n-au fost publicate, de pildă, cifrele referitoare la apartenența pe baza limbii materne). Cifrele publicate contrazic, pe de altă parte, părerile curente „în circulație" la nivelul publicului larg în ce privește proporțiile populației maghiare din România. Și, cînd spunem acest lucru, nu ne referim doar la dimensiunile ei statistice. Publicarea ca atare a datelor recensămîntului populației începe să erodeze o imagine cu încărcătură metaforică pusă în circulație de Károly Kós în *Kiáltó Szó***, și anume a unei populații maghiare transilvănene de două milioane de care „trebuie de-a pururi să țină seama cel care și-a extins suveranitatea asupra sa". În ordine logică, e necesar ca, pornind de la această metaforă, fie să declarăm că statistica oficială e falsă, fie să luăm pur și simplu act de faptul că, după plecarea

* Varianta revăzută a studiului apărut în nr.8/1994 al publicației *Tiszatáj*.

** Celebru manifest politic, ce folosește ca titlu o sintagmă din Ioan I, 23 și în care autorul Károly Kós (1883-1977, scriitor maghiar) face o analiză lucidă a situației de răscruce pe care a reprezentat-o pentru maghiari anul 1920, propunînd, pe „temeiul adevărului și dreptății", soluții de ieșire din criză *(n.t.)*.

evreilor și a germanilor, în Transilvania și România nici maghiarii nu mai au nici un viitor.[1] Nu e de mirare că mulți își reprezintă populația maghiară din România ca pe o „populație fictivă", care nu evoluează conform unor condiții demografice autentice, ci ascultă de legitățile, independente de spațiu și timp, ale unui model demografic utopic.

Ingrat lucru ca — revenind de pe tărîmul ideologiei la cel al statisticii — să pui față în față utopia și realitatea. Asta nu înseamnă însă neapărat validarea recensămintelor din România. Căci creditul acestora pare îndoielnic; să ne gîndim doar la ecoul pe care l-au avut în presă anomaliile constatate în ce privește înregistrarea datelor, în anul 1992. Deși e greu de hotărît ce anume a suferit o politizare: recensămîntul de acum sau părerile care se exprimă despre el — e incontestabil faptul isteriei politice care exercită o influență inevitabilă asupra rezultatelor. Pare așadar îndreptățită — dincolo de toate atitudinile părtinitoare de ambele tendințe — formularea unor ipoteze alternative, în scopul evaluării mai realiste a materialului faptic ce ne stă la dispoziție.

În cele ce urmează, doresc să schițez și eu o astfel de ipoteză, anticipînd că scopul meu nu e să dovedesc cu orice preț așa-zisele „măsluiri" din cadrul recensămintelor din România, ci să formulez — fără pretenții ideologice — exigențele legate de rezultatele definitive ale recensămîntului încheiat nu de mult. În acest scop, voi urmări mai întîi evoluția (posibilă) a valorile demografice ale populației maghiare prin compararea sporului natural ipotetic al acestei populații cu migrările înspre exterior ale acesteia. Confruntînd rezultatul astfel obținut cu valorile demografice preliminare ale recensàmîntului al populației, voi analiza pe rînd aspectele ce permit prezentare nuanțată a situației generale a populației aparținînd naționalităților. Deocamdată, nu caut să explic diferențele dintre valorile demografice ipotetice și cele reale ale populației aparținînd naționalităților. Acest lucru va fi posibil — doar o dată cu analiza critică de fond a recensămîntului — doar după ce vom fi în posesia rezultatelor definitive, ce vor cuprinde toate elementele de analizat. Aliniindu-mă practicii specialiștilor autohtoni, dintre recensămintele de după cel de-al doilea război mondial voi porni de la cel din 1956, cu toate că nici acesta nu poate fi considerat

fără cusur. Pe această bază, în scopul limitării sferei factorilor de incertitudine, îmi voi schița presupozițiile pornind nu de la creșterea populației maghiare la nivelul întregii Românii, ci doar de la populația maghiară intracarpatică (în cele ce urmează: din Transilvania).

Sporul natural al populației maghiare din transilvania între 1956 si 1992

Îl citez mai întîi pe István Semlyén: „Cînd vorbim de chestiuni de demografie, nu ne putem gîndi în termeni de ecuații simple, cu una sau două necunoscute. Comportamentul demografic depinde de coacțiunea și interacțiunea a nenumărați factori, printre aceștia cei de natură economică și materială jucînd un rol la fel de important ca și factorii culturali și cei de natură cutumiară, în timp ce factorii de psihologie a maselor au un rol aproape la fel de mare ca al prevederilor legale. Tocmai de aceea, *stabilirea unor ecuații demografice simpliste nu conduce decît la un impas* (subl. noastră — Á.E.V.). Poate că cel mai corect este să gîndim în termeni de aporeme demografice și să nu ne apucăm de rezolvarea lor pînă nu studiem cum se cuvine unele caracteristici ale naționalității noastre, inclusiv cazurile iregulare de mobilitate a acesteia, legăturile interpersonale ale diasporei interetnice, frecvența eterogenității alegerii partenerilor de viață și multe altele."[2] Publicistul transilvănean, cu merite deloc neglijabile în domeniul cercetărilor demografice, care în trecutul apropiat — depășind greutățile întîmpinate în privința accesului la date nepublicate de către cei din afara sferei autorității — a făcut poate cel mai mult în domeniul studierii demografiei la nivelul populației maghiare din România, se pare că a știut cu precizie ce înseamnă truda ingrată cu *aporemele*: în locul abordării statistice a manifestărilor ce îmbrățișează toate aspectele existenței naționalității — să migălești cu problema lipsei datelor. Ne putem da seama de importanța avertismentelor sale izvorîte din scrupulozitatea omului de știință, mai ales cînd, încă de la primul pas, ne lovim de obstacole aproape insurmontabile.

Anume, nu avem la dispoziție, de la cel de-al doilea război mondial, *o statistică demografică oficială cu privire la mișcarea naturală a naționalităților.* În privința sporului natural al populației maghiare, se obișnuiește, în general, să se considere drept punct de referință indicatorul mediu la nivelul Transilvaniei; mai mult, după unele păreri, sporul populației maghiare din România se mișcă exact în zona valorică a mediilor pe țară.[3] Reprezentanții acestei din urmă opinii se bazează mai ales pe valorile creșterii demografice naturale, superioare mediei pe țară, din două județe secuiești (Harghita și Covasna), cu populație preponderent maghiară, respectiv din județele Mureș și Satu Mare, locuite într-o proporție însemnată și de maghiari și care prezintă valori comparabile mediei pe țară. Generalizările unilaterale și excesive, ce șterg, la nivel de țară, diferențierile — și cu nuanțe etnice — în ce privește creșterea inegală a populației trebuie privite ca neîntemeiate, deoarece se poate demonstra că în Transilvania valorile sporului natural au fost, de la începutul secolului, tot timpul mai scăzutte decît în Vechiul Regat. Ocultarea la nivelul Transilvaniei a coeficienților de creștere naturală a populației românești și a celei maghiare e mai puțin contestabilă, deoarece acestea au fost într-adevăr, între cele două războaie mondiale, în general, similare. Trebuie să ținem seamă însă, că și în Transilvania, pe baza unor date parțial publicate cu privire la naționalități de posibilitatea unor decalări în favoarea populației românești. În 1966, de pildă, rata brută de natalitate la nivelul întregii țări a fost de 14,3 la mie, în Transilvania de 13,9 la mie, în timp ce proporția numerică a nașterilor de copii vii în rîndurile femeilor maghiare a fost, și într-un caz, și în celălalt, de 12,8 la mie.[4] Aceeași valoare în cazul românilor (proiectînd datele anului 1965, ca singurele comunicate în mod oficial pînă azi, asupra rezultatelor recensămîntului din 1966) a oscilat, atît la nivelul întregii țări, cît și al Transilvaniei, între 14,7 și 14,8 la mie.[5] O tendință asemănătoare se poate presupune și între 1966-1977, cînd proporția numerică brută a nașterilor de copii vii în familiile maghiare a fost, în medie anuală, de 18,4 la mie, în comparație cu valorile de 20,8 la mie la nivelul țării și 19,4 la mie în Transilvania.[6]

Tabelul 1:

Numărul nașterilor de copii vii, 1966-1976 (la mia de locuitori)

	Naționalitate maghiară	Media pe țară	Media pe Transilvania	Dif.dintre media pe țară	Dif. dintre media pe Transilvania
1966	12,8	14,3	13,9	1,5	1,1
1967	21,2	27,4	23,5	6,2	2,3
1968	22,9	26,7	23,7	3,8	0,8
1969	21,4	23,3	21,6	1,9	0,2
1970	19,8	21,1	20,1	1,3	0,3
1971	17,9	19,5	18,6	1,6	0,7
1972	17,4	18,8	18,1	1,4	0,7
1973	16,6	18,2	17,8	1,6	1,2
1974	18,0	20,3	19,5	2,3	1,5
1975	17,3	19,7	18,8	2,4	1,5
1976	17,1	19,5	18,6	2,4	1,5
media	**18,4**	**20,8**	**19,4**	**2,4**	**1,0**

Putem menționa, de asemenea, că, după unele informații mai recente, cu ocazia recensământului din 1977, în grupa de vîrstă de 50-54 ani femei, așadar la cele cu perioada de fertilitate încheiată, numărul mediu de copii la femeile românce a fost de 2,4, iar la cele maghiare de 2,2. Această din urmă valoare e similară cu așa-numitul coeficient de reproducere simplă necesar menținerii la același nivel a populației, adică populația maghiară atunci nu mai era capabilă — într-o perspectivă mai lungă — decît la propria sa „reproducere".[7]

Date privitoare la mortalitatea în rîndurile naționalităților n-au fost date publicității. Între 1966-1977, indicilor bruți ai nașterilor de copii vii și sporului de 4,8 la mie la nivelul naționalității maghiare i-ar corespunde, printr-o simplă socoteală aritmetică, un coeficient de mortalitate de 13,5 la mie. (În aceeași perioadă, media pe țară a acesteia a fost de 9,4, iar în Transilvania de 10,2 la mie.) Acest rezultat — mai ales datorită inexactității datelor privitoare la naționalități care au stat la baza calculului — nu-l putem accepta ca real. Se poate însă presupune, pe bună dreptate, că la coeficienții de natalitate aflați sub medie ai populației maghiare contribuie indicii de mortalitate apropiați de medie sau poate chiar

superiori acesteia. Din datele mișcării naturale a populației din perioada 1966-1985 (tabelul 2) reiese că rata mortalității în județele Harghita și Covasna nu rămîne mult în urma mediei din Transilvania (după 1977, situația e asemănătoare și în județul Mureș); în unele județe locuite într-o proporție însemnată de maghiari ca Sălaj, Satu Mare, Bihor, Timiș și Arad, această rată e superioară valorii medii din Transilvania.

Tabelul 2:

Coeficienții ai mișcării naturale a populației din Transilvania, 1966-1985

(la mia de locuitori, medie anuală)

Județul	1966-1976			1977-1985		
	Spor natural	Născuți vii	Mortalitate	Spor natural	Născuți vii	Mortalitate
Alba	9,7	20,1	10,4	6,1	17,0	10,9
Arad	1,8	15,0	13,2	-1,9	12,3	14,2
Bihor	7,8	18,9	11,1	3,8	16,0	12,2
Bistrița-N.	14,1	23,9	9,8	11,9	21,5	9,6
Brașov	10,3	18,2	7,9	7,5	15,3	7,8
Caraș-Sev.	3,8	15,7	11,9	2,1	14,2	12,1
Cluj	9,8	18,9	9,1	5,6	15,6	10,0
Covasna	10,7	20,8	10,1	9,1	19,5	10,4
Harghita	11,8	21,7	9,9	8,5	18,5	10,0
Hunedoara	9,7	19,3	9,6	5,1	15,2	10,1
Maramureș	13,9	23,0	9,1	10,7	20,1	9,4
Mureș	11,9	21,1	9,2	6,8	17,0	10,2
Satu Mare	11,8	22,1	10,3	7,8	18,9	11,1
Sălaj	10,6	21,6	11,0	6,3	18,3	12,0
Sibiu	11,8	21,1	9,3	8,1	17,4	9,3
Timiș	3,3	15,1	11,8	1,0	12,8	11,8
Total Transilvania	**9,2**	**19,4**	**10,2**	**5,7**	**16,4**	**10,7**
Media pe țară	**11,4**	**20,8**	**9,4**	**7,0**	**17,1**	**10,1**

Indicii de mortalitate, mai favorabili decît media, ai județelor Maramureș, Cluj și Brașov, cu o populație maghiară de asemenea considerabilă, ar fi de-acum riscant să fie generalizați la populația

maghiară care trăiește aici. Această sferă de probleme se află, printre altele, în corelație cu mobilitatea în teritoriu și cu urbanizarea. Se știe că proporția populației maghiare ce locuia la oraș era mai mare în trecut decît media pe regiune, iar sporul natural al populației stabilite de mai mult timp la oraș e de obicei mai scăzut. Simplificînd mult lucrurile, această tendință se poate caracteriza aproximativ în felul următor: mediul urban influențează natalitatea în sensul moderării acesteia, iar scăderea numărului de nașteri conduce la îmbătrînirea demografică a populației și, o dată cu trecerea unei anumite perioade de timp, aceasta atrage după sine în mod necesar un coeficient de mortalitate mai ridicat. În perioada „celei de a doua urbanizări", bazată pe industrializarea forțată, afluxul înspre oraș a grupelor de vîrstă mai fertile și mobile a întîrziat pînă la un punct acest proces. „Ruralizarea" în acest sens a populației urbane — cu excepția ținutului secuiesc — se datorește însă în cea mai mare măsură populației românești, care a început să se stabilească la oraș într-o proporție din ce în ce mai mare. Pe deasupra, populația românească din Transilvania — în comparație cu populația maghiară de aici — a avut și rezerve „din afară". Așa cum a arătat în mai multe rînduri István Semlyén, țara poate fi împărțită din punct de vedere al natalității în două părți: zona sud-vestic — sudică, cu o fertilitate mai scăzută, și cea estic — nord-estică, ce a rămas pînă în zilele noastre tradițional fertilă. (Această zonă cuprinde județele Maramureș, Satu Mare, Bistrița-Năsăud, Harghita și Covasna și, de asemenea, Moldova și județul Tulcea, limitrof acesteia, la nivelul Transilvaniei așadar ținuturi în proporție de 60% cu populație românească, și în ansamblu regiunile precumpănitor din afara arcului carpatic.) Din punct de vedere demografic, întreaga țară trăiește din surplusul de populație al regiunii răsăritene. Abordînd problematica rezervelor de populație și evaluînd repartizarea în teritoriu a acestora, se poate constata că scăderea sporului natural al populației maghiare tradițional urbane n-a putut fi contracarată decît într-o mică măsură de mutarea la oraș din zonele de atracție din jurul orașelor, respectiv de „roirea" din

ținuturile secuiești a populației proporțional rărite o dată cu creșterea distanțelor geografice. Față de aceasta, la populația românească, ce cunoaște un nou și rapid fenomen de urbanizare — chiar și în partea de sud a Transilvaniei, caracterizată, de altfel, de coeficienți de reproducție scăzuți —, multă vreme a predominat fertilitatea ridicată a populației mutate aici în masă (într-un număr important din „Regat"). Populația maghiară din orașele mai mari va pierde acest avantaj demografic vremelnic „din cauza urbanizării mai vechi, a numărului mai mic al maghiarilor mutați la oraș și a integrării mai rapide a acestora în etnosul maghiar urban".[8] Am mai putea avea în vedere și cîteva cercetări demografice și sociologice individuale făcute în anii '70 (în zone cu populație maghiară răzleață, în cătune, în cartiere urbane), care vin de asemenea în sprijinul tezei referitoare la sporul mai scăzut al populației maghiare.[9] Pe baza tuturor acestor aspecte, nu e o prudență de prisos să considerăm coeficienții de spor natural al populației maghiare din Transilvania ca avînd — pe baza deosebirii ce se constată în privința coeficienților de natalitate, diminuată cu cel puțin o miime — o valoare mai scăzută decît cea existentă în această zonă.

Sporul natural în Transilvania se poate urmări continuu între 1956 și 1985: sursele referitoare la acest aspect înregistrează o creștere de 7,7 la sută între 1956 și 1966, de 10,7 la sută între 1966 și 1977 și de 5 la sută între 1977 și 1985. Raportîndu-l la media proporțională a rezultatelor finale în unele perioade, acesta corespunde unui ritm anual de creștere 7,5, 9,2, respectiv 5,7 la mie. În 1989, această valoare a fost de doar 4,2 la mie, pentru ca în 1991 să nu atingă nici jumătate din această valoare. Creșterea populației maghiare din Transilvania se poate aprecia, conform celor de mai sus (diminuînd coeficienții în mod ipotetic cu 1 miime) și dacă urmărim în același timp valorile referitoare la naționalitate și limba maternă, că a fost de 105-110 mii între 1956 și 1966, de 155-160 de mii între 1966 și 1977 și de 75-80 de mii între 1977 și 1985 și, în continuare, de 25-30 de mii, adică, în total de 360-380 de mii de persoane. Aceleași cifre, fără diminuarea cu 1 miime a coeficientului mediu, se situează în jurul valorii de 435-450 de mii.

Tabelul 3:

Sporul natural al populației în Transilvania, 1956 - 1991

Perioadă*	în cifre absolute (mii pers.)	ritmul mediu anual de creștere (în miimi)	sporul natural prezumat al populației maghiare** (în mii pers.)	
			naționalitate	limba maternă
1956-1965	481,5	7,5	105,0	110,0
1966-1976	715,5	9,2	155,0	160,0
1977-1985	374,4	5,7	75,0	80,0
1985-1991***	175,0	3,5	25,0	30,0
Total	**1746,4**	**7,0**	**360,0**	**380,0**

* între 1 ianuarie 1956, 1 ianuarie 1966, 1 ianuarie 1977, 1 iulie 1985, 1 ianuarie 1992
** pe baza coeficienților scăzuți cu o miime
*** estimare

Numărul locuitorilor *de naționalitate* maghiară a fost în 1956 de 1 milion 558 de mii, iar a celor *cu limba maternă* maghiara de 1 milion 616 mii. Numărul maghiarilor din Transilvania așadar — în condiții optime — ar fi trebuit să atingă, la data recensămîntului populației din 1992, pe baza criteriului „naționalitate", *1 milion 920 de mii*, iar pe baza „limbii materne" *două milioane*.

Aceste valori teoretice n-ar suferi nici o modificare esențială dacă cifrele ar fi urmărite pe microregiuni (pe județe), iar folosirea ratelor diminuate contrabalansează într-o oarecare măsură denaturările inevitabile ale „ecuației demografice ce simplifică realitatea". Ne lipsesc posibilitățile nuanțării în continuare a tendințelor mișcării naturale a populației ce se conturează din aceste cifre medii. (Date mai amănunțite privind structura populației maghiare în funcție de sex și vîrstă, stratificare socială, ocupații, mobilitate geografică și socială, nivel de cultură, de instruire școlară n-au fost date publicității pînă în prezent.) În mod firesc, chiar și o prognoză demografică dintre cele mai prudente își poate avea limitele ei, căci — conform celor spuse de István Semlyén — în ultimă instanță *comportamentul uman este imprevizibil*. Acest lucru e cît se poate de adevărat în privința apartenenței etnice. Trebuie să ne fie limpede că evoluția cifrelor privind naționalitatea și limba maternă e influențată într-o proporție însemnată de dinamica mai delicată a alegerii identității, ce nu poate fi cuantificată cu ajutorul

metodelor mișcării naturale a populației. (În condițiile unei statistici ordonate privind naționalitățile, s-ar putea conclude asupra acestei dinamici a fenomenului de asimilare tocmai din diferențele ce există între cifrele calculate privind populația și rezultatele recensămintelor.) Un serios factor de incertitudine îl reprezintă faptul că în anii '70 aproape un sfert (circa 400 mii de persoane) din populația maghiară din Transilvania trăia deja răzlețită într-o structură etnică — într-un mediu minoritar de natură să slăbească foarte mult sentimentul de apartenență națională — în care reprezenta doar 5-15 la sută din totalul populației.[10] Dintre factorii incuantificabili ai schimbării identității merită atenție faptul că sporește foarte mult numărul căsătoriilor mixte la nivelul populației teritorial și ocupațional mai mobile, ce părăsește mediul tradițional — populație a cărei proporție în cazul maghiarilor (pe baza scăderii numărului celor care trăiesc în mediul rural) a fost între 1966 și 1977 de unu și jumătate valoarea pe țară. Conform unei (pînă acum unice) informații făcute publice, 17,5 la sută dintre unguroaicele căsătorite în 1965 au luat soți de alte naționalități (15,1% români), iar 13,5 la sută dintre bărbații unguri și-au ales ca soții femei de alte naționalități (11,7 la sută românce).[11] Această relativă exogamie — independent de dezavantajele legate din capul locului de mediul majoritar — sporește, de asemenea, șansele schimbării etnicității, fenomen ce însoțește schimbul generațiilor. În sfîrșit — ca o tristă curiozitate -, trebuie să amintim de o deviantă considerabilă din punct de vedere statistic. Într-o estimare care a fost făcută cunoscută nu de mult, în utimii doisprezece ani 25 de mii de persoane și-au pus capăt zilelor în România. Aparțin „zonei negre" — unde numărul sinucigașilor la 100 de mii de locuitori e mai mare de 15 — exclusiv zonele transilvănene și, mai ales, teritoriile unde locuiesc maghiari, ca județele Covasna, Harghita, Bihor, Satu Mare sau Mureș.[12]

Părăsirea locurilor natale

Mobilitatea spațială și schimbarea domiciliului constituie manifestarea vizibilă — în înțelesul strict al cuvîntului — a evoluției destinelor umane. Punerea în mișcare în proporții de masă a populației, fenomen care însoțește modernizarea socialistă, se știe că a avut ca rezultat un aflux masiv din „Regat" în Transilvania, mai ales în regiunile sudice ale acesteia. Pe de altă parte însă, se știe mai puțin că,

în urma migrărilor de populație între diferite zone din țară, un număr însemnat de transilvăneni au ajuns în afara arcului carpatic. Conform statisticilor privind locul de naștere, în 1966 trăiau în Transilvania 397 de mii de persoane, iar în 1977, 533 de mii sosite de dincolo de Carpați. Dar nici numărul celor din „Regat" și care proveneau din Transilvania nu e mic: acesta a fost de 241 de mii în 1966, pentru ca în 1977 să ajungă la 290 de mii de persoane. Nu putem afirma că printre cei din „Regat" născuți în Transilvania maghiarii erau reprezentați proporțional cu numărul lor în ținuturile de baștină (după cum nu putem susține nici contrariul). În orice caz — chiar dacă mulți dintre ei au revenit acasă —, trebuie să fi fost mai multe zeci de mii, cea mai mare parte răpîndiți dincolo de Carpați în epoca punerii dirijate în mișcare a unor mari grupuri de populație. Aceste zeci de mii pot diminua din capul locului cifrele privind sporul demografic prezumat al populației maghiare din Transilvania în perioada analizată.

Mult mai dramatică e însă pierderea suferită ca urmare a *emigrării în proporții de masă*, fenomen constatabil mai ales în ultimii cinci ani. Printre aceștia, îi putem aminti, în primul rînd, pe cei care, între iunie 1985 și 28 octombrie 1986, posesori ai unor pașapoarte românești valabile pentru întreaga lume, și-au părăsit patria după ce, nereținuți de grănicerii unguri, au tranzitat Austria, plecînd ilegal spre Occident. Conform unor date oficiale din acea perioadă ale autorităților austriece, 2.329 de cetățeni români au uzat de această posibilitate, alte surse — invocate de preferință — vorbind de 16 mii de persoane, dintre care 75 la sută unguri din Transilvania. În vara anului 1987, timp de cîteva luni mulți au încercat în același mod să treacă granița româno-iugoslavă.[13]

Majoritatea celor doritori să părăsească oficial țara și-au propus să se stabilească în Ungaria. Cu toate că despre fenomenul emigraționist din anii '70-'80 nu se poate deloc afirma că a cunoscut proporții de masă, din datele provenite de la purtătorul de cuvînt al guvernului ungar se poate deduce că numărul celor plecați din România și stabiliți în Ungaria sau al celor care prezentaseră cereri de stabilire definitivă se ridica, la sfîrșitul lui 1987, la 14 mii.[14] Accelerarea ritmului emigrării e demonstrată de faptul că, între 1980 și 1989, dintre cele 22,5 mii de persoane plecate din România și stabilite în Ungaria, 18 mii au sosit între 1987 și 1989.[15] Conform unei informații provenite de la Ministerul

român de Interne, între 1990 și 1991 au plecat oficial din țară alți 18.534 de cetățeni de naționalitate maghiară.[16] Pe baza acestor date parțiale, pare verosimilă afirmația — bazată de asemenea pe informații de la Ministerul român de Interne — a directorului general al Comisiei centrale pentru recensământul populației, cu sediul în București, conform căreia în cincisprezece ani au părăsit definitiv România *mai mult de 60 de mii de unguri*. Această lămurire a fost dată ca răspuns la întrebarea corespondentului Agenției MTI în cadrul conferinței de presă de prezentare a datelor preliminare ale recensământului populației, adăugîndu-se că cifra reală poate fi mult mai mare; surse ungare, de pildă, menționează cel puțin 120 de mii de cetățeni români de naționalitate maghiară stabiliți în Ungaria.[17] Această cifră, preluată și încetățenită, face trimitere la estimările — destul de incerte — care (în unele cazuri, prin repetate interferențe), pe lîngă persoanele emigrate, cuprind și persoanele care se află în Ungaria cu intenția stabilirii definitive, ca refugiat sau ca solicitant de azil ori doar temporar, ca muncitor sezonier sau ca turist, dar nu cu scopuri turistice. Ceea ce e sigur este că, potrivit evidenței Oficiului pentru Refugiați al Ministerului Ungar al Afacerilor Interne, între 1988-1991 organele locale ale oficiului și punctele de primire ale acestuia au înregistrat 51.682 de persoane sosite din România. Dintre acestea, cel puțin trei pătrimi au fost de naționalitate maghiară.[18] Șeful Oficiului a informat în cadrul unui interviu că pînă la jumătatea lunii mai 1990 au trecut granița 60-70 de mii de refugiați — într-o proporție de 75-80 la sută de naționalitate maghiară —, cea mai mare parte a acestora stabilindu-se de atunci în Ungaria.[19] Tot conform unei informații interne (de la Inspectoratul General al Poliției), în Ungaria trăiesc peste 70 de mii de imigranți legali; în majoritate, sînt de naționalitate maghiară, și în cea mai mare parte au sosit din România.[20] În afară de aceștia — conform unei informatii de la sfîrșitul trimestrului al III-lea al anului 1991 —, 25.580 de cetățeni români au primit autorizații de muncă în Ungaria.[21] Să adăugăm că, potrivit estimărilor, în acea perioadă numărul persoanelor aflate ilegal în Ungaria era cel puțin dublu față de al celor aflați legal.[22]

Opinia publică e modelată și de declarațiile unor personalități importante. István Kreczinger, președintele Organizației Ungare a Uniunii Mondiale Transilvănene, a estimat, în cadrul unei convorbiri,

că numărul celor veniți din România și stabiliți în Ungaria cu începere din 1988 este de 100-120 de mii.[23] După opinia lui Laszló Tőkés, începînd cu schimbările din 1989, aproximativ 100 de mii de unguri „s-au grăbit să părăsească" România.[24] András Sütő, în lipsa unor informații exacte, nu abordează cifre concrete — subliniază în aceleași timp că apreciază ca o serioasă neglijență neconsemnarea celor care pleacă —, dar își permite să afirme că *proporțiile actualei emigrări e cea mai mare de pînă acum.*[25] Dacă avem în vedere proporțiile deplasărilor de populație ce au urmat primului război mondial și, mai ales, primei schimbări a autorității statale, această afirmație pare frapantă și, cu toate acestea, nu putem spune că ar fi vorba doar de viziunea amplificată la dimensiuni apocaliptice ale unui cărturar îngrijorat — pe bună dreptate — de soarta poporului său. Pierderile numerice suferite de populația maghiară din Transilvania — mai ales dacă ne gîndim la urmările demografice imprevizibile ale emigrării — ar fi pentru moment într-adevăr greu de apreciat mai puțin sumbru. Formarea unei opinii obiective nu e îngreunată doar de caracterul fragmentar al informațiilor ce ne stau la dispoziție, ci și de faptul că știrile privitoare la „emigranți", „refugiați" operează de cele mai multe ori cu cifre privitoare la mișcări migratorii ce acoperă perioade diferite, *au un caracter eterogen și se referă la tipuri distincte de astfel de mișcări.* Și, cum scopul acestui studiu este evaluarea rezultatelor recensămîntului, iar *recensămîntul* nu e altceva decît fixarea stării momentane a populației, permanent fluctuantă, în perspectiva cercetărilor viitoare, singurul scop pe care l-am urmărit prin enumerarea — nu neapărat convingătoare — a datelor de mai sus a fost de a circumscrie, măcar ca ordin de mărime, sfera celor care, datorită absenței lor în momentul respectiv, au putut să rămînă în afara operației de înregistrare la scară națională a populației, incluzîndu-i aici și pe cei care, o dată cu deschiderea granițelor, profitînd pe o durată mai mare de conjunctura migrărilor incontrolabile, au plecat din România, fără să-și propună însă să se stabilească definitiv în străinătate. Numărul acestora — comparînd rezultatele finale ale recensămîntului, evidența centrală a populației și statistica oficială privind emigrările — se poate aprecia la nivelul întregii țări la un sfert de milion.[26] Cei pripășiți în acest mod prin străinătăți — printre ei, în număr însemnat, maghiarii — nu

figurează în nici o evidență, dar statistic lipsesc chiar și în situația cînd o bună parte au fost plecați în perioada recensămîntului doar ca „navetiști", cu scopul de a lucra temporar pe undeva, ori din motive politice sau de altă natură, rămînînd pe dinafara recensămîntului — uneori, cu bună știință, datorită recenzorului. (Doar la Sfîntu Gheorghe, 4.000 de persoane.[27]) Absența, chiar și temporară, a acestora trebuie consemnată ca un fapt, fără prezumții privind motivațiile invocate de cei plecați sau perspectivele de revenire definitivă acasă. Ținînd seama de acest fapt, eu însumi înclin să fac loc în cadrul cercetării pe care o fac mai curînd unor valori „supraestimate".

Comparația lui András Sütő e dureros dar adevărată: emigrarea e ca o hemoragie internă: nu e un proces spectaculos. O posibilă lectură — mai modestă — a acestei metafore ne avertizează că, în afara celor amintiți mai înainte, trebuie să ținem seama și de lipsa celor care, în statisticile privitoare la emigrare, nu figurează ca maghiari, dar care „s-au scurs" din coloanele referențiale maghiara ale recensămintelor anterioare. În această categorie intră evreii cu limba maternă maghiară plecați în Israel sau urmașii maghiarizați ai șvabilor din zona Satu Mare, care, plecînd, au ales pămîntul strămoșilor lor, revenind așadar în Germania ca germani. În 1956, mai trăiau în Transilvania 21.272 de persoane de naționalitate evreiască (și poate și mai mulți de confesiune izraelită) cu limba maternă maghiara; azi, numărul acestora este o mie sau două. Pe teritoriul județului Satu-Mare de azi, la recensămîntul din 1956 au fost înregistrați în total 3.600 de germani. În mod surprinzător, tot aici se poate constata un procent de emigrare a germanilor ce depășește cu mult cifra amintită. Doar în anii '80 au plecat din județ în Germania 6.716 persoane (rărind, evident, în cea mai mare parte, rîndurile celor care anterior se declaraseră maghiari)[28]; în același timp — conturînd perspectiva continuării emigrării —, numărul germanilor rămași s-a ridicat la 14.300 de persoane.

Însumînd totul, numărul celor care în perioada acordurilor finale ale dictaturii ceaușiste și-au luat lumea în cap, al celor care, decepționați de starea politică și economică actuală a țării, speră deocamdată să-și amelioreze posibilitățile de trai în străinătate e estimat la 100-150 de mii, iar al celor care în anii anteriori au emigrat (în primul rînd, în Israel, Germania, Ungaria), respectiv s-au răspîndit în zone mai îndepărtate din țară, la cel puțin 50 de mii de

persoane. Pierderile înregistrate prin emigrare la nivelul populației maghiare din Transilvania pot fi așadar evaluate pentru o perioadă de trei decenii și jumătate la *150-200 de mii de persoane.*

Cîteva concluzii după publicarea rezultatelor preliminare ale recensământului din anul 1992, cu referire la aspectul confesional

În cazul dezvoltării netulburate, populația maghiară din Transilvania ar fi trebuit în mod firesc să atingă pînă în 1992 *1 milion 920 de mii — 2 milioane* de persoane. Deoarece, conform ipotezelor noastre, 150-200 de mii au emigrat, cifra privind limba maternă ar fi trebuit să scadă în momentul realizării recensământului din ianuarie 1992 la *1 milion 800 de mii — 1 milion 850 de mii* de persoane. Numărul celor considerați maghiari, dar care din punct de vedere statistic nu figurează în coloanele privitoare la naționalitate e întrucîtva inferior celui amintit mai înainte. Diminuînd posibila pierdere suferită în urma emigrării de către această categorie cu plecarea din țară a 30 de mii de evrei, sași și șvabi (asimilați lingvistic la populația maghiară), rezultă 120-170 de mii de persoane. În acest fel, se poate admite că numărul celor de naționalitate maghiară a fost la recensămînt de 1 milion 750 de mii — 1 milion 800 de mii. Se poate să fi fost mai mare, după cum se poate să fi fost mai mic, deși diferențe de ordinul a o sută de mii sînt imposibile. Conform datelor preliminare ale recensămîntului însă, numărul persoanelor de naționalitate maghiară din județele transilvănene a fost de doar *1 milion 600 de mii.* Acest fapt e surprinzător și pentru că, pe baza informației demografice oficiale despre naționalitatea maghiară — conform căreia cifrele privitoare la sporul natural și soldul migratoriu concordă în esență[29] —, în *1992 cifra totală a acestei populații ar fi trebuit să rămînă neschimbată față de cea din anul 1977.* Față de aceasta, conform rezultatelor preliminare privind naționalitățile ale recensămîntului, scăderea efectivă a numărului maghiarilor din Transilvania într-o perioadă de un deceniu și jumătate a fost de 92.110 persoane. Dacă la aceasta adăugăm faptul că trebuie să presupunem, ca și în cadrul înregistrărilor operate în timpul recensămîntului existența, și în evidențele demografice oficiale privitoare la naționalități anumite denaturări, atunci, față de 1977, din suita de date oferite de

recensămîntul din anul 1992, lipsesc aproape 100 de mii de maghiari.

Diferența dintre datele estimate de mine și cifra efectivă e chiar mai mare: între *150-200 de mii, respectiv 200-250 de mii.* Această deosebire considerabilă s-ar putea explica prin faptul că cu ocazia estimării am admis că sporul natural pe parcursul celor trei decenii e mai mare decît în realitate, iar emigrarea mai mică decît în realitate. Distanța ascunde în ea și o *efectivă pierdere prin asimilare*, dar tot atît de bine pot contribui și abaterile motivate de interese ale subiecților recenzați ori „abaterile" făcute cu bună știință de recenzori (pe baza manipulării la înregistrarea sau la evaluarea datelor). Trebuie să ținem seama în aceste situații și de inevitabilele inexactități și lipsuri în înregistrarea datelor. Avînd în vedere convergența tuturor acestor factori, cifra „reală" o putem căuta pe undeva pe la mijlocul drumului între valorile de mai sus, adică trebuie să admitem rămînerea numerică a populației maghiare din Transilvania cel puțin la nivelul anului 1977.

„Abaterea înregistrată la declarare" e o noțiune cu dublu înțeles. Pe lîngă deplasările valorice la nivelul recensămîntului ale cifrelor „etnice", trimite și la diferența care se poate constata concomitent la nivelul valorilor privind limba maternă și naționalitatea. În acest context, e cît se poate de regretabil procedeul oficiului de statistică din București că printre datele preliminare publicate nu figurează și cele referitoare la limba maternă. Recensămîntul din anul 1992 însă a cules, după multe decenii, și informații privitoare la *apartenența confesională*, oferindu-ne astfel posibilitatea ca, pe baza acestor date preliminare, să încercăm, *chiar în cadrul sistemului recensămîntului*, să evaluăm aceste „abateri înregistrate la declarare". Mai exact, vom analiza dacă nu ajungem cumva, comparînd datele privind naționalitatea și confesiunea, la un rezultat esențial diferit în privința numărului maghiarilor, formulînd părerea că cifra cu privire la apartenența lingvistică reflectă, după opinia noastră, mai fidel sentimentul apartenenței la comunitatea maghiară.

Specialiștii maghiari care au primit cu neîncredere informațiile românești oficiale au uzat întotdeauna de posibilitatea folosirii controlului oferit de statistica confesională și bisericească. Situațiile, de multe ori inexacte, oferite de Biserici, pentru diferite perioade, sînt însă, de obicei, necorespunzătoare unei comparări nemijlocite cu informațiile oferite de recensămînt. (Fapt ilustrat cît

se poate de limpede de László Fritz, care, în cadrul evaluării — invocate de multe ori și care de altfel, din punct de vedere metodologic, e impecabil — a numărului maghiarilor pe diferite confesiuni la nivelul anului 1910 și pe care o raportează la date de proveniență bisericească din jurul anului 1927[30], a ajuns la totalul de 5,7 milioane de transilvăneni, față de rezultatul recensămîntului din același an de doar 5,4 milioane). Tocmai de aceea, e mai potrivit să pornim de la exemplul lui Alajos Kovács; el a comparat cifrele anului 1910 cu datele confesionale oferite de recensămîntul românesc din 1930.[31] Azi însă, proporțiile numerice pe confesiuni la nivelul anului 1910 ale persoanelor cu limba maternă maghiara și-au pierdut actualitatea în cazul Bisericilor istorice multinaționale. S-au întărit Bisericile neoprotestante, ca și comunitățile religioase mai mici, care nu dispun de o tradiție deosebită. În aceste condiții, nu putem ajunge la un rezultat corespunzător decît prin combinarea metodelor de mai înainte, pe baza datelor pe confesiuni oferite de recensămînt și făcînd apel la sursele bisericești mai recente privitoare la compoziția națională a diferitelor confesiuni. Desigur că valabilitatea datelor confesionale ale recensămîntului poate ridica probleme. În legătură cu îndoielile, reamintesc că Alajos Kovács, care contesta cu hotărîre credibilitatea informațiilor cuprinse în statisticile românești privitoare la naționalități, considera cifrele referitoare la confesiuni ca demne de crezare. Așa cum spunea, „confesiunea e mult mai caracteristică și mai categorică, și pe deasupra e semnul distinctiv prins în evidențe într-un mod aproape administrativ al fiecărui om, astfel încît și la declararea datelor e negreșit mai bună decît originea etnică sau limba maternă". În general, datele confesionale înregistrate de recensămîntul din 1992 permit o analiză atotcuprinzătoare, căci doar 0,2 la sută din populație a declarat că nu aparține nici unei confesiuni. Faptul că pe cît se pare România e o țară „credincioasă" poate, la prima vedere, să pună pe gînduri, ținînd seama de cele patru decenii și jumătate de propagandă ateistă. De parcă — citîndu-l pe Zoltán Dávid — „recenzorii ar fi încadrat cu orice preț populația printre credincioșii vreunei religii".[32] Recensămîntul nu constituie însă o măsurătoare de sociologie confesională; obiectivul acestuia nu e analizarea convingerilor religioase sau a practicării efective a unei religii. În condițiile din România, mărturisirea unei credințe e încărcată și de evidente semnificații naționale. (Nu e

curios nici măcar faptul că un om de specialitate — Președintele Comisiei Naționale pentru Statistică — își permite să facă declarații sentimentale: *e mîndru de caracterul poporului român*, care și-a păstrat neștirbită credința strămună.)[33] Din această cauză, datele privind situația cultelor trebuie considerate „fidele" realității confesionale, astfel încît putem, pe bună dreptate, admite că în ele se exprimă — cu excepția unor cazuri speciale — apartenența culturală care se manifestă și la nivelul ascendenței identitare, mai exact coincidența dintre religie și naționalitate.

Datele preliminare ale recensămîntului au constatat că numărul total al credincioșilor din cadrul Bisericilor maghiare istorice din Transilvania se ridică la 1.733.083. (842.259 de romano-catolici, 794.632 de reformați, 75.846 de unitarieni, 20.346 de sinodo-presbiterieni.) Dintre aceste culte, doar credincioșii Bisericii reformate și ai celei unitariene pot fi considerați aproape în totalitatea lor maghiari. În cadrul superintendenței evanghelice sinodo-presbiteriene timișorene, întîlnim deja și comunități de limbă slovacă de aproximativ 5 mii de suflete (dintre acestea, cea mai mare e cea de la Nădlac), ba chiar trebuie să avem în vedere și comunități românești. Biserica romano-catolică e mai multicoloră din punct de vedere național. Pe teritoriul episcopiei de Timișoara, catolici sînt și germanii, croații, cehii, carașovenii, în parte slovacii și, într-un număr definit și bulgarii. Tot catolici sînt și germanii și slovacii de pe teritoriul episcopiilor de Oradea și Satu Mare. În cadrul episcopiei de Alba Iulia, există de asemenea cîteva mii de catolici cu limba maternă germana.[34] Tot catolici sînt polonezii, și chiar circa 5 mii de ucraineni.[35] În toate diocezele, pot fi întîlniți credincioși români proveniți din căsătorii mixte, deși, numeric, un factor mai important îl constituie mai ales catolicii de naționalitate română proveniți din județele din Moldova. (În cazul lor, nu e exclusă nici cifra de mai multe zeci de mii.)[36] Adunîndu-i pe cei aparținînd ar ntitelor naționalități mai reduse numeric, cifra catolicilor nemaghiari e de aproximativ 110 mii. Presupunînd existența unei diaspore interne catolice românești — ținînd seama de faptul că dintre membrii fracțiunilor etnice mulți sporesc în cadrul recensămintelor numărul celor de naționalitate română —, cifra credincioșilor Bisericilor „maghiare" trebuie micșorată cu pînă la 150 de mii de persoane.

Pe baza datelor preliminare ale recensămîntului, numărul credincioșilor maghiari ai Bisericilor istorice transilvănene trebuie stabilită la aproximativ 1 milion 600 de mii. *Acest număr nu diferă prea mult de cifra privitoare la naționalitate*, care, la prima vedere, trezește inevitabil îndoieli: corelația nu oglindește oare intenționalitatea care i-a călăuzit pe elaboratorii recensămîntului? Merită așadar să comparăm această cifră cu datele oferite de Biserici. Numărul comunicat privitor la reformați și unitarieni corespunde în mare cu cifrele cunoscute de mai înainte. Diferite surse oficiale vorbeau la sfîrșitul anilor '80 de 700-715 mii de reformați și de 70-75 de mii de unitarieni în întreaga țară.[37] Avînd în vedere că evidențele privind comunitățile reformate sînt incomplete — efectivul real al credincioșilor poate fi mai mare chiar și cu 20 la sută[38] —, pentru comparație e mai potrivit să luăm ca bază cifra ponderată de 800-850 de mii. Sînt evident mai puțini evanghelicii sinodo-presbiterieni față de 32 de mii, cît s-a știut pînă acum. La aceasta, se poate să fi contribuit faptul că recenzorii i-au confundat pe cei aparținînd Bisericii maghiare cu sașii evanghelici.[39] Fața de cei 800-900 de mii cîți figurează în sursele amintite — bazate pe informații semioficiale —, și numărul catolicilor de limbă maghiară e mai mic, deși în acest sens e greu să tragem concluzii de perspectivă, deoarece nu știm dacă cifra de mai sus conține și numărul estimativ — cît se poate de nesigur — al populației maghiare extracarpatice. Datele pe anii 1990-1991 ale episcopiilor transilvănene au înregistrat în total 932 de mii de credincioși de diferite limbi (Alba Iulia 542.164, Timișoara 158.880, Oradea 111.085, Satu Mare 120.000).[40] Comparativ, cifra de 842 de mii a recensămîntului indică o scădere de 90 de mii de persoane. O explicație parțială a acestei scăderi o pot oferi emigrarea — fenomen prezent și în rîndurile germanilor —, ca și revenirea în sînul Bisericii greco-catolice a credincioșilor care-și găsiseră pentru un timp adăpost în Biserica romano-catolică. În oglinda cifrelor de mai sus, trebuie în orice caz să tratăm cu prudență eventuala problemă a manipulărilor care ar fi putut avea loc în cadrul recensămîntului. În locul campaniilor cu rezultate îndoielnice duse pentru „recensămîntul alternativ", pentru „autonumărarea națională", anunțate din timp în timp, ar fi mai util ca energiile să fie îndreptate înainte de toate spre organizarea unor evidențe bisericești cît mai exacte, elaborarea unor

situații demografice pe confesiuni, centralizarea și publicarea acestora.

Nu trebuie să trecem cu vederea că întîlnim maghiari și în cadrul altor confesiuni. Înainte vreme bunăoară, cultul mozaic era considerat unul dintre cele mai însemnate culte maghiare. Azi însă, dintre cei 2.875 de izraeliți înregistrați în Transilvania, cel mult 1,5-2 mii sînt maghiari. E importantă însă cifra greco-catolicilor maghiari; protopopul sătmărean Béla Pallai estimează la 50 de mii numărul credincioșilor săi.[41] Putem aminti și comunitățile neoprotestante, ca și alte comunități religioase, din ce în ce mai viguroase (penticostali, baptiști, adventiști, creștini liberi după evanghelie), în cazul acestora tatonările la nivel de cifre mergînd pe un teren și mai nesigur. O mare parte dintre ei își desfășoară activitatea în limba română, deși nu sînt rare cazurile cînd, în ținuturile eterogene din punct de vedere național, se înființează comunități bi- și chiar trilingve.[42] În regiunile unde naționalitatea maghiară trăiește dispersată și e în inferioritate numerică, folosirea bilingvismului nu e practicată; în general, se poate spune că în comunitățile neoprotestante valoarea limbii materne e mai mică decît în cadrul Bisericilor istorice.[43] Există printre sursele citate unele care vorbesc de un număr de credincioși maghiari neoprotestanți de doar 23,4 mii; cea mai mare parte însă a lor menționează 80-90 de mii. Dintre cei 294.144 de credicioși neoprotestanți înregistrați în Transilvania în cursul recensămîntului, am putea — estimînd mecanic pe baza proporției lor la nivelul județelor — ajunge în cazul maghiarilor la o valoare de aproximativ 50 de mii de persoane. Printre cei aparținînd unor comunități neamintite mai sus, printre ateiști și cei din afara comunităților, respectiv printre persoanele care nu și-au declarat confesiunea, putem, folosind o metodă similară celei de mai sus, să presupunem existența a 10-15 mii de maghiari. Pe temeiul tuturor acestor elemente și ținînd seama că din grupările oficiale pe naționalități am scăzut din cadrul Bisericilor istorice credincioși care sînt maghiari (de exemplu, pe cei de origine șvăbească din ținuturile sătmărene), numărul obținut din datele privitoare la cele patru confesiuni importante ar putea fi mai mare chiar și cu 100-125 de mii. Astfel, deducînd din datele recensămîntului, numărul maghiarilor care trăiesc în Transilvania ar putea fi estimat pe baze confesionale la aproximativ *1 milion 700 de mii.*

Tabelul 4:

Numărul estimativ al maghiarilor din Transilvania pe baza evidențelor bisericești și a cifrelor confesionale preliminare înregistrate de recensământul din anul 1992

(în mii persoane)

	Număr total de credincioși		din care, numărul estimativ al maghiarilor
	pe baza datelor înregistrate de organele bisericești	conform recensământului	
Biserici maghiare istorice			
romano-catolici	932,0	842,3	700,0-730,0
reformați	800,0-850,0*	794,6	790,0
unitarieni	70,0-75,0	75,8	75,0
evanghelici sinodo-presbiterieni	32,0	20,3	15,0
total	**1.835,0-1.890,0**	**1.733,0**	**1.580,0-1.610,0**
Alte confesiuni și persoane din afara cultelor**			
izraeliți	...	2,9	1,5
greco-catolici	...	209,2	50,0
alții, specificați***	...	294,1	50,0
alții, nespecificați****	...	44,7	10,0
ateiști	...	3,9	0,7
persoane din afara confesiunilor	...	15,6	3,3
persoane care n-au declarat din ce confesiune fac parte	...	8,0	1,5
total		**578,4**	**117,0**

* cifră estimată pe baza rectificării datelor cuprinse în evidențe incomplete

** cifre estimate pe baza proporțiilor pe județe ale celor de naționalitate maghiară (exceptîndu-i pe izraeliți și greco-catolici)

*** penticostali, baptiști, adventiști, creștini liberi după evanghelie)

**** exceptîndu-i pe musulmani, pe ortodocșii de rit vechi și pe pravoslavnici

Naționalitate omogenă?

Această aventură în lumea cifrelor — combinată și cu nițel „aventurism statistic" — demonstrează că imaginea făurită pe baza cifrelor preliminare privind naționalitatea (înregistrate în cadrul recensămîntului) e simplificată și derutantă. Sub efectul alarmei provocate de manifestările oficiale însoțite de accente politice, ca și de „sentința" — ce pare fără drept de apel — „pronunțată" de singura cifră publicată pînă în prezent, întrebarea *„cîți sîntem"* a devenit chestiunea centrală a cunoașterii de sine naționale. Deși ar trebui să analizăm mai curînd *cine sînt cei* al căror număr „exact" sîntem curioși să-l aflăm. Într-o țară multinațională, doar în visele politicienilor există, similar „națiunii omogene", o „naționalitate omogenă". Tradus în limbaj statistic, acest lucru înseamnă că, *într-un mediu eterogen* din punct de vedere național, fenomenul complex al identității etnice e imposibil de cuantificat doar pe baza unuia sau doar pe baza celuilalt unghi de vedere. Pînă una alta, cert e doar faptul că — în orice condiții și în pofida oricărei alte păreri — 1 milion 600 de mii de locuitori ai Transilvaniei au fost înregistrați ca maghiari. *Din aceasta însă, nu urmează cîtuși de puțin că potrivit recensămîntului de acum numărul maghiarilor ar fi doar atît.* De aflat n-o să aflăm nici ulterior cîtor oameni au reușit recenzori părtinitori să le conteste identitatea maghiară, însă ca urmare a celor prezentate mai sus există categorii care mai pot să constituie „obiect de dispută" — persoanele încadrabile în ele putînd să apară în coloanele privitoare la limba maternă ca maghiari. *Cifra definitivă referitoare la limba maternă* trebuie să fie preferabilă cifrei privind naționalitatea, fapt căruia îi conferă plauzibilitate și legăturile interetnice înregistrate în cursul recensămintelor anterioare. Evoluția valorică a acestor legături e prezentată în coloanele de cifre de mai jos, care rezumă situația la nivel național.

Tabelul 5:

Corelațiile interetnice ale populației maghiare din România în lumina cifrelor recensămintelor anterioare

Anul	Persoane cu limba maternă maghiara	Din care, de altă naționalitate	Persoane de naționalitate maghiară	Din care, cu altă limbă maternă	Soldul cifrelor privind limba maternă și a celei privind naționalitatea
1956	1.653.700	88.741	1.587.675	22.716	66.025
1966	1.651.873	49.614	1.619.592	17.333	32.281
1977	1.720.630	50.062	1.712.853	42.285	7.777

Se poate constata că în 1956 numărul persoanelor cu limba maternă maghiara a fost cu 66 de mii mai mare decît al celor de naționalitate maghiară. Din tabel, reiese și faptul că numărul persoanelor cu „dublă ascendență identitară" în înțeles statistic e mai mare decît soldul cifrelor privind limba maternă și a celei privind naționalitatea. Cu toate acestea, respectiva diferență a scăzut pînă în 1977 la o fracțiune, în timp ce numărul celor cu ascendențe identitare eterogene a rămas în mare și per total neschimbat. (Valorile cuprinse în coloana a doua au scăzut, fapt care se poate explica prin desprinderea unor pături asimilate lingvistic; valorile din coloana a patra însă au sporit, situație care trimite la o disimilare tot mai pronunțată.)

Se poate aminti ca un aspect interesant că, dacă, pe baza corelațiilor tabelului, am totaliza *numărul tuturor celor* care aparțin la nivelul vreunuia dintre criterii etniei date (în cazul nostru, maghiarilor), atunci am ajunge la o valoare superioară și cifrei privind limba maternă, și celei privind naționalitatea. În mod logic, această operațiune se poate realiza în felul următor: soldul coloanelor întîi și a doua, respectiv al coloanelor a treia și a patra dau deopotrivă cifra celor„de aceeași naționalitate și cu aceeași limbă maternă". (Aceasta a fost în 1956 de 1.564.959, în 1966 — concordînd în mod surprinzător cu rezultatul publicat anticipat, de 1.602.604 persoane — de 1.602.259, iar în 1977 de 1.670.568. (Ultima cifră provine din volumul cu rezultatele — provocatoare de scandal — ale recensămîntului respectiv) Dacă însă la numărul celor „de aceeași naționalitate și cu aceeași limbă maternă" am adăuga valorile din coloanele a doua și a patra, adică cifrele celor „de altă

naționalitate și cu altă limbă maternă", atunci am ajunge la totalul tuturor celor care aparțin etniei respective după „naționalitate sau limbă maternă". Această valoare — imaginară — a fost, în cazul populației maghiare, de 1.676.416 în 1956, de 1.667.206 în 1966 și de 1.762.915 în 1977. Acest procedeu, valabil din punct de vedere logic, ar trebui repetat desigur în cazul tuturor etniilor. În acest fel — ținînd seama de interferențe, care sporesc în substanța lor cifrele în cazul tuturor etniilor —, am ajunge la o valoare esențialmente superioară totalului populației țării. Această diferență (totalul la nivel național al cifrelor — socotite pe fiecare etnie — al celor de naționalitate și cu limbă maternă diferite) a fost în 1956 de 346.660, în 1966 de 177.803, iar în 1977 de 318.200.

La întrebarea pusă de atîtea ori referitoare la cîți maghiari (români etc.) există, se poate, firește, răspunde și în acest fel. Cu siguranță că cifra — totalizatoare — cea mai mare dintre valorile posibile „sună" mai bine. Analizînd criticile celeilalte părți, critici care despică firul în patru, întîlnim deseori atît de partea română, cît și de partea maghiară *estimări* ce folosesc această metodă. Specialiști „care întorc socotelile pe toate fețele" — în ce-i privește, oameni de bună-credință —, în dorința de a demonstra existența unei proporții cît mai mari a propriei etnii, de cele mai multe ori ocultează sau evidențiază în mod exagerat unele caracteristici ale identității naționale. În mod firesc, aceasta duce la un rezultat dintre cele mai favorabile pentru grupul etnic respectiv. Să nu uităm însă că acest mod de a prezenta lucrurile e statistic irelevant, valorile obținute în acest fel neputînd înlocui datele fundamentale, clădite pe criteriile general acceptate de statistica naționalităților, adică datelor de bază referitoare *la naționalități și limba maternă*. Acest procedeu, și mai ales modul lui de aplicare consacrat oficial (așa cum a fost uzitat de Oficiul de Statistică din București la stabilirea numărului de români în volumul cuprinzînd datele recensămîntului pe anul 1977) e incalificabil din punct de vedere științific, făcînd parte din instrumentarul „statisticii agresive" motivate politic.

Conexiunile latente existente în raporturile interetnice, care unesc prin mii de fire unele naționalități, nu pot fi puse în lumină decît de tabele corelative elaborate în procesul prelucrării datelor brute. Acestea mai trebuie așteptate, dar anumite semne ne oferă de pe acum posibilitatea să observăm că încă de la nivelul cifrelor etnice brute înregistrate de ultimul recensămînt se va putea pune în

evidență (mai accentuat decît în 1977) faptul dublei ascendențe identitare. Iată cîteva date parțiale preliminare privitoare la acest aspect: în județele Bihor și Mureș, unde — pe baza constatărilor sociologilor români „două treimi din totalul țiganilor vorbesc ungurește și se declară maghiari"[44] — efectivul populației de naționalitate țigănească a sporit față de 1977 de la 12.014 la 23.030, respectiv de la 20.019 la 34.581, efectivul populației maghiare a scăzut în același timp în aproximativ aceeași măsură. În județul Satu Mare, unde procesul de asimilare lingvistică a țiganilor reflectă în general proporțiile etnice oficiale, numărul acestora s-a dublat (a crescut de la 5.256 la 10.553). În județele Harghita și Covasna, populația țigănească locală — cel puțin lingvistic — s-a integrat aproape în întregime în maghiarime. Numărul lor oficial chiar a scăzut întrucîtva; față de 6.750, cîți erau în 1977, în 1992 au fost înregistrați 6.670, cu toate că în aceste două județe efectivul populației țigănești se ridica, conform unei estimări din 1981, la 16.715. (Nu e întîmplător că, în polemica de presă care a avut loc în cursul recensămîntului un, punct de acuzare special, venit dinspre partea românească, l-a constituit aici înregistrarea țiganilor ca maghiari.) În orice caz, la Sfîntu-Gheorghe în 1977 au fost înregistrați doar 93 de țigani, acum însă s-a constatat existența a 868 de persoane de naționalitate țigănească, dintre care aproximativ 800 s-au declarat ca avînd limba maternă maghiara.[45] La Satu Mare, unde în 1977 au fost înregistrați 991 de persoane de naționalitate germană și șvăbească, recensorii au constatat cu prilejul ultimului recensămînt — în pofida emigrării continue —, conform cifrelor preliminare, 3.546 de germani. La Carei, același număr s-a ridicat de la 406 la 1.150. În localitatea Turulung, după șaizeci de ani, mulți — 511 persoane — s-au declarat din nou germani, deși printre ei nimeni nu vorbește limba.[46] Nu știm cum va evolua situația maghiarilor greco-catolici încadrați desigur în cea mai mare parte — pe baza cultului lor, considerat biserică națională — în categoria celor de naționalitate română; sperăm că mulți dintre ei vor putea apărea în datele cu privire la limba maternă. (În județul Satu Mare, printre credincioșii Bisericilor istorice și ai cultului izraelit, numărul celor care se presupune că au fost înregistrați ca maghiari — scăzîndu-i pe cei de naționalitate germană, slovacă, evreiască etc. — se ridică la 136,5 mii.

Această valoare corespunde în mare cu numărul înregistrat oficial, de 140 de mii de persoane de naționalitate maghiară. Tot aici însă, recensămîntul a constatat existența a 35.665 de greco-catolici dintre care — pe baza afirmației făcute de protopopul Béla Pallai — circa 20-25 de mii de credincioși au limbă maternă maghiara.)

Pentru a avea o imagine completă — deși acest aspect nu modifică simților tendințele amintite mai înainte —, trebuie să ținem seama de faptul că în ținuturile unde naționalitățile trăiesc risipit și în număr redus asimilarea lingvistică în condiții specifice se poate dovedi mai puternică decît erodarea conștiinței naționale. Nu e întîmplător că tocmai cele patru județe locuite de maghiari în număr și proporție reduse (Alba, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin și Sibiu) sînt cele în care cu ocazia recensămintelor anterioare numărul celor de naționalitate maghiară l-a depășit în mod „neobișnuit" pe cel al persoanelor cu limba maternă maghiara. Dintre cazurile cunoscute din recensămîntul efectuat în anul 1992, cel mai izbitor este cel al localității Rodna din județul Bistrița-Năsăud, unde, după punctul mort înregistrat în anul 1977, numărul celor de naționalitate maghiară a crescut de la 397 (împreună cu satul Valea Vinului) la 779, astfel încît în prezent se declară maghiari de zece (!) ori mai mulți decît numărul persoanelor care-și vorbesc efectiv limba.[47]

Putem căpăta răspuns la întrebările noastre după publicarea datelor definitive ale recensămîntului din anul 1992

Aceste exemple luate la întîmplare vin să confirme și ele că la mulți identitatea etnică e o stare „dinamică" nu doar la nivelul cronologic al înregistrărilor succesive în diferite perioade, ci chiar și în momentul efectuării recensămîntului dat. „Apartenența" lor nu poate fi judecată decît cunoscînd rețeaua complexă a declarațiilor divergente. Acest conglomerat poate fi decodat doar după ce, în posesia tuturor datelor de factură etnică suficient detaliate, se vor putea demonstra interferențele interetnice și interconfesionale. E datoria elementară a Oficiului Român de Statistică să le publice, măcar și numai pentru a-și dovedi buna-credință. Cu ajutorul acestor cifre, ne putem face o imagine mai nuanțată despre comunitatea națională — pe alocuri doar obliterată, din cînd în cînd

cu contururi schimbătoare — al cărei efectiv „autentic" și „exact" vrem să-l aflăm.

Mai există o problemă sensibilă: *cea a autenticității datelor.* În ce privește iregularitățile, anomaliile recensământului, acestea — conform unuia dintre membrii comisiei speciale a U.D.M.R. de cercetare a abuzurilor săvîrșite cu ocazia recensământului — se pare că n-au îmbrăcat — mulțumită și rolului de control pe care l-a avut publicitatea — dimensiuni care să fi produs perturbații.[48] Trebuie să sperăm — ca să folosim cuvintele lui Alajos Kovács — că „în prelucrarea datelor cu siguranță s-a ținut seama de datele declarate". Alții nu acordă încredere; după părerea lor, nu sînt excluse „fraudele la centru" ori posibilitatea ca la operația de totalizare „cunoscătorii pe plan local ai situației să poată trece sub tăcere un anumit cuantum la nivelul rezultatelor finale".[49] Acest lucru se poate întîmpla cu ajutorul „trucurilor de tehnică de calcul", floare la ureche să faci un program corespunzător care să „aranjeze" datele. Răspunsul dat la întrebările din categoria celor care se referă la naționalități puse în cadrul recensământului este — mai ales într-o atmosferă supraîncălzită politic — un răspuns conștient. *E un fel de referendum.* Acest lucru nu trebuie înțeles doar metaforic: recensământul a avut loc în scurtul interval dintre referendumul din decembrie privitor la constituție și alegerile de la începutul lui februarie pentru autoritățile locale și s-a desfășurat în atmosfera imprimată de acestea. Nu o dată s-a întîmplat ca unele apeluri apărute în presa maghiară din România să-l numească, la început, chiar cu termenul referendum. Pare așadar la îndemînă să evocăm, ca un răspuns analogic la temenile legate de eventualele manipulări, părerea unuia dintre observatorii internaționali ai ultimelor alegeri parlamentare românești (specialist în tehnica de calcul). Deși nu și-a putut da seama dacă operația de totalizare a voturilor a fost corectă sau nu, deoarece „nici sistemul de tehnică de calcul, nici programele, nici calculatoarele și nici input-ul și output-ul informațional ale sistemului n-au putut fi controlate", pe baza experienței sale a considerat totuși că, „în ciuda caracterului incontrolabil al numărătorii voturilor și a fraudelor electorale, e de presupus că informațiile comunicate oficial *corespund, în esența și tendințele lor, voinței alegătorilor*" (subl. mea- Á.E.V.). E o altă chestiune ce alegere valorică reflectă votul, aceasta însă nu mai constituie obiectul analizei statistice.[50]

Deocamdată, și în cazul recensămîntului, potrivirea în esență a rezultatului numeric și a stărilor reale n-o putem decît *presupune*. Valabilitatea cifrelor, așadar credibilitatea recensămîntului — spre deosebire de rezultatele electorale — vor putea fi controlate pînă la un anumit *grad* după ce vom fi în posesia output-ului informațional (la nivel de așezare, eventual de cartier) al „sistemului". Pînă atunci, scrupulele noastre din prezent vor deveni și ele mai adecvate. Conform ipotezei noastre, cifrele privitoare la limba maternă trebuie să modifice și/sau — prin interferențele interetnice — să nuanțeze în mod corespunzător imaginea de ansamblu sugerată de informațiile unilaterale publicate pînă în prezent. Acolo unde, chiar după luarea în considerare a tuturor aspectelor prezentate mai sus, nu primim o explicație satisfăcătoare la eventualele noastre întrebări, acolo — și numai acolo, așadar *parțial* — poate deveni necesară ajustarea cifrelor, eventual inițierea unei noi culegeri de date. Pentru asta însă, e necesară cunoașterea datelor definitive ale recensămîntului.

Observații suplimentare după analizarea celor mai noi date

La nu multă vreme de la terminarea elaborării manuscrisului, Oficiul de Statistică din București a început publicarea datelor cărora pînă acum le-am simțit lipsa. Locul opiniilor noastre a fost luat de informații „oficial autentice"; „situația probabilă" nu mai constituie de-acum obiectivul, ci punctul de pornire al concluziilor noastre. O pasionantă provocare pentru autor, deoarece își prezintă ipotezele și prognozele într-un moment în care acestea au devenit într-o anumită măsură depășite. Tocmai de aceea, poate că cititorul îl va ierta dacă primele sale reflecții legate de proaspătul material faptic se grăbește să și le împărtășească pe această cale, în chip de încheiere mai puțin obișnuită.

Potrivit rezultatelor definitive, numărul persoanelor de naționalitate maghiară din România e de 1 milion 625 de mii — în Transilvania, 1 milion 604 mii —, iar al celor cu limba maternă maghiara de 1 milion 639 de mii, în Transilvania 1 milion 620 de mii. S-a dovedit așadar lipsită de temei ipoteza conform căreia cifra referitoare la limba maternă va fi substanțial mai mare decît cea privind naționalitatea. Corelațiile interetnice ale populației maghiare din

România sînt prezentate în tabelul nr. 6, comparativ cu recensămintele anterioare.

Tabelul 6:

Corelațiile interetnice ale populației maghiare din România în 1992 comparativ cu recensămintele anterioare

Anul	Persoane cu limba maternă maghiara	Din care, altă naționalitate	și anume: români	țigani	germani	evrei	alții
1956	1.653.700	88.741	45.966	8.625	6.131	22.910	5.109
1966	1.651.873	49.614	28.152	6.526	3.959	7.790	3.187
1992	1.639.135	48.845	15.378	18.860	11.642	1.273	1.692

Anul	Persoane de naționalitate maghiară	Din care, cu alte limbi materne	și anume: română	țigănească	germană	idiș	altele
1956	1.587.675	22.716	18.937	879	2.669	8	223
1966	1.619.592	17.333	14.668	652	1.739	4	270
1992	1.624.959	34.669	32.949	656	806	3	255

Față de 1977, așadar, e în scădere și sfera interferențelor interetnice (cf. tabelul nr.5). În acest cadru, putem fi martorii întăririi unor duble ascendențe identitare de natură să contureze continuarea procesului de erodare a populației maghiare. În condițiile renașterii conștiinței neoșvăbești din ținuturile sătmărene, creșterea neașteptată a numărului persoanelor de naționalitate germană cu limba maternă maghiara a reprezentat un fenomen previzibil. Creșterea statistică a numărului țiganilor cu limba maternă maghiara nu are de ce să ne surprindă, poate în afară de faptul că ne-am fi așteptat la o valoare substanțial superioară celei înregistrate. Nu e un fenomen întru totul neprevăzut — dar e cu atît mai neliniștitoare — răsturnarea contextului interetnic româno-maghiar. Așa după cum am semnalat și noi anterior, numărul persoanelor de naționalitate română, dar cu limba maternă maghiara a fost, față de numărul calculabil de 50 de mii, de doar 20-25 de mii încă din 1977.[51] Conform datelor recensămîntului, această valoare a continuat să scadă. Numărul persoanelor cu limba maternă româna care (încă) se consideră de naționalitate maghiară a crescut brusc, fenomen care sugerează procese asimilaționiste în direcția limbii de stat și care

slăbesc într-o măsură importantă robustețea numerică a populației maghiare. Acest tipic fenomen de diasporă internă nu mai caracterizează azi doar cele patru județe amintite: numărul persoanelor de naționalitate maghiară este și în județele Arad, Timiș, Brașov, Hunedoara, Maramureș și Cluj superior celui al persoanelor cu limba maternă maghiara.

Tabelul corelativ confesional îmbogățește cu noi posibilități interpretarea acestui fenomen (cf. tabelul nr.7).

Tabelul 7:

Corelații între naționalitate și confesiune în Transilvania pe baza datelor definitive ale recensămîntului din anul 1992

Confesiune	Naționalitate						
	total	română	maghiară	țigănească	germană	evreiască	altele
	7.723.313	5.684.142	1.603.923	202.665	109.014	2.687	120.882
Ortodoxă	5.360.102	5.109.835	24.952	150.082	5.900	116	69.217
Romano-catolică	854.935	79.337	657.559	18.960	65.520	66	33.493
Reformată	796.682	14.917	761.109	17.582	2.556	26	492
Creco-catolică	206.833	177.274	22.781	3.374	1.596	13	1.795
Unitariană	75.978	1.164	73.653	898	164	3	96
Evanghelică augustană	36.264	2.202	6.977	208	26.214	9	654
Evanghelică sinodo-presbiteriană	20.184	1.040	12.769	28	2.627	2	3.718
Izraelită	2.768	377	171	8	29	2.114	69
Penticostală	158.970	142.600	4.274	6.037	481	53	5.525
Baptistă	94.630	79.860	12.805	799	411	3	752
Adventistă	29.180	18.478	8.198	1.223	312	1	968
Creștină liberă după evanghelie	12.372	7.709	2.277	237	1.893	7	249
Altele	50.806	33.531	11.856	916	1.013	101	3.389
Ateiști	3.649	2.802	550	98	55	70	74
Persoane din afara confesiunilor	15.365	9.881	3.219	1.831	165	92	177
Persoane care nu au declarat din ce confesiune fac parte	4.595	3.135	773	384	78	11	214

Cauza fundamentală a abaterii dintre prognoza noastră și rezultatul final al recensămîntului e cît se poate de evidentă. Tabelul nr. 4 totalizează numărul maghiarilor din categoria altor confesiuni (nu „istorice") și din cea a persoanelor din afara confesiunilor la 117 mii, iar în cazul de față, în cadrul acelorași categorii, găsim cu ceva mai puțin de 92 de mii de maghiari. Cauza diferenței de 25 de mii este că maghiarii — în comparație cu prognoza de la care am pornit — sînt reprezentați într-o proporție mai mică decît le-ar fi permis-o posibilitățile lor demografice în cultele penticostal și baptist, care au

cîștigat teren cu precădere în Transilvania. Numărul maghiarilor greco-catolici a rămas și el în urma celui semnalat de șeful lor bisericesc, acest minus fiind echilibrat însă de plusul ortodox. *O lipsă importantă se constată tocmai acolo unde ne-am fi așteptat cel mai puțin*, adică la nivelul Bisericilor maghiare istorice. Numărul credincioșilor de naționalitate maghiară din cadrul cultelor romano-catolic, reformat, unitarian și evanghelic se ridică la un total de 1 milion 512 mii. *Aici dispar așadar cei aproape 100 de mii de maghiari lipsă, prezenți în ipotezele noastre de lucru.* Această lipsă — contrar prognozelor noastre — e atenuată doar în mică măsură de plusul înregistrat în Transilvania al persoanelor cu limba maternă maghiara (16 mii). Putem spune — într-o expresie sintetică dintre cele mai generale — că populația maghiară „dispărută" din cadrul cultelor istorice trebuie căutată în rîndurile celor înregistrați de recensămînt ca români și țigani. Scăzînd din cei 132.858 de români, respectiv țigani de confesiune romano-catolică, reformată, unitariană, 32.490 de români și țigani cu limba maternă maghiara ajungem la cifra fatală de 100.000, de mai înainte. Cifrele amintite se rezumă la cele înregistrate în Transilvania.

O parte a pierderii e reală, o altă parte e de bună seamă nominală. Nu e lipsit de interes să facem o paralelă istorică. În același mod, recensămintele ungare de la începutul veacului semnalau în rîndurile „celor de altă confesiune" un avans al celor aparținînd națiunii dominante, cu o evidentă nuanță asimilaționistă. Pe teritoriul actual al Transilvaniei, numărul maghiarilor ortodocși a sporit între 1900 și 1910 de la 20,9 mii la 25,1 mii, iar al maghiarilor greco-catolici de la 63,3 mii la 82 de mii. Accasta corespunde unei creșteri de 20,4, respectiv 29,5 la sută, comparativ cu sporul natural de 7,8, respectiv 11,7 la sută al cultelor. Cifrele de azi vorbesc despre o „ofensivă" cu semn negativ. În 1910, numărul românilor romano-catolici din Transilvania a fost de doar 7,3 mii, iar a românilor reformați de numai 1,3 mii. Numărul românilor de confesiuni „unguresti" a crescut așadar de atunci de 11-12 ori, pe cînd cel al maghiarilor de confesiuni „românești" a scăzut la mai puțin de jumătate (din care, cel al greco-catolicilor la o treime-un sfert). Cea mai mare parte a acestora din urmă trebuie căutați se pare printre cei de credință ortodoxă, ținînd seama de convertirile voluntare sau de cele impuse cu forța (în 1948, prin decret), ce au urmat diferitelor schimbări ale autorității statale. Aceste tendințe sînt de la sine înțelese ca urmare a răsturnării raporturilor la nivel de autoritate statală, ba, într-o

anumită măsură, chiar firești. Afirmarea noilor raporturi de interese trebuie înregistrată azi nu doar în ce privește declararea naționalității, ci - asemănător recensămintelor ungare de odinioară — și la nivelul declarării limbii materne. În cea mai mare măsură așa se explică de ce atît de puține persoane din rîndurile celor de altă naționalitate, dar cu confesiuni tradițional „maghiare" își declară limba maternă corespunzătoare confesiunii. Cei mai mulți din această categorie sînt bi- sau chiar multilingvi. Un exemplu caracteristic în acest sens e populația țigănească; aceasta ori „disimulează" în statistici, și în acest caz se declară, atît în privința naționalității, cît și în cea a limbii materne, ca aparținînd populației alături de care trăiește (în județele Harghita și Covasna bunăoară, mai cu seamă maghiarii, ori, dacă-și declară naționalitatea, sporește, dintre celelalte populații, cu precădere rîndurile celor cu limba maternă româna. (După cum am putut constata, în județele transilvănene au fost înregistrați în 1992 37.468 de țigani romano-catolici, reformați, unitarieni și sinodo-presbiterieni, numărul țiganilor cu limba maternă maghiara reprezentînd însă doar jumătatea acestora, adică 18.735 de suflete. Cea mai mare parte a lor, cu toate că au fost înregistrați ca avînd limba maternă limba țigănească sau o altă limbă — mai cu seamă româna —, cu siguranță că nu-și practică viața religioasă în aceste limbi.)

În cazul celor multilingvi, statistica privind naționalitățile e dezorientată, căci practic nu li se poate fixa limba folosită efectiv. Putem constata cel mult predominanțe sau preferințe în practica utilizării limbilor pe care le vorbesc. Nici în această privință Oficiul român de Statistică nu și-a propus culegerea de informații. În lipsa a ceva mai bun așadar, domeniile de investigație care necesită noi „foraje de adîncime" se conturează — la nivelul repartizării lor pe județe și orașe-sate — pe linia conexiunilor limbă maternă-naționalitate și naționalitate-confesiune. Aceste analize vor fi cu atît mai necesare cu cît, judecînd după anumite indicii, o parte a maghiarilor din Transilvania au devenit, și la nivelul coloanelor de cifre ale recensămîntului, o populație „care disimulează". E tocmai fenomenul pe care publicistica maghiară din România îl numește percutant — făcînd trimitere la erodarea insulelor lingvistice maghiare de dincolo de Carpați — „elcsángálás", „elcsángóosodás"*. Dacă e să căutăm o paralelă mai apropiată în spațiu,

* În traducere literală, „ceangăizare" *(n.tr.)*

atunci am putea afirma că situația etnodemografică a maghiarilor transilvăneni care trăiesc în mediul rural sau urban dispersat și în inferioritate numerică, în căsătorii mixte începe să se asemene cu situația minorităților din Ungaria aflate de mai mult timp într-un proces de asimilare lingvistică. Nici în România — ca de altfel nici în Ungaria — nu există explicații statistic coerente și simple ale acestui complex de fenomene.

NOTE

1 István Tőkés, *Önvizsgálat*, in *României Magyar Szó*, 5 iunie 1992, p.7.

2 István Semlyén, *Országos és nemzetiségi népességgyarapodás*, in *Anuarul Korunk*, 1980, p.54.

3 Vezi de exemplu Ferenc Albert, *Statisztika és társadalmi önismeret*, in *A Hét*, 22 octombrie 1992, pp.6-7.

4 István Semlyén, *Demográfiai viselkedés — népesedési politika* (5) in *A Hét*, 13 august 1982, p.9.

5 *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România*, 1967, p.52.

6 István Semlyén, *Országos és nemzetiségi népességgyarapodás*, in *Anuarul Korunk*, 1980, p.49.

7 Vasile Ghețău, *De ce scade populația maghiară în România?* in *Adevărul*, 22 septembrie 1993.

8 István Semlyén, *op. cit.*, p.53.

9 Din volumul de studii sociologice intitulat *Változó valóság* (București, 1978). Lucrările lui Sándor Keszi-Harmath, Vilma Kósa-Szántó, László Vetési și László Vofkori despre aceste aspecte le analizează tot István Semlyén, *op.cit.*, pp.50-51.

10 Op. cit. p.51.

11 *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România*, București, 1967, p.216.

12 B.T., *Erdély — az öngyilkosok „fekete övezete"*, in *Magyar Hírlap*, 26 iunie 1992, p.2.

13 *Jelentések a határon túli magyar kisebbségek helyzetéről*, Budapest, 1988, p.114.

14 *A kormány szóvivőjének tájékoztatója*, in *Magyar Hírlap*, 19 decembrie 1986, p.5, 29 ianuarie 1988, p.5.

15 *Menekülők, vándorlók, szerencsét próbálók*, Budapest, 1992, pp. 11, 76.

16 *Hivatalos adatok a kivándorlásról*, in *Népújság*, 5 martie 1993, p.76.

17 Kázmér Vajnovszki, *Kétségtelenül többen vagyunk...*, in *Erdélyi Napló*, nr.23./1992, p.5. Conform informațiilor publicate ulterior de organele de interne, numărul persoanelor de naționalitate maghiară plecate legal între 1977 și 1991 din România a fost de exact 63.427. *Anuarul statistic al României*, București, 1993, p.143. Directorul general care a răspuns de recensământ a considerat important să sublinieze că emigrarea a fost de proporții superioare prognozelor; iar, cu altă ocazie, analizînd cauzele scăderii numărului populației maghiare din România, a arătat de asemenea că datele oficiale referitoare la fenomenul emigraționist pot fi luate în considerare doar ca o valoare minimală. Vasile Ghețău, op. cit.

18 *Menekültek Magyarországon (1988-1992)*, in *Demográfia* nr. 1./1993, p.49. Cf. Tibor Kőszegvári, *Biztonságunk és a menekültáradat*, in *Beszélő* nr.8/1993, p.11; *Szűréshatás. Európai befogadáspolitika*, in *Heti Világgazdaság* nr.25/1993, p.9.

19 Márton Devich, *Magyarország sokak számára Kánaán. Morvay István államtitkár a menekültkérdésről*, in *Magyar Nemzet*, 6 mai 1993, p.7.

20 Ottó Neumann, *Új állampolgársága: magyar*, in *Magyar Hírlap*, 8 martie 1993, p.9.

21 Patrícia Molnár, *Az Édentől Középkeletre. Menekültek Magyarországon*, in *Heti Világgazdaság* nr.44/1991, p.88.

22 Judith Tóth, *A politikai migrációtól a migrációs politikáig*, in *Mozgó Világ* nr.11/1991, p.111.

23 József Botlik, *Kötelességünk segíteni az erdélyi magyarságot! Kreczinger István elnök, az EVMSZ közgyűléséről*, in *Magyar Nemzet*, 3 aprilie 1992, p.5.

24 László Tőkés, *România — a tények nyelvén*, in *Bihari Napló*, 7 iulie 1992.

25 András Sütő, *Erdélyi sors, erdélyi irodalom*, in *Hitel*, decembrie 1992, p.8.

26 Oficiul de Statistică din București a stabilit la începutul lui iulie 1991 că populația României număra 23.185 de mii de persoane. La sfîrșitul anului, această cifră a fost, conform informațiilor demografice, de 23.183 de mii. (Conform altor surse, 23.189 de mii. Cf. *Romániai Magyar Szó*, 1 mai 1992, p.7.) Conform datelor definitive ale recensământului, populația României a fost la începutul lui ianuarie 1992 de 22.810 mii, adică cu 376 de mii mai mică decît valoarea medie a cifrelor de mai sus. Această ultimă cifră — aproximativă — îi cuprinde în principiu pe cei plecați în străinătate

temporar sau definitiv, despre care autoritățile centrale de evidență a populației nu aveau cunoștință (persoane care au trecut granița ilegal, emigranți ilegali, persoane care se află temporar în străinătate ca muncitori sau din alte cauze). Fenomenul migraționist necontrolabil apare substanțial mai mic în lumina datelor privind emigrarea ale Ministerului de Interne. Între 5 ianuarie 1977 și 6 ianuarie 1992, pierderile demografice suferite de România ca urmare a fenomenului emigraționist — comparînd sporul natural de 1.977.202 persoane cu creșterea reală de 1.250.125 de persoane — a fost de 727.077 de persoane, în timp ce numărul celor plecați oficial din România în aceeași perioadă a fost de 483.516. Soldul celor două valori e de 243.561. Numărul celor plecați neoficial e, în consecință, mai mic decît deficitul statistic estimat pe baza efectivului calculat al populației cu 132,4 mii. Diferența de 132,4 mii e explicabilă teoretic prin procesul imigraționist, respectiv de revenire. E frapant însă că din acest presupus fenomen imigraționist — punînd cap la cap pierderile demografice de natură migratorie, emigrarea oficială și lipsa evidenței populației — doar 9,5 mii de persoane revin ultimilor doi ani, respectiv 122,9 mii de persoane ar fi imigrat (ar fi revenit) în țară în cursul celor paisprezece ani de dinaintea schimbărilor din decembrie. O imigrație de asemenea proporții însă e aproape de neînchipuit în anii dictaturii. Clarificarea acestei chestiuni nu e posibilă decît cunoscînd în toate resorturile lor datele privitoare la migrația internațională.

27 József Komán, *Lefejezett kezdeményezés?* in *României Magyar Szó*, 14/15 martie 1992, p.1.

28 Éva Debreczeni, *Hányan (nem) vagyunk?* (2) in *Szatmári Friss Újság*, 20 martie 1992.

29 Dr. Vasile Gheţău a făcut cunoscut, în cadrul unui interviu publicat la 21 martie 1990, efectivele naționalităților din România, calculate la 1 ianuarie 1988. Astfel, pornind de la cifrele recensămîntului pe anul 1977, Oficiul de Statistică din București, ținînd seama de mobilitatea demografică naturală și de factorii de natură migratorie, a stabilit că numărul maghiarilor din România era la data respectivă de 1.753,2 mii de persoane. Ion Marcovici, *Populația României pe structurile naționalităților. Dialoguri demografice*, in *România liberă* nr. 75/1990, p.3. Această valoare, luînd ca bază numărul de 1.712,8 mii al persoanelor de naționalitate maghiară înregistrat în anul 1977 și ținînd seama de cele 23,1 mii de persoane emigrate între 1977 și 1988, presupune un spor natural al acestora de 63,5 mii de persoane. Media anuală a creșterii naturale a populației maghiare ar fi astfel de doar 3,4 la mie, în timp ce media înregistrată în aceeași perioadă în Transilvania a fost de 5,5 la mie.

30 László Fritz, *Erdély, Bánság és a kapcsolt részek felekezeti statisztikája (2)*, in *Magyar Kisebbség* nr.3/1929, p.115.

31 Alajos Kovács, *Az erdélyi magyarság és a román statisztika*, in *Kisebbségvédelem* nr.1/2/1940, p.8.

32 Zoltán Dávid, *Szlovákia és Románia vallási megoszlása az 1991. és 1992. évi népszámlálás szerint*, in *Hitel* nr. 2/1993, p.91.

33 Kázmér Vajnovszki, *Hithű számok*, in *Erdélyi Napló* nr.24/1992, p.5.

34 György Jakubinyi, *A katolikus egyház újjászületése Romániában*, in *Távlatok* nr.4/5/1993, pp.546-647. Textul original al interviului transmis la 1 mai 1993 de Radio Vatican şi publicat în mai multe locuri, pe baza numerelor din 28 mai al publicaţiei *L'Osservatore Romano*, respectiv din 18 iulie al publicaţiei *La Documentation Catholique*.

35 Ministerul Afacerilor Externe al României, *Fehér könyv a romániai nemzeti, nyelvi vagy vallási kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, in *Romániai Magyar Szó*, 19 iulie 1991, p.3.

36 László G. Antal, *A magyarság helyzete Romániában*, in *Limes* nr.1/1989, p.124. Conform unui document manuscris din 31 martie 1988, cu titlul *Însemnare privitoare la chestiunea catolicilor din România*, numărul romano-catolicilor cu limba maternă română din rîndurile moldovenilor stabiliţi în masă în oraşele mari din Transilvania este — conform unor estimări de provenienţă bisericească — de aproximativ 50 de mii.

37 *Milyen nemzeti kisebbségek élnek Romániában?* Sfîntu Gheorghe, 1990, pp.15-16; Ministerul Afacerilor Externe al României, *Fehér könyv a romániai nemzeti, nyelvi vagy vallási kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, in *Romániai Magyar Szó*, 17 iulie 1991, p.3.

38 László Sebők, *A romániai magyarok száma a népszámlálások és az egyéb statisztikák szerint*, in *Századok* nr. 3/4/1992, p.394.

39 Ilona M. Guther, *A népszámlálás tükrében. Beszterce-Naszód megye*, in *Romániai Magyar Szó*, 9 decembrie 1993, p.1.

40 József Tamás, *Papi és szerzetesi hivatások*, in *Vasárnap* nr. 18/1993, p.1.

41 Lajos Sike, *A magyar görög katolikusokat ruténoknak nevezték!* in *Romániai Magyar Szó*, 29/30 august 1992, p.7.

42 Zoltán Z. Albu, *A legutóbbi népszámlálás a fontosabb egyházi adatok tükrében*, in *Orientexpressz* nr. 23/1993, p.11.

43 András B. Kovács, *Megmenthető lelkek. Nagyszabású terv a szórványok felkarolására. Beszélgetés Vetési Lászlóval*, in *Romániai Magyar Szó*, 11 noiembrie 1992, p.6.

44 Mihai Merfea, *Ţiganii. Integrarea socială a romilor*, Braşov, 1991, p.41.

45 András B. Kovács, *Valós számok?* in *Háromszék*, 3 aprilie 1992, p.7.

46. Éva Emese Gál, *Túrterebesi hétköznapok*, in *Romániai Magyar Szó*, 4 februarie 1993, p.3.

47 Ilona M. Guther, *op. cit.*, p.3.

48 Tibor Bogdán, *Népszámlálók — népszemlélők*, in *Változó Valóság*, nr.2/1992, p.2.

49 József Komán, *op.cit.*, p.1.

50 Ágoston Zsembery, *Románia választási földrajza az 1992. szeptember 27-i parlamenti választásokon*, in *Pro Minoritate*, nr.10/11/1992, pp.22-23.

51 Árpád E. Varga, *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén*, Budapest, 1992, p.87.

ÁRPÁD E. VARGA

LIMBĂ MATERNĂ, NAȚIONALITATE, CONFESIUNE. DATE STATISTICE PRIVIND TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1880-1992*

La Comisia Națională pentru Statistică din București s-a încheiat prelucrarea datelor recensământului din ianuarie 1992. Ansamblul – desigur – bogat de date obținute în urma acestei acțiuni se așteaptă să constituie un instrument care să fie utilizat pe scară largă de toți specialiștii care cercetează societatea românească (și, în cadrul acesteia, situația naționalităților) de azi. „Instantaneul" oferit de recensământ reprezintă desigur nu doar o secțiune prin prezent, ci, în același timp, și una prin trecut, căci el surprinde rezultatele schimbărilor, de multe ori definitive, ce au avut loc în decursul deceniilor în raporturile etnodemografice. Amprenta acestor procese pot fi evidențiate prin compararea datelor mai noi și mai vechi, prin raportarea unele la altele a diferitelor aspecte privitoare la populație.

Imaginea ce urmează să fie pusă în evidență prinde contur mai întîi *la nivelul datelor cronologice analizate teritorial.* Coloanele care conțin cifrele totalizatoare ne pot îndruma în etapele analizei: ele ne îndreaptă atenția asupra unor amănunte ce solicită o analiză mai nuanțată, ne întăresc sau dezmint presupunerile cu care am pornit la drum, ne îndeamnă să luăm în considerare criterii neabordate încă, să formulăm noi ipoteze. Și, o dată reveniți din labirintul analizelor statistice, ele constituie, în cadrul împărtășirii constatărilor la care am ajuns, instrumente argumentativ-conceptuale.

O problemă dintre cele mai spinoase o constituie faptul că necontenitele restructurări administrative fac imposibilă compararea pe plan regional pe o perioadă mai lungă a datelor publicate în diferite etape. Printr-o laborioasă muncă de amănunt însă, datele mai vechi se pot recalcula pe actuala structură administrativă. Dintre operațiunile de prelucrare a datelor, una s-a încheiat acum; publicarea ei integrală se face pentru prima dată în aceste pagini. Studiul nostru comparativ – prin care

* Versiunea revăzută și adăugită a studiului apărut în nr. 4/1994 al publicației *Magyarság és Európa.*

ne-am propus să punem la îndemîna cercetătorilor care se ocupă de acest domeniu un instrument ajutător care a lipsit pînă acum – cuprinde, la nivelul Transilvaniei actuale, date privitoare la aspectele etnice ale recensămintelor oficiale: de la prima înregistrare „oficial autentică" a cifrelor privind naționalitățile, mai exact de la catagrafia întocmită în 1880 în Ungaria privind apartenența după limba maternă, și pînă la ultima înregistrare, cea din 1992, a populației.

Iată cele mai importante elemente pe care trebuie să le știm pentru utilizarea eficientă a tabelelor. Coloanele de date sînt înșirate în ordinea alfabetică a denumirii românești a județelor. Nu am luat în considerare datele referitoare la fracțiunile teritoriale care în decursul timpului au trecut la unități administrative extracarpatice sau la cele care au fost alipite la județe intracarpatice. Variațiile pot fi deduse din datele totalizate, care trebuie înțelese în toate cazurile în sensul limitelor administrative valabile în momentul publicării. În cursul prelucrării datelor – acolo unde a fost posibil –, am ținut seama și de apartenența localităților divizate de limitele județelor sau de frontierele de stat. Informațiile legate de aceste aspecte sînt cuprinse în varianta restrînsă a acestui studiu.[1] Trebuie amintit că din respectiva variantă au fost omise datele pe anii 1900, 1910 și 1941 referitoare la localitatea Lunca la Tisa (Lonka) din județul Maramureș, respectiv cele pe anii 1900 și 1910 referitoare la localitatea Botean (Battyánháza) ce ține de actualul județ Timiș.

Lucrarea cuprinde datele referitoare la limba maternă, naționalitate și confesiune, primele două fiind incluse într-o coloană comună. Cifrele referitoare la limba maternă sînt diferențiate prin caractere aldine de cele privind naționalitatea. A trebuit să utilizăm valori estimative pentru 1910 și 1920 la nivelul județelor Covasna și Brașov, deoarece cuprinderea cînd într-o parte, cînd în alta a localității Buzăul Ardelean (Magyarbodza), în întregul ei, cu o populație numeroasă – în cea mai mare parte românească – ar fi deformat într-o proporție însemnată datele referitoare la județul Covasna. Revederea calculelor n-a putut fi evitată nici în cazul recensămîntului ungar din anul 1880. Acesta n-a prezentat date privitoare la limba maternă la copiii care, din cauza vîrstei, nu știau să vorbească. Tocmai de aceea, pentru 1880 cititorul găsește două rînduri de cifre. Primul, pe baza

declarației personale; aici, numărul celor care nu știau să vorbească e așezat în paranteză, după rubrica „alții". Rîndul aflat dedesubt conține aceleași date, cu completarea corespunzătoare, adică repartizîndu-i pe cei ce nu știau să vorbească - conform procedeului din epocă al oficiului de statistică – pe unele limbi materne, ținînd seama de proporția lor în localități. Valorile estimative, respectiv deduse sînt evidențiate în toate cazurile cu caractere cursive.

Datele privitoare la limba maternă și confesiunea soldaților la nivelul anilor 1880 și 1890 nu au fost detaliate pe localități. În această situație, cifrele prelucrate se referă doar la populația civilă. Efectivul total al populației pe teritoriul actual al Transilvaniei este în ambele situații cu aproximativ 30 de mii mai mare.

Din lipsă de spațiu, vom detalia datele referitoare la limba maternă și naționalitate doar la naționalitățile mai importante, care au definit fizionomia etnică a Transilvaniei – români, maghiari, germani, evrei (respectiv cu limba maternă idiș) și țigani. Numărul evreilor (cu limba maternă idiș) și al țiganilor urmează după rubrica „alții", inclus în aceasta. Dacă aceste două categorii nu figurează în recensăminte în mod distinct sau dacă numărul lor nu e detaliat de informațiile publicate, acest lucru ține de ... scăderile lor. E de notat că recensămintele din Ungaria realizate pînă în 1910 înregistrau vorbitorii de limbă idiș ca persoane cu limba maternă germana.

Recensămintele din 1977 și 1992 i-au considerat pe aromâni, macedoromâni, secui, ceangăi, sași și șvabi ca niște categorii deosebite față de români, maghiari și germani. La realizarea tabelelor, am procedat – corespunzător modalității obișnuite de tratare a datelor – la unificarea grupurilor după natura lor. Dintre acestea, ceangăii sînt trecuți la rubrica „alții".

Pe baza acestei abordări, în tabelele privind confesiunea n-am inclus decît religiile tradiționale, cu trecut istoric, deși, de la începutul acestui secol, cîștigă din ce în ce mai mult teren alte comunități confesionale, biserici de mai mică amploare, neoprotestante. Sfera lor de cuprindere e prezentată de recensămîntul din 1992 cît se poate de detaliat. Credincioșii cultului evanghelic sinodo-presbiterian – provenit din biserica săsească, recunoscut definitiv în 1948 și care numără în cea mai mare parte credincioși de limbă maghiară – au fost și ei trecuți, cu această ocazie, într-o

rubrică separată. Separarea grupului ținut înainte vreme în evidența evanghelicilor augustani e motivată și de apartenența etnică. În mod corespunzător, în 1992 în coloana corespunzătoare referitoare la confesiune, în rîndul de sus e comunicat numărul de credincioși evanghelici augustani, iar în cel de dedesubt al celor sinodo-presbiterieni.

Sursele datelor le constituie volumele corespunzătoare ale recensămintelor. Excepție face recensămîntul din 1890, a cărui detaliere pe localități poate fi întîlnită în *Indicatorul toponimic* din 1892. Datele definitive din 1977 au fost publicate abia după un deceniu și jumătate, în volumul conținînd rezultatele preliminare ale recensămîntului din 1992. Rezultatele definitive pe județe ale ultimului recensămînt au fost publicate nu demult de Comisia Națională pentru Statistică în primul volum din seria sa de publicații cu privire la recensămînt.

Am inclus de asemenea printre coloanele de date și înregistrarea statistică din Transilvania realizată în 1920 cu scopuri administrative. Subliniem însă că în acest caz e vorba de o înregistrare de date semioficială, locală și că nu sînt excluse nici erorile. Independent însă de modul în care o caracterizăm, e o lucrare de luat în considerație. La data realizării înregistrării, frontierele României nu erau încă fixate peste tot. La limita actuală a județului Timiș, trei comune – care au fost incluse mai tîrziu în componența Iugoslaviei – au fost prinse în această operațiune de înregistrare (cu un total de 7.820 de suflete). Datele referitoare la acestea sînt incluse în totalul obținut la nivelul Transilvaniei, dar bineînțeles că lipsesc din cifra pe județul Timiș. Pe de altă parte însă, mai multe localități aflate sub ocupație iugoslavă au fost omise din acțiunea de înregistrare. Una dintre ele se află în județul Caraș-Severin (1.153 de persoane în anul 1910), iar alte douăsprezece pe teritoriul actual al județului Timiș (în 1910, cu un total de 27.586 de locuitori, în majoritate germani). Fluctuația evidentă a datelor de atunci la nivelul județului de datorează, pe lîngă emigrarea de proporții, și acestei situații.

Așa cum am amintit, datele statistice ale recensămintelor nu reprezintă decît imagini-cadru ilustrative ale istoriei demografice a Transilvaniei contemporane. Nu ne putem propune interpretări exhaustive, prezentarea detaliată a proceselor de fond. Cei ce vor însă să citească și printre rîndurile (de date) pot fi îndrumați de cîteva studii apărute în ultimul timp. Atragem atenția în primul rînd

asupra lucrării lui Károly R. Nyárádi. Pînă în prezent, o singură lucrare a sa a văzut lumina tiparului.[2] Din păcate, lucrarea, ce poartă titlul *Istoria demografică a Transilvaniei*, o prelucrare de mari proporții a surselor, a rămas neterminată, partea finală a acesteia fiind accesibilă doar sub forma unui manuscris fragmentar. Rezultatele lucrării sale solitare au fost valorificate în mai multe prelucrări (de exemplu, *Monografia Transilvaniei* a lui Elemér Illyés, ca și volumul al III-lea al *Istoriei Transilvaniei* editată de Academie). Acest eminent cercetător și-a valorificat rezultatele cercetărilor într-o lucrare ce analizează un segment mai restrîns al problemei, lucrare accesibilă doar în mod limitat, dar care, ținînd seama de concluziile la care a ajuns, de spiritul metodic utilizat și efectiv novator la nivel conceptual, este cît se poate de revelatoare.[3] Dintre prelucrările cunoscute și într-un cerc mai larg, recomandăm cititorului în primul rînd cuprinzătorul studiu al lui András Klinger.[4] În cadrul acestuia, autorul trece în revistă procesele etnodemografice ale perioadei 1850-1977, utilizînd baza de date a Oficiului Central de Statistică din Budapesta. László Sebők analizează, pentru perioada care începe din 1910, aceeași tematică, cu privire specială asupra diferențelor existente între cifrele oficiale și valorile ce pot fi apreciate ca reale. Dintre lucrările apărute mai recent, mai putem aminti studiile lui Zoltán Dávid, în care autorul analizează schimbările oglindite în rezultatele preliminare ale ultimului recensămînt.[6]

Din nesfîrșit de bogata literatură de specialitate, am scos în evidență aceste lucrări ținînd seama și de actualitatea lor. Firește, se cuvine să facem trimitere și la înaintași, cu deosebire la activitatea în domeniu a lui András Rónai, Károly Schneller și Sándor Vita. Între cele două războaie mondiale, aceștia, deși direct interesați, dar – folosind o expresie a lui Ernő Gál – neatinși de extremismele „publicisticii tulburi și ale științei apologetice naționale", au tratat cu o exemplară obiectivitate sensibila sferă tematică a relațiilor la nivel de naționalități. Cercetătorul prezentului poate aborda cu răspundere cifrele doar în măsura de în care merge pe urmele lor: ținînd seama în cea mai mare măsură realitățile neschimbate ale apăsătorului destin minoritar, dar slăbind cătușele afective. În cele ce urmează, prin evidențierea întîmplătoare a cîtorva puncte de vedere explicative, încercăm să refacem în același spirit concluziile conținute în coloanele cronologice anexate, continuîndu-ne șirul ideilor din amintita retrospectivă referitoare la istoria recensămintelor.

Se remarcă, în primul rînd, diferențele care există între cifrele privind limba maternă și naționalitatea, respectiv cele dintre înregistrările realizate de autoritățile ungare și cele românești. Contradicțiile cele mai spectaculoase se constată în privința înregistrării populației din Transilvania în anul 1920. Și nu întîmplător: e prima înregistrare de date efectuată de autoritățile românești pe teritoriul de azi al Transilvaniei, pe baza unui criteriu cu totul diferit de recensămintele ungare: așa-numita „origine etnică". Din cauza incompatibilității evidente cu cifrele ungare, care-și dovediseră „rezistența la multe probe" la care au fost supuse, înregistrarea de date din 1920 a constituit, la vremea ei, obiectul unui adevărat asalt din partea specialiștilor noștri. Din atitudinea lor de respingere transpare caracterul antinomic, de la bun început ireconciliabil, al celor două feluri de a aborda problema. Nu detaliem toți factorii – de istorie socială, politică și a ideilor – care au determinat ca statistica oficială ungară să decidă utilizarea criteriului limbii materne la înregistrarea naționalității.[7] Specialiștilor maghiari le-au fost limpezi dificultățile care fac imposibilă determinarea explicită din punct de vedere statistic a apartenenței la o națiune sau naționalitate. Ei au subliniat în repetate rînduri că naționalitatea e definită în primul rînd de sentimentele individului, independent de limba maternă, ba chiar și de cunoașterea acesteia. În lipsa unei soluții mai bune însă – ori poate tocmai de aceea –, au acordat totuși întîietate limbii materne, deoarece au considerat-o ca un criteriu obiectiv, bazat pe cunoașterea limbii. Decizia individului au respectat-o însă, considerînd-o chiar singura chezășie a obiectivității și, chiar dacă au avut rețineri, au socotit că prin declararea limbii materne (a limbii vorbite cel mai bine și cu cea mai mare tragere de inimă) – deși era, la urma urmei, un act subiectiv – recensămintele noastre reușesc să fixeze factorul relativ durabil al apartenenței naționale. Ca urmare a caracterului contradictoriu al conceptului de naționalitate înțeles în acest fel, cifrele reprezentînd limba maternă, dincolo de exprimarea de la sine înțeleasă a apartenenței lingvistice, conțin și manifestarea – mai echivocă – a efectului unor forțe ce sugerau declararea limbii de stat. Necruțătoare le critici ulterioare la care a fost supusă statistica ungară se întemeiază pe acest fapt, obiectîndu-se umflarea artificială a numărului celor cu limba maternă maghiara prin metode de înregistrare incorecte. Statistica în sine nu poate fi însă făcută

răspunzătoare pentru interpretarea tendențioasă a cifrelor care fixau și situații de maghiarizare lingvistică superficială. E cunoscut faptul că recensămintele ungare – pentru corectarea caracterului unilateral al statisticii privitoare la limba maternă – s-au extins și la culegerea de informații legate de apartenența confesională și de cunoașterea altor limbi, de la înregistrare la înregistrare lărgindu-se sfera prelucrării limbilor analizate. Prin urmărirea lor, inexactitatea datelor privitoare la limba maternă „se pot transforma, dintr-o carență, într-o informație nouă, de o importanță deosebită", referitoare tocmai la eficiența și sfera de influență efectivă a procesului de asimilare națională.[8] Din această cauză, la urma urmei statistica ungară poate fi acuzată de a fi părtinitoare doar de criticii săi de rea-credință, deoarece aprecierile sale cît se poate de temeinice și fără egal de bogate la nivel european pun la dispoziție, pentru abordarea mai nuanțată a unor fenomene controversate, un material faptic cît se poate de detaliat, valabil pînă în zilele noastre.

Nu e locul să analizăm în detaliu nici motivul pentru care primele recensăminte românești realizate pe teritoriile nou-luate în posesiune au avut la bază *criteriul direct* al naționalității. O explicație evidentă este aceea că, prin aplicarea unor modalități deosebite de cele folosite de Ungaria, noua autoritate căuta, și la nivel statistic, o bază legitimă de referință pentru întărirea suveranității sale. Dincolo însă de conexiunile politice evidente, răspunsul la acest fenomen îl putem găsi în tradițiile mai modeste din „Vechiul Regat" privitoare la statistica românească a naționalităților. Tînărul stat românesc, care urma concepția ideologiei politice franceze clasice privitoare la statul național și care, comparativ cu Ungaria de atunci, era din punct de vedere etnic indiscutabil mai omogen, n-a considerat necesară cunoașterea numerică a naționalităților sale. În scopul separării elementelor „străine" de cele „naționale" prezente pe teritoriul său, a considerat îndestulătoare înregistrarea cetățeniei, obiect al unei examinări mai deosebite constituindu-l doar Dobrogea, necolonizată încă cu „elemente naționale". După primul război mondial însă, România, mărită teritorial și, în acest fel, devenită de fapt multinațională, n-a mai fost reticentă în ce privește înregistrarea pe criterii naționale a populației sale. Știința românească a statisticii nu era încă pregătită pe atunci să facă față provocărilor noii situații. Așa cum integrarea administrativă, juridică, culturală etc. a unor

părți de teritoriu cu tradiții diferite a devenit posibilă doar după o îndelungată muncă pregătitoare, la fel s-a întîmplat și cu determinarea exactă a raporturilor naționale, incomparabil mai complexe decît cele anterioare și diferite de la o regiune la alta. Firește că avantajarea criteriului național direct, moștenit din practica statistică a „Vechiului Regat", în cadrul primilor pași în acțiunea de înregistrare a populației nu e de condamnat ca fapt în sine. Utilizarea „originii etnice", a „descendenței naționale" s-a îmbinat însă cu absolutizarea acestui criteriu de o exactitate relativă, și astfel cu aplicarea unor metode extrastatistice. Nici în împrejurări normale nu e ușor de dat un răspuns univoc la o astfel de chestiune greu de definit din punct de vedere conceptual și cere o cercetare și o studiere temeinice. Consemnări din epocă ne informează că autoritățile au rezolvat în multe cazuri cît se poate de simplu problema complicată a obiectivității răspunsurilor date la întrebarea referitoare la apartenența națională. Îngrădind caracterul voluntar al declarației, ele au căutat să asigure, prin analizarea numelui ori clasificarea pe bază confesională de pildă, ca datele – corespunzător și așteptărilor politicii din epocă – să fie „veridice", și nu „bazate pe sentimente". Aceste înregistrări românești de date s-au străduit de altfel să contracareze la timp acel avans în procesul de asimilare pe care-l obținuseră înregistrările ungare privitoare la limba maternă și care oglindeau inevitabil tendințele întîrziate de realizare a statului-națiune. Sub semnul justiției statistice, autoritățile românești au făcut totul ca grupurile naționale așa-zis deznaționalizate să-și poată dovedi apartenența după descendență, care „nu a dispărut, ci e doar ascunsă". Ideea fixă privind „descendența" a devenit un reflex al statisticii românești, a cărui influență și-a făcut ulterior simțită prezența și la nivelul înregistrărilor privitoare la limba maternă.

Punctele de vedere pronunțat diferite ale celor două părți sînt în ele însele purtătoare ale unor paradoxuri care n-au putut fi înlăturate decît prin renunțarea la exclusivismul criteriului unic și prin rafinarea principiilor de înregistrare a datelor. În acest domeniu, cei mai valoroși specialiști români sînt cei care au făcut primul pas; înțelegînd absurditatea modalității directe, s-au delimitat de zelul manipulator al autorităților și au elaborat pentru recensămîntul din anul 1930 un sistem de principii complex, cu adevărat modern. Argumentația lor e asemănătoare celei a statisticienilor maghiari:

avînd în vedere că pentru aprecierea apartenenței etnice statistica referitoare la naționalități nu dispune de criterii sigure, realizatorii recensămîntului *sînt nevoiți* să se mulțumească cu declarația subiectivă a cetățeanului. În această declarație – tot în lipsă de altceva – își găsește expresia „sentimentul individual al apartenenței etnice", adică naționalitatea (în principiu, declarată în afara oricărei influențe). La aceasta se adaugă ancheta privind limba maternă (de fapt, mai degrabă limba părinților) și apartenența confesională. Chestionarea ambelor aspecte a fost considerată – pe bună dreptate – o performanță deosebită, deși nici măcar în aceste condiții – îndestulătoare pentru stabilirea structurii etnice a unei țări. În acest mod de a pune problema se definește același sentiment de insatisfacție față de criteriul obiectiv absolut. De fapt, în adîncul sufletului celor mai valoroși dintre ei era prezentă dorința de a găsi *metoda românească* perfectă de dovedire a apartenenței naționale. Aceasta a dus pînă acolo încît în cadrul recensămîntului din 1941 – în parte din cauza influenței germane, ca urmare a pătrunderii ideologiei rasiste – printre întrebările cuprinse în chestionar s-a inclus și originea națională a părinților (!).[9] Se poate în orice caz spune că România și Ungaria, tocmai în punctul mort al relațiilor dintre ele, în urma celui de al doilea arbitraj de la Viena, au ajuns, cel puțin în domeniul științei statistice, la un numitor comun, controversele terminologice ale specialiștilor din cele două țări atingînd un punct de echilibru. Statisticienii Ungariei, mărită teritorial în acea perioadă, au început și ei, deși cu ezitări, să fie preocupați de posibilitatea includerii acestui aspect; în cele din urmă – e adevărat, în urma hotărîrii exprese a primului-ministru Pál Teleki –, criteriul naționalității a fost și la noi trecut în chestionar.

Abuzurile incredibile ale statisticilor de cele două părți referitoare la naționalități nu mai par azi atît de ieșite din comun ca în momentul elaborării lor, sub șocul Trianonului. În esență, în urma folosirii altor metode de măsurare, au ieșit la iveală procese asimilaționiste anterior ținute în secret și care, o dată cu schimbarea autorității statale, s-au modificat (sau au fost modificate) cu o sută optzeci de grade. Uneori, desigur, „ajutat". Afirmarea limpede a tendințelor de reasimilare au condus de pildă în multe cazuri la falsificări stîngace de date. Valabilitatea cifrelor de atunci, în cazul unor exemple extreme, s-a dovedit îndoielnică, fapt care a discreditat pe

bună dreptate recensămîntul în ochii specialiștilor noștri, ca și, pentru multă vreme, criteriul naționalității. În cele mai multe cazuri însă - privind înapoi și înainte în perspectiva timpului -, azi am putea spune mai curînd că datele cu caracter extremist semnalează, în calitatea lor de indicatori grosolani, dar eficace, acele puncte sensibile din teritoriu care constituie laboratoare dintre cele mai importante ale fenomenului modificării identitare, care nu pot fi definitiv interpretate doar pe baza cîte unui recensămînt. În aceste cazuri, pe lîngă aspecte intermitente, se poate constata că există și un fel de continuitate, ca un jăratic incandescent sub cenușă. Focul crezut stins se poate uneori ațița ori poate fi aprins de vînt. (Să ne gîndim doar la reaprinderea conștiinței „neoșvăbești" în ținuturile sătmărene de azi.) Aceste fenomene complexe însă - mai ales dacă provoacă mai mult fum decît foc - nu mai pot fi explicate doar cu ajutorul statisticii.

Cifrele referitoare la naționalitate nu sînt deformate doar în recensămintele românești. Evidențiem, bunăoară, faptul că în 1941, cînd statisticienii noștri au inclus în chestionar întrebarea privind naționalitatea, într-un mod cu totul surprinzător în zeci de localități din județele Maramureș și Satu Mare multe persoane care anterior se declaraseră români sau evrei s-au prezentat în masă ca fiind de naționalitate maghiară; persoane care nu doar că nu vorbeau maghiara la nivel de limbă maternă, dar n-o vorbeau deloc (nici în 1910). Pe de altă parte, cifrele privitoare la limba maternă sînt substanțial mai consistente. În timp ce uneori, față de cifrele privind naționalitatea, încercările estimative de a aduce - în comparație cu datele comunicate de autoritățile românești - la un nivel plauzibil cifrele privind numărul presupus al maghiarilor din Transilvania ajung la diferențe de 200-250 de mii, în cazul cifrelor privind limba maternă această diferență e de căutat la nivelul cifrei de cel mult 100-150 de mii de persoane. Dintre estimările comparative referitoare la diferite perioade de timp, realizate prin metode divergente și în orice caz conținînd mulți factori de incertitudine, o alegem pe cea care prezintă cea mai mare abatere: în cadrul acesteia, încercăm, pe baza recensămîntului ungar din anul 1941, să deducem care era situația cu zece ani înainte. După cîte știm, recensămîntul românesc din decembrie 1930 a înregistrat în partea de nord a Transilvaniei, mai exact pe teritoriul care, mai tîrziu, în urma celui de al doilea

arbitraj de la Viena, a intrat în componența Ungariei, 1 milion 7 mii de persoane cu limba maternă maghiara. Tot aici, recensămîntul ungar realizat la sfîrșitul lui ianuarie 1941, a constatat 1 milion 344 de mii de locuitori cu limba maternă maghiara. Între cele două momente, sporul natural a fost în medie anuală de 9,4 la mie. Numărul celor cu limba maternă maghiara conține, peste sporul natural, un important excedent migratoriu: cuprinde și masa apreciată la 100 de mii de persoane a celor care, pînă în momentul realizării recensămîntului, în urma arbitrajului de la Viena, s-au refugiat din sud în nord, respectiv s-au mutat din țara-mamă pe acest teritoriu. Fără aceștia, cifra de mai sus ar fi – teoretic – de 1 milion 244 de mii. Acest lucru, luînd ca bază de calcul media sporului din nordul Transilvaniei, presupune o creștere naturală a populației maghiare de aproximativ 107 mii. Diferența dintre cele două cifre este de 1 milion 137 de mii. Acesta ar fi așadar numărul maghiarilor din nordul Transilvaniei, în anul 1930 – pe baza sporului natural –, ce poate fi dedus din recensămîntul ungar din anul 1941. Valoarea e mai mare cu 130 de mii față de cifra oficială de atunci. Calculul se poate face și invers. Eminentul statistician român Sabin Manuilă a publicat între 1931 și 1939 – timp de mai mulți ani, cu detalieri lunare – datele privind evoluția numerică a naționalităților. Conform acesteia, numărul persoanelor de naționalitate maghiară a crescut în nouă ani cu doar 58 de mii.[10] În tabelul elaborat de el, sporul natural al celor de naționalitate maghiară e inferior mediei: atinge anual 6,8 la mie. Această proporție – raportînd practica românească a elaborării recensămîntului la înregistrările demografice – n-ar depăși anual, conform apartenenței după limba maternă, 7,5 la mie. În acest mod, în zece ani pe teritoriul amintit creșterea populației cu limba maternă maghiara poate fi apreciată la 77,5 mii. La începutul lui 1941, pornind de la recensămîntul românesc din 1930, ar fi trebuit să atingă teoretic 1 milion 85 de mii. Această cifră e mai redusă cu aproximativ 260 de mii sau, scăzînd surplusul de refugiați și de imigranți, cu 160 de mii decît valoarea înregistrată de recensămîntul ungar. Conform criteriului naționalității, calculele noastre ar avea ca rezultat o diferență de 260-300 de mii de persoane, care depășește cu mult valoarea înregistrată de indicatorul limbă maternă! În această diferență sînt concentrate anomaliile care semnalează caracterul

ireconciliabil metodelor diferite de înregistrare a datelor și de care se fac vinovate ambele părți. Raționamentul pe care l-am folosit îl ilustrăm cu tabelul nr.1.

Tabelul 1:

Sporul real și natural al persoanelor de naționalitate maghiară și cu limba maternă maghiara în nordul Transilvaniei între 1930-1941

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Total	2394,8	2580,1	185,3	185,3	9,4	234,2	234,2	-48,9	-48,9
Pers.de naț. maghiară	912,5	1380,6	468,1	368,1	6,8	64,4	110,0	258,1	303,7
Pers. cu limba mat. maghiara	1007,2	1343,8	336,6	236,6	7,5	77,5	107,0	129,6	159,1

1) Număr de persoane în anul 1930 (în mii)
2) Număr de persoane în anul 1941 (în mii)
3) Creșterea reală a populației între cele două recensăminte (în mii)
4) Creșterea reală a populației după scăderea refugiaților (în mii)
5) Media anuală a sporului natural pe baza datelor comunicate oficial (la mie)
6) Spor natural pe baza datelor comunicate oficial, pornind de la recensămîntul din anul 1930 (în mii)
7) Spor natural pe baza mediei anuale raportate la totalul populației, dedus din recensămîntul pe anul 1941 (în mii)
8) Diferența dintre valorile înscrise în coloanele a 4-a și a 7-a (în mii)
9) Diferența dintre valorile înscrise în coloanele a 4-a și a 6-a (în mii)

În partea de sud a Transilvaniei, întîlnim relații mai echilibrate. Pe acest teritoriu, la sfîrșitul anului 1939 Manuilă a estimat că numărul celor de naționalitate maghiară este de 462 de mii. Tot aici, recensămîntul românesc care a avut loc cu un an și jumătate mai tîrziu a înregistrat 363 de mii de maghiari, mai puțini cu exact atîția cîți par să fi fost cei care se refugiaseră de aici pînă la acea dată. Un rezultat asemănător am putea obține și pornind de la recensămîntul ungar din anul 1910, conform căruia în acel moment numărul celor cu limba maternă maghiara era aici de 539 de mii. Diferența - 176 de mii de persoane - e aproximativ identică cu numărul refugiaților de după 1918 și apoi de după arbitrajul de la Viena. (Statistica cu privitoare la locul nașterii realizată de recensămîntul ungar din anul 1930 a înregistrat 78 de mii de maghiari de loc din județele din sudul Transilvaniei, al doilea val de refugiați ducînd cu el, după cum am

amintit, alte 100 de mii de persoane.) Ceea ce lipsește în plus de aici e sporul natural din cele două decenii anterioare – cam cu atîția ar fi mai mulți maghiarii din sudul Transilvaniei conform criteriului limbii materne. În general, această estimare a lui Manuilă o putem așadar accepta. Pe baza tuturor acestor aspecte, nu e exagerat să afirmăm că diferența de 130-160 de mii, demonstrată pe baza criteriului limbii materne pentru teritoriul nord-transilvan, diferență în care e cuprinsă majoritatea populației maghiare, mai precis categoriile cele mai fertile ale acesteia, reprezintă acea limită superioară pornind de la care - ținînd strict seama de fenomenul de asimilare, cu mutațiile lui naturale sau forțate prezente la nivelul ambelor recensăminte – se poate ajunge pentru perioada dată la orice rezultat „real". Acesta e spațiul unde trăiesc cel mai mare număr de ezitanți, persoane cu dulblă ascendență identitară, membri ai grupurilor cu apartenență controversată. (Așa sînt bunăoară credincioșii bi- sau multilingvi izraeliți, ortodocși și greco-catolici sau descendenții șvabilor colonizați în ținuturile sătmărene care în 1910 fuseseră înregistrați cu limba maternă maghiara.) Oricui și-ar propune însă să tragă concluzii valabile pînă în zilele noastre din cele prezentate mai sus îi atragem atenția asupra unui singur aspect: în 1910, pe teritoriul de azi al Transilvaniei existau încă aproximativ 130 de mii de izraeliți cu limba maternă maghiara; în 1941, în nordul Transilvaniei, dintre cei de confesiune izraelită peste 100 de mii s-au declarat ca aparținînd maghiarimii. Azi, în Transilvania nu mai întîlnim decît slabe urme ale acestui grup etnic. În 1992, numărul celor de confesiune izraelită a fost de doar 2.768; dintre aceștia, numărul celor de naționalitate maghiară e cu totul de 171, cel al persoanelor cu limba maternă maghiara estimîndu-se la cel mult 1,5 mii.

La caracterul oscilant al datelor contribuie, dincolo de efectul denaturant al metodelor divergente de înregistrare, și mișcările (cu coloratură etnică) de populație. Determinarea acestora nu e cu nimic mai ușoară decît în celelalte situații. Aceasta, deoarece cifrele pe care le avem la dispoziție privind mișcările naturale de populație și mișcările migratorii sînt cît se poate de lacunare în timp și spațiu și, mai ales, sub aspect național și confesional. Cu toate că datele de dinaintea celui de al doilea război mondial sînt mai bogate decît cele de azi, în ce privește însă perioada de război trebuie să dibuim în întuneric. Cifre nuanțate, care să poată fi analizate obiectiv, nu avem

decît din prima jumătate a secolului nostru, cu precădere din anii de pace, stabili (1900-1910 și 1930-1939).

Pe lîngă ideile preconcepute referitoare la statisticile elaborate de autoritățile românești, și acest lucru poate explica de ce tot mai numeroasele lucrări cu caracter publicistic folosesc cu precădere extraordinar de bogata ofertă de date a statisticii ungare de la începutul veacului, și în cadrul acesteia poate mai ales cele oferite de recensămîntul din 1910. Dar, deși pare un lucru de la sine înțeles, totuși de multe ori e tot atît de înșelător să deducem aspectele încîlcite – apărute după schimbarea autorității statale - ale fenomenelor etnice doar din recensămîntul din anul 1910. Acest lucru e valabil mai ales înaintînd în timp spre zilele noastre – de pildă, dacă am vrea să explicăm situațiile de azi fără să ținem seama de marile schimbări intervenite între timp, prin raportare directă la cele din epocă. După cum e valabilă această constatare și pe termen mai scurt, adică la evaluarea comparativă a primelor înregistrări românești de date de după tratatele de pace de la Paris. Se știe că cifrele referitoare la limba maternă în perioada 1988-1910 au înregistrat o surprinzător de rapidă creștere în privința limbii maghiare și, într-o proporție corespunzătoare, o scădere a proporției celor avînd altă limbă maternă. Rapoartele întocmite cu ocazia recensămintelor – așa cum observă într-un loc Zoltán Dávid – au putut deveni tocmai din această cauză comunicate triumfale, care au autentificat și sprijinit scopurile politice ale statului ungar de după apariția dualismului.[11] Acceptarea ca „un fel de comunicat de război" a realității statistice a unei istorii care luase o întorsătură dramatică însemna recunoașterea înfrîngerii. Ține însă de situația de fapt că raporturile etnodemografice surprinse de recensămîntul din 1910 nu s-au dovedit efemere în statele succesoare exclusiv ca urmare a arbitrarului istoriei, ci și pentru că pe alocuri s-au dovedit de dată relativ recentă. Literatura demografică istorică ungară a așezat această chestiune la locul ei. Astfel, importantele mutații care au avut loc la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru în raporturile (de forță) etnice pot fi explicate prin trei factori: 1) Sporul natural înregistrat de maghiari cu începere din anii 1860 l-a depășit pe cel al popoarelor nemaghiare. 2) Maghiarii au participat într-o proporție mult mai mică la valul emigrationist decît celelalte popoare ale țării. 3) O parte a populației nemaghiare, ca și cea mai mare parte a imigranților s-au asimilat. Aceste afirmații le putem

admite ca ipoteze valabile și în cazul Transilvaniei de azi, cu completarea că în acest spațiu ponderea relativă a maghiarilor a crescut într-o proporție ceva mai însemnată decît media pe țară, ceea ce, dincolo de cele amintite – în cazul cîtorva unități administrative –, se datorează și mișcărilor migratorii între diferitele regiuni ale țării, ca și balanței pozitive a schimbului intern de populație.

Pentru studierea acestor aspecte, e necesară descoperirea, prelucrarea și analizarea detaliată a surselor. Nu vrem să anticipăm astfel de lucrări. Cele mai importante corelații însă merită să le evidențiem cu ajutorul cifrelor privind mișcările de populație mai importante din ultimul deceniu de pace de dinaintea primului război mondial. Acestea pot fi transpuse în general la suprafața de azi a țării. Vezi tabelul nr.2.

Tabelul 2:

Sporul real și natural al populației pe teritoriul de azi al Transilvaniei între 1901 și 1910, pe naționalități

(în mii)

	Total	maghiari	români	germani	alții
Populația în 1900	4874,8	1438,4	2685,2	582,5	168,6
Populația în 1910	5261,0	1662,8	2829,5	565,0	203,6
Creșterea efectivă	386,2	224,4	144,3	-17,5	35,0
Spor natural	477,4	173,4	238,8	51,7	13,5
Dif. dintre sporul real și cel natural	-91,2	51,0	-94,5	-69,2	21,5

Să urmărim în ce măsură corespund aceste cifre afirmațiilor anterioare. Sporul natural în cei zece ani corespunde unui ritm anual de creștere de 9,42 la mie. Proporția în care a sporit populația cu limba maternă maghiara este cea mai mare (11,2 la mie). Ei sînt urmați de germani, care au fost înregistrați împreună cu cei cu limba maternă idiș (9,0 la mie), după care urmează românii (8,66 la mie) și, în sfîrșit, cei avînd alte limbi materne (7,27 la mie). Creșterea reală e mai mare decît sporul natural doar în cazul persoanelor cu limba maternă maghiara și al celor cu alte limbi materne. La aceștia, diferența pozitivă reprezintă un cîștig datorat

migrației, respectiv procesului de asimilare, iar cea negativă a populației cu limba maternă română și germana acoperă o pierdere datorată unor cauze asemănătoare. Diferența pozitivă a celor cu alte limbi materne indică, față de 1900, creșterea numărului țiganilor în zona de dincolo de Piatra Craiului (apariția țiganilor nomazi, respectiv nedeclararea la recensământul din anul 1910) în detrimentul celor de alte naționalități, în primul rînd al românilor. Diferența negativă în cazul românilor și al germanilor se datorează mai ales emigrării în proporții însemnate. Aceste mișcări sînt prezentate – în raport cu datele privind la mișcarea naturală a populației – în tabelul nr. 3.

Tabelul 3:

Spor real și natural, emigrare și imigrare în totalul unităților administrative care au trecut sub autoritatea statului român, între 1901-1910, pe naționalități

(în mii)

	Total	maghiari	români	germani	alții
Malul stîng al Tisei și unghiul Tisa-Mureș					
Creștera reală	260,6	167,3	70,9	-19,2	41,6
Spor natural	386,4	155,7	113,4	55,2	62,1
Dif. dintre sporul real și cel natural	-125,8	11,6	-42,5	-74,4	-20,6
Emigrări	176,8	38,3	35,4	74,9	28,2
Imigrări* ale populației	33,9	6,5	7,3	11,6	6,4
Soldul* dintre emigrări și imigrări ale pop.	142,9	31,8	28,1	63,3	21,8
Diferența* dintre rîndurile 3 și 6	17,1	43,4	-14,4	-11,1	1,3
Zona de dincolo de Piatra Craiului					
Creștere reală	201,4	103,2	74,7	1,1	22,4
Spor natural	241,8	89,7	133,2	17,8	1,1
Dif. dintre sporul real și cel natural	-40,4	13,5	-58,5	-16,7	21,3
Emigrări	141,7	25,9	93,7	21,7	0,4
Imigrări* ale populației	29,6	3,9	15,4	4,1	0,1

Soldul* dintre emigrări și imigrări ale pop.	112,1	22,0	78,3	17,6	0,3
Diferența* dintre rîndurile 3 și 6	71,7	35,5	19,8	0,9	21,6

* Totalul datelor pe naționalități și cifra de la rubrica „total" se deosebesc, deoarece Oficiul de statistică a detaliat abia cu începere din 1905 pe limbă maternă numărul persoanelor revenite

Pe baza informațiilor Oficiului ungar de statistică, soldul emigrărilor și al revenirilor de populație în județele de dincolo de Piatra Craiului a fost între 1901-1910 de -112.072, iar pe întregul teritoriu al unităților administrative din care o parte va reveni mai tîrziu României de -142.901 persoane. De pe teritoriul acestor unități administrative așadar, plecînd în decursul deceniilor în străinătate - peste ocean, în România și în Germania -, au lipsit conform datelor înregistrate oficial, peste un sfert de milion de persoane. Această valoare trebuie micșorată din cauza neglijențelor existente la nivelul evidențelor. De altfel, conform bilanțului demografic al țării, în perioada dintre cele două recensăminte, față de valoarea de 23,7 la sută a emigranților, exprimată de statistica oficială privind emigrarea, numărul celor ce reveneau în țară poate fi estimat la 38,4 la sută.[12] Proporțional, pe teritoriul analizat, numărul celor ce reveneau e cel puțin dublu față de ceea ce era înregistrat oficial, adică de 120-125 de mii de persoane. (Faptul neprins în evidențe al revenirii populației e confirmat și de bilanțul pe județe al migrației interne, conform căruia acest fenomen privea în cea mai mare parte zona de dincolo de Piatra Craiului - în special, județele ei sudice.) Pierderile sînt și așa considerabile, în total aproape 200 de mii de persoane, dintre care, conform unor estimări cu totul empirice, valoarea care ar reveni pentru teritoriul de azi al Transilvaniei ar fi de aproximativ 100-150 de mii. Această cifră e cu puțin superioară diferenței dintre sporul real și cel natural, mai exact o parte din deficitul datorat emigrărilor se pare că a fost compensat de alte plusuri, fapt ce a contribuit la creșterea ponderii numerice a populației maghiare.

Conform cifrelor prezentate de tabelul nr.3, emigranții români aproape în totalitate, iar emigranții maghiari în mare parte provin de pe teritoriul de azi al Transilvaniei. Cifra cu care au participat la

acest fenomen germanii și alte naționalități (sîrbii, slovacii, rutenii) - avînd în vedere că principalele focare de emigrare (din județele Torontál/Torontal, Csanád/Cenad, Ugocsa, Máramaros/Maramureș) cad în afara hotarelor actuale ale Transilvaniei - trebuie micșorată într-o proporție însemnată. Putem estima pe total că românii au participat la fenomenul emigrationist proporțional cu numărul lor, maghiarii sub puterea lor numerică reală, iar cei înregistrați ca avînd limba maternă germana cu mult peste această proporție. În general, diferența dintre sporul real și cel natural al populației românești a fost înghițită de emigrație, și doar o parte mai mică poate fi socotită pierdere datorată procesului de asimilare. Contribuția asimilării lingvistice la creșterea numerică a populației maghiare ar putea fi stabilită doar pe baza unor cercetări sistematice, printre altele prin cunoașterea exactă a balanței migrationiste. Statisticile cu date privitoare la locul nașterii vorbesc însă în mod firesc de o mișcare mai intensă a populației spre Capitală, respectiv pe teritoriul unităților administrative, ca și între unitățile administrative vecine, fenomen pe care, ca urmare a situațiilor existente în prezent, n-avem posibilitatea să-l detaliem. De altfel, nici n-ar avea sens să raportăm sistemele naturale de legături existente la nivelul comunităților locale din epocă la condițiile apărute ca urmare a trasării forțate a unor hotare. Excedentul virtual al mișcărilor cu direcția nord-vest - sud-est se concentrează în mare parte pe linia frontierelor de azi, aspect nedemonstrabil pe baza celor de mai sus. În orice caz, e cunoscută forța de atracție a cîtorva zone, care au avut ca efect un val migratoriu între diferite regiuni ale țării. Din cifrele conținute în tabelele anexate, se vede limpede bunăoară că pe teritoriul județelor Caraș-Severin și Hunedoara, de altfel ținuturi cu un spor natural scăzut, în trei decenii numărul maghiarilor veniți din regiuni mai îndepărtate a sporit de mai multe ori, ca urmare a atracției exercitate de zona minieră și de centrele industriale aflate în plină dezvoltare. O evoluție într-un ritm asemănător poate fi observată în județul Timiș, creșterea numerică față de medie a maghiarilor cunoscînd un dinamism evident pe teritoriul județului învecinat Arad, cu un spor de asemenea mai scăzut. La aceasta au contribuit colonizările realizate de stat, ca și cele particulare. Un șir de nume grăitoare marchează insulele maghiare care se repopulează: Bethlenháza/Becliza/Bethausen, Gizellafalva/Ghizela,

Nagybodófalva /Bodo, Ótelek/Otelec, Ötvösd/Otvești, Simonyifalva/Satul Nou, Szapáryfalva/Țipari, Szapáryliget/Țipar, Újszentes/Dumbrăvița. În aceste localități, trăiau în 1910 deja 17.032 de locuitori (dintre aceștia, 13.173 de maghiari). Tot aici, încă șaisprezece localități s-au extins cu colonizări maghiare mai importante: numeric, în anul 1880 trăiau 12.061, în 1910 – 23.049 de persoane, dintre care 10.208 maghiari, față de 1.953, cîți existau în 1880.

Expansiunea asimilaționistă a limbii maghiare o putem urmări pînă la un anumit punct pe baza statisticilor demografice confesionale, comparîndu-le cu situația privind creșterea numerică pe confesiuni a persoanelor cu limba maternă maghiara. Vezi tabelul nr. 4.

Tabelul 4:

Evoluția numărului de credincioși ai unor confesiuni pe teritoriul de azi al Transilvaniei între 1900 și 1910

(mii persoane)

	Total	Ortodocși	Greco catolici	Romano catolici	Reformați	Evanghelici	Unitarieni	Izraeliți	Alții
1900	4874,8	1704,2	1143,3	918,3	631,4	251,5	65,0	158,7	2,4
1910	5261,1	1807,1	1245,3	995,2	695,1	262,4	68,8	182,5	4,7
din care persoane cu limba maternă maghiara									
1900	1438,4	20,9	63,3	530,9	622,6	30,7	64,5	104,3	1,2
1910	1662,8	25,1	82,0	632,1	686,0	35,6	68,0	132,1	1,9
creștere reală, din care persoane cu limba maternă maghiara									
	386,3	102,9	102,0	76,9	63,7	10,9	3,8	23,8	2,3
	224,4	4,2	18,7	101,2	63,4	4,9	3,5	27,8	0,7
sporul natural la nivelul confesiunilor (medie anuală, miimi)*									
	9,4	7,5	11,2	11,4	10,5	8,3	9,3	18,5	-7,3
creșterea reală a numărului persoanelor cu limba maternă maghiara care făceau parte din confesiunile respective (medie anuală, miimi)									
	14,5	18,5	25,7	17,4	9,7	14,9	5,3	23,5	42,2

* Pe teritoriul integral al județelor care au intrat în componența României; în ce-i privește pe evanghelici, excluzînd din calcul județele Torontal și Cenad, iar în ce-i privește pe izraeliți partea Maramureșului care n-a intrat în componența României.

Studiind acest tabel, apare limpede din prima clipă că ritmul real de creștere a numărului persoanelor cu limba maternă maghiara depășește rata sporului natural al respectivei confesiuni în toate cazurile în care nu e vorba expres de Biserici maghiare. Putem admite un surplus migrationist sau convertiri doar în cazul romano-catolicilor și al evangheliciilor, în ce privește confesiunile de rit răsăritean, ca și la izraeliți creșterile datorîndu-se mai curînd procesului de asimilare. Conform mărturiei cifrelor detaliate la nivel de localitate, limba maghiară a cîștigat teren în rîndurile credincioșilor greco-catolici din zona rîului Ér, din județele Satu Mare și Ugocsa, în rîndurile romano-catolicilor șvabi din ținutul Carei-Satu Mare și din Banat, ca și, în general, printre credincioșii izraeliți.

Pornind de la realitățile reci ale statisticii, nu ne poate surprinde faptul că furtuna provocată de schimbarea autorității statale a luat mai tîrziu cu sine (chiar și în înțelesul strict al cuvîntului) o parte a plusului de populație înregistrat peste sporul natural în beneficiul maghiarimii. Din punct de vedere teritorial, acest fenomen a influențat în primul rînd județele aflate de-a lungul frontierei și centrele de migrație importante, dar noua situație a modificat datele în cazul tuturor ținuturilor unde trăiau credincioșii de alte confesiuni ale comunității celor cu limba maternă maghiara. În acest fel, recensămintele românești au reprodus cu precădere situațiile din deceniile de dinaintea recensămîntului din anul 1910. Putem spune că poate cel mai echilibrat din punct de vedere statistic este ținutul de margine al fostei Ungarii, în Transilvania istorică.

Timpul oprit o dată cu cutremurul declanșat de primul război mondial, ieșit apoi din nou din făgaș în cel de al doilea război mondial la drept vorbind a început din nou să curgă după recensămîntul din anul 1956 – de data aceasta, nestăvilit. Adevărata reașezare a raporturilor de forțe de natură etnică, pînă atunci tulburate, dar – cel puțin în privința celor maghiaro-române – destinse mai degrabă doar pe liniile de ruptură anterioare, a avut loc de atunci încoace. După cum putem observa, în 1956 maghiarii – pentru prima oară într-un recensămînt românesc – aproape că au atins din nou efectivul înregistrat în 1910. Proporția lor demografică sub aspectul naționalității a mai și crescut (față de 1930), după cum nici sub aspectul limbii materne n-a scăzut sub cea mai joasă valoare de pînă atunci (cea din 1880). Pozițiile lor nord-transilvănene au rămas, față de situația din

anul 1930, neschimbate chiar și la orașe, ba în mai multe locuri s-au întărit evident. Procentul de români atinsese cu această ocazie două treimi. Consolidarea proporției lor în acel moment se poate explica în primul rînd prin răspîndirea lor „intensivă", adică prin umplerea golurilor lăsate de cei plecați (sau expulzați) din Transilvania în grupuri mari, dar nu în mase compacte. În esență, s-au extins în noi zone din județele sudice, de-a lungul „axului industrial" tradițional, respectiv în localitățile germane care în acea perioadă începuseră să se golească (cu deosebire în Banat, respectiv în nordul Transilvaniei, mai ales în regiunea Bistrița-Reghin). Această extindere în teritoriu n-a avut loc așadar în mod expres în detrimentul maghiarilor. Sînt, firește, cunoscute și încercările de dezagregare forțată a zonelor compacte de localități maghiare. Așa sînt bunăoară colonizările strategice de interes național începute după schimbarea autorității statale, care au continuat și după cel de al doilea război mondial. În județele Arad, Bihor și Satu Mare, recensămîntul din 1966 înregistra deja în zona de frontieră 25 de astfel de localități, cu o populație totală de 14.950 de locuitori (din care 13.804 români).

Procesele spectaculoase care au avut loc de la recensămîntul din 1956 încoace pot fi urmărite prin analizarea cifrelor globale. Evaluarea și inventarierea la toate nivelurile ale schimbărilor petrecute vor putea fi posibile după cunoașterea detaliilor recensămîntului din anul 1992. Ducerea responsabilă la bun sfîrșit a acestei analize se poate realiza doar prin compararea teoretematică a datelor; tocmai de aceea, n-are rost să tragem de pe acum concluzii în privința unor rezultate pe care încă nu le cunoaștem. Singurul lucru sigur e că schimbările irevocabile amintite în partea introductivă nu pot fi explicate decît laolaltă *cu fenomenul urbanizării și al mișcărilor migratorii* de proporții incredibile, ce pot fi eventual puse în paralel cu procesele de modernizare de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, dar cu care nu pot fi în nici un chip comparate. Căci caracterul acestor fenomene nu-l mai putem considera pur și simplu difuz. Putem afirma fără nici o stridență deosebită că a avut loc sub ochii noștri o extensivă, ba chiar în mod expres expansivă „ocupare de spațiu vital".

Merită să privim aceste fenomene într-un context cronologic mai larg. Concentrarea teritorială tot mai pronunțată a acestei populații poate fi urmărită în tabelul nr.5.

Tabelul 5:

Evoluția numărului, efectivului și a proporțiilor etnice ale orașelor transilvănene între 1880 și 1992

Anul	Număr de orașe	Efectivul populației (mii persoane)	Procentul populației orășenești	Proporția etnică			
				Români	Maghiari	Germani	Alții
				(procente)			
1880	42	390,7	9,7	19,1	54,4	21,2	5,3
1900	38	557,9	11,4	18,6	60,1	18,0	3,3
1910	41	682,6	13,0	17,7	64,6	15,4	2,3
1920	40	721,5	14,1	25,2	45,8	14,6	14,4
1930	49	963,4	17,4	34,4	44,8	13,5	7,3
1941	50	1153,6	19,6	34,2	47,5	11,9	6,4
1948	52	1118,9	19,4	50,2	39,0	7,2	3,6
1956	79	1753,8	28,1	56,4	33,8	8,3	1,5
1966	90	2379,4	35,3	64,6	27,7	6,7	1,0
1977*	112	3558,7	47,4	69,3	23,8	4,8	2,1
1992	118	4429,7	57,4	75,6	20,3	1,6	2,5

* Cifrele procentuale ale proporțiilor etnice sînt disponibile doar conform împărțirii administrative existente în momentul recensămîntului următor. 1880-1910, 1930, 1948-1966: limba maternă; 1920, 1941, 1977, 1992: naționalitate

Cifrele oglindesc răsturnarea treptată în mediul urban al proporțiilor determinante la nivel de naționalități. Din cifre, reiese că acest proces – firesc în anumite locuri și în anumite limite ca urmare a situației geopolitice a regiunii – a luat în ultimele decenii un avînt care întrece tot ce s-a petrecut anterior și care în nici un caz nu mai poate fi încadrat sub specia necesității; la baza avalanșei de prefaceri ale structurilor etnice, zguduite în urma schimbării în mai multe rînduri a autorității statale, a stat explozia de orașe din cadrul „celei de a doua urbanizări" ce-și are rădăcinile în dezvoltarea industrială forțată.

Sporirea populației zonelor cu urbanizare rapidă se datorează în primul rînd stabilirii pe cale administrativă de noi orașe, extinderii teritoriului ocupat de acestea și/sau afluxului spre oraș a populației de la sate; rezervele interne ale sporului natural joacă multă vreme în acest proces un rol secundar. Cauzele creșterii în acest secol a populației transilvănene urbane sînt trecute în revistă în tabelul nr.6.

Tabelul 6:

Sursele de creștere a populației urbane în Transilvania în secolul al XX-lea

Perioada	Creștere		Sold	Orașe noi, extinderea
	reală	naturală	migratoriu	suprafețelor orașelor, comasare
(în mii persoane)				
1901-1910	124,6	21,4	80,2	23,0
1911-1920	39,0	*-12,5*	*55,6*	-4,1
1921-1930	241,9	18,9	132,3	90,7
1931-1941	190,2	7,3	168,0	14,9
1941-1948	-34,7	...	...	-1,8
1948-1956	634,9	...	...	243,1
1956-1966	625,5	*136,8*	*351,3*	137,5
1966-1972	623,3	...	...	240,6
1972-1977	556,0	*150,0*	*406,0*	-
1977-1985	740,3	280,4	459,9	-
1985-1992	130,7	*160,0*	*-88,5*	59,2

culegere cursivă: valori estimate

Ritmul urbanizării poate fi calificat ca dinamic încă din primul deceniu al secolului; măsura acestei creșteri e mai modestă decît cea de mai tîrziu doar datorită numărului mai mic de formațiuni urbane noi. Aproximativ două treimi ale acestei creșteri se datorează mișcărilor migratorii spre orașe; raportul dintre creșterea migratorie și sporul natural a fost de 4:1. În ce privește creșterea numerică a populației urbane, populația maghiară în cadrul acesteia a cunoscut o creștere cu 100,8 mii de persoane (81,0 la sută), iar, dacă se scad orașele nou-apărute, cu 88,0 mii de persoane (86,6 la sută); sporul natural al acestei populații s-a ridicat la 22,6 mii de persoane. Soldul celor două cifre ne arată cîștigul demografic de natură migratorie, respectiv asimilativă populației maghiare. Prefacerile ce au urmat schimbării autorității statale la nivelul proporțiilor etnice poate fi trecut în contul procesului de reasimilare forțată. (Înregistrarea de date din 1920 de pildă a înscris populația urbană izraelită de 91,1 mii de persoane în cea mai mare parte cu limba maternă maghiara ca fiind de naționalitate evreiască.) Și-au avut însă rolul lor și fenomene ca refugierea, schimbarea aparatului de stat, a păturii de funcționari și de liber-profesioniști, afluxul spre oraș al populației

românești. Populația localităților ridicate în acea perioadă la rang de oraș era și așa, în cea mai mare parte, românească, respectiv eterogenă. O parte a cîștigului demografic de natură migratorie din perioada 1931-1941 e vremelnic, căci cuprinde și numărul celor care au fost obligați, în urma arbitrajului de la Viena, să plece, ca și, în cea mai mare măsură, al refugiaților plasați în orașe, de ambele părți. Semnul unei schimbări durabile însă e faptul că partea cea mai importantă (53,5%) din mișcările migratorii înregistrate în acest deceniu s-a stabilizat în fîșia îngustă din sudul Transilvaniei, mai exact în orașele din județele Brașov, Sibiu, Hunedoara, Caraș-Severin, Timiș-Torontal și Arad.

Între direcțiile procesului de urbanizare din perioada de pace de dinaintea primului război mondial și din cea de după cel de al doilea război mondial – perioade comparabile în fond – găsim asemănări evidente în ce privește procentele totale. În ambele cazuri, *persoanele aparținînd națiunii dominante au participat într-o proporție mult superioară proporției lor numerice existente* la nivelul orașelor. Participarea maghiarilor la sporirea populației orașelor între 1901 și 1910 a fost – făcînd socotelile după aceeași împărțire administrativă – de 86,6%, în timp ce participarea românilor a fost între 1956 și 1966 de 88,5%, între 1966 și 1977 de 87,3%, iar între 1977 și 1992 de – de-acum – 97,3%. Conform expresiei folosite de istoricii noștri, la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru orașele au constituit un „furnal al maghiarizării". Putem considera că această constatare referitoare la predominanța limbii de stat – valabilă și sub aspectele ei demografice – corespunde și situației care a urmat, căci în zilele noastre orașele transilvănene au devenit, în cea mai mare parte, „furnale ale românizării". Singura deosebire – care nu trebuie pierdută din vedere – este abaterea *la nivelul ordinelor de mărime*. Deoarece creșterea populației urbane în primul deceniu al secolului – dincolo de procesul apariției de noi orașe – a fost de doar 101,6 mii, în timp ce acest număr s-a ridicat în decursul celor zece ani de după 1956 la 488,0 mii, în următorii zece ani la 938,7 mii, iar pînă în 1992 la 811,8 mii! Această uriașă creștere – care, cel puțin pînă la mijlocul anilor '80, a fost într-o proporție de două treimi rezultatul fluxului populației spre oraș – se datorează nu în ultimă instanță faptului că în deceniile care au urmat anului 1956 *Transilvania a devenit tot mai mult ținta migrației excedentului de populație de*

dincolo de Carpați. Această tendință se poate constata din situația pe regiuni a soldului migratoriu (tabelul nr.7).

Tabelul 7:

Soldul migratoriu

Perioada*	În țară	Dincolo de Carpați	În Transilvania
(în mii de persoane)			
1901-1910	...	...	-91,2
1911-1920**	...	...	-266,6
1921-1930	...	...	-68,0
1931-1941	+152,9	+176,4	-23,5
1941-1948**	-634,5	-359,5	-275,0
1948-1955	-120,1	...	...
1956-1965	-139,7	-161,9	+22,2
1966-1976	-69,6	-143,0	+73,4
1977-1989	-233,2	-259,6	+26,4
1989-1991	-493,8	-142,2	-351,6

* Pentru stabilirea soldului migratoriu, am luat ca bază efectivul populației la 1 ianuarie (recensămintele din 1941, 1977, iar în 1989 de la mijlocul anului).
** Soldul imigrării în și al emigrării din regiune + pierderile de vieți omenești în timpul războiului.

Evidențele oficiale de la cel de al doilea război mondial încoace vorbesc despre pierderi migratorii permanente la nivel de țară. (Pierderea arătată de Oficiul de Statistică nu corespunde în unele perioade cu numărul celor plecați efectiv din țară. Acest număr – din cauza cifrelor posibil înfrumusețate ale evidențelor organelor de interne – este pînă la mijlocul anului 1989 mai mare decît soldul migratoriu negativ, după aceea însă e substanțial mai mic. Pierderea statistică acumulată în ultimii doi ani și jumătate trebuie s-o considerăm aproximativă, deoarece cam un sfert s-a scurs din țară încă din anii anteriori.) Între 1956 și 1989, minusul migratoriu al populației din „Regat" depășește valoarea înregistrată la nivel național. Bilanțul demografic al populației în regiunile intracarpatice însă arată un excedent migratoriu, cu toate că o parte însemnată a emigranților au plecat tocmai de pe teritoriul Transilvaniei. Locul lor a fost luat bineînțeles de persoane

sosite din vechiul Regat. Luînd în considerare acest lucru, putem aprecia că plusul imigraționist din „Regat" a fost între 1956 și 1965 de 65 de mii, iar între 1966 și 1976 de 120-125 de mii, adică, incontestabil, dublul soldului migratoriu pozitiv. Numărul persoanelor sosite în Transilvania e mai mare decît cifrele de mai sus, deoarece îi cuprinde și pe regățenii care s-au mutat în locul celor plecați din Transilvania în ținuturile extracarpatice.

Ne putem face o imagine despre ponderea reală a populației regățene prezente în Transilvania, despre însemnătatea ei demografică directă (și indirectă) pe baza statisticilor referitoare la locul de naștere înregistrate cu ocazia recensămintelor (tabelul nr.8.)

Tabelul 8:

Populația Transilvaniei după locul nașterii și localitatea de domiciliu (1930, 1966, 1977)

Anul	Totalul populației	Persoane născute în localitatea unde au domniciliul		Persoane născute în altă parte ,decît localitatea de domiciliu							
				în același județ		în alt loc din Transilvania		în afara Transilvaniei		în alte locuri*	
				(mii persoane, %)							
1930											
total	5548,4	4105,4	*74,0*	788,7	*14,2*	414,8	*7,5*	68,7	*1,2*	170,8	*3,1*
urban	963,4	400,2	*41,5*	215,5	*22,4*	214,5	*22,4*	44,5	*4,6*	88,7	*9,2*
1966											
total	6719,6	4333,9	*64,5*	1078,8	*16,1*	791,4	*11,8*	397,4	*5,9*	118,1	*1,7*
urban**	2619,9	1075,9	*41,1*	617,2	*23,5*	542,5	*20,7*	304,2	*11,6*	80,1	*3,1*
1977											
total	7500,2	4640,7	*61,9*	1329,2	*17,7*	916,3	*12,2*	532,9	*7,1*	81,1	*1,1*
urban	3558,7	1499,9	*42,1*	892,0	*25,1*	672,5	*18,9*	435,2	*12,2*	59,1	*1,7*

* Persoane născute în străinătate, respectiv care nu au declarat unde s-a născut
** Conform împărțirii administrative intrate în vigoare în 1968

După cum se poate vedea, în 1930 trăiau în Transilvania 68.650 de regățeni. Două decenii și jumătate mai tîrziu, această cifră a crescut la 397.373 de persoane, iar după alți unsprezece ani la 532.905. În același timp, în 1930 în ținuturile de dincolo de Carpați au fost

înregistrate 176.381, în 1966 240.805, iar în 1977 289.791 de persoane născute în Transilvania. Adică soldul migratoriu al zonelor transilvănene a fost încă negativ în 1930, dar în perioada următoare ținuturile intracarpatice vor înregistra un cîștig demografic de natură migratorie cu valori în 1966 de 156.568, iar în 1977 de 243.114 de persoane. Tabloul poate fi nuanțat în continuare, dacă ținem seama de datele anului 1966, de o pilduitoare bogăție care sectorizează, și la nivelul factorului timp, mișcările interne de populație petrecute pînă atunci (vezi tabelul nr. 9)

Tabelul 9:

Aspecte cronologice ale fenomenului de schimbare a localității de domiciliu conform statisticii natalității realizate cu ocazia recensământului din 1966

Persoane care și-au schimbat localitatea de domiciliu, total

Și-a schimbat localitatea de domiciliu	Înainte de 1945	Între 1945-1966	Nu au declarat
Trăiește în Transilvania, s-a născut în „Regat"	33.425	344.802	19.146
S-a născut în Transilvania, trăiește în „Regat"	77.069	148.422	15.314
Soldul migrației interne	-43.644	196.380	3.832
Trăiește în Transilvania, s-a născut în străinătate	54.432	53.444	6.062

Din care, trăiește la oraș

Și-a schimbat localitatea de domiciliu	Înainte de 1945	Între 1945-1966	Nu au declarat
Trăiește în Transilvania, s-a născut în „Regat"	26.038	267.349	10.860
S-a născut în Transilvania, trăiește în „Regat"	70.532	119.769	10.034
Soldul migrației interne	-44.494	147.580	826
Trăiește în Transilvania, s-a născut în străinătate	36.555	38.160	3.403

Detalierile cifrice confirmă că soldul migratoriu intern al Transilvaniei a devenit pozitiv cu adevărat după cel de al doilea război mondial, mai exact înainte de această perioadă din Transilvania s-au mutat mai mult dincolo de Carpați decît au sosit de acolo. Anul 1945 reprezintă un hotar și dintr-un alt punct de vedere: înainte de această dată, numărul celor născuți în străinătate și care trăiau în Transilvania îi cuprinde și pe cei plecați cîndva din Ungaria, însă după 1945 îi cuprinde aproape în totalitate pe cei veniți din ținuturile de dincolo de Prut ale României de altădată, Numărul celor de dincolo de Carpați stabiliți între 1 ianuarie 1945 și 15 martie 1966 în Transilvania a fost de aproximativ 345 de mii, în timp ce numărul celor plecați din Transilvania în alte regiuni ale țării abia dacă a atins 150 de mii. Diferența dintre cele două cifre, mai exact cîștigul demografic net intern de natură migratorie înregistrată de situația referitoare la locul nașterii a fost, în cele două decenii ce au urmat celui de al doilea război mondial, de aproape 200 de mii de persoane, ba chiar, dacă ținem seama și de cei născuți în străinătate, în majoritate de dincolo de Prut, ca și, dintre cei sosiți aici, de persoanele decedate pînă în momentul desfășurării recensămîntului și de cei care n-au făcut declarații, putem afirma liniștit că numărul lor depășește 300 de mii și, similar se apropie și la oraș de un sfert de milion.

Statistica privitoare la locul de baștină a recensămîntului din 1977 ne permite să deducem cît din masa persoanelor care au migrat dintr-o parte a țării în alta este cuantumul care revine perioadei de peste un deceniu trecute de la recensămîntul anterior. Între recensămîntul din 1966 și cel din 1977, numărul regățenilor care trăiau în Transilvania a crescut cu 135.532 de persoane. Pentru a stabili numărul persoanelor venite și stabilite în Transilvania, nu e îndeajuns să arătăm soldul existent între cele două recensăminte, ci trebuie să ținem seama și de numărul persoanelor decedate între timp. Socotind 10,2 decese la mia de locuitori anual, rezultă exact a zecea parte din totalul imigranților. Pe baza calculului referențial, constatăm că între 1966 și 1977 aproximativ 183 de mii de persoane au venit de dincolo de Carpați în Transilvania. În mod similar, în aceeași perioadă se poate aprecia că numărul celor care s-au mutat din Transilvania în Regat a fost de 74 de mii. Diferența dintre cele două cifre e de aproape 110 mii de persoane. În afară de aceasta – ținînd seama de disproporțiile la nivel de naționalități

existente în procesul schimbului de populație între regiunile țării –, se poate constata un excedent de populație în beneficiul românilor.

După recensămîntul din 1977, fluxul dinspre „Regat" s-a accelerat. Exodul germanilor a căpătat proporții de masă, iar emigrarea maghiarilor s-a amplificat, astfel încît numărul celor care au părăsit țara a fost de trei ori mai mare pînă în iulie 1989, în comparație cu deceniul anterior; în același timp, a crescut în continuare soldul negativ înregistrat la nivelul mișcărilor migratorii dincolo de Carpați. Această mișcare – avînd în vedere compoziția națională a emigranților – s-a orientat de-acum cu precădere spre ocuparea locului rămas gol al celor care părăseau Transilvania, astfel încît numărul regățenilor stabiliți în acești doisprezece ani și jumătate trebuie să fi fost de cel puțin 200-250 de mii de persoane. Adăugînd acest cîștig demografic de natură migratorie pe care l-am dedus mai sus la situația cifrică din înregistrările privitoare la locul nașterii realizate în cadrul recensămîntului din 1977, punîndu-i la socoteală și pe cei sosiți în locul celor plecați dincolo de Carpați, *numărul regățenilor care trăiau în Transilvania în 1989 poate fi apreciat la 700-800 de mii.* Această cifră e inferioară estimărilor, care – prin folosirea cu multă larghețe a surselor, uneori cu o evidentă exagerare de natură publicistică – socotesc că numărul românilor „colonizați" în Transilvania e de un milion-un milion și jumătate, ba chiar de un milion și jumătate-două milioane, cu toate că la aceasta contribuie și faptul că statistica privind locul de naștere nu-i ia în calcul în mod expres pe cei decedați între timp, pe cei care, după ce și-au schimbat de mai multe ori localitatea de domiciliu, revin în locurile de baștină ori pe copiii nou-născuți ai celor stabiliți de curînd în zonă. În orice caz, putem afirma că de-a lungul timpului, ca urmare a pierderilor de vieți omenești cauzate de război, a nenumăratelor valuri de refugiați și a emigrării continue, românii au reușit, în cea mai mare parte, să acopere deficitul (demografic) înregistrat în Transilvania de elementul etnic neromânesc ce cele peste 1 milion persoane sosite în ultimele decenii de dincolo de Carpați. Lucru valabil nu atît la nivelul riguroaselor criterii de „contabilizare" statistică – deoarece, scăzîndu-i pe cei plecați și stabiliți în Regat, sporul migratoriu estimativ înregistrat în Transilvania e sub o jumătate de milion –, cît, în orice caz, la nivelul prezenței lor fizice (și ca mentalitate).

Este – după cum reiese și din statistica privitoare la locul nașterii elaborată în cadrul recensămîntului din anul 1977 – un fenomen în cea mai mare parte urban. Mobilitatea geografică e un proces nu pur și simplu interzonal, ci se desfășoară între diferite tipuri de așezări, fiind direcționată cu precădere pe relația rural-urban. Urmează de aici că schimbul de populație care are loc între tipuri similare de așezări și în cadrul migrației dintre diferite regiuni ale țării este relativ scăzut. Datele pe care le avem la dispoziție nu ne permit din păcate o analiză mai detaliată în acest sens. Putem presupune însă, pe bună dreptate, pornind de la mediile statistice la nivel național, că mișcările centrifuge ale populației i-au antrenat dincolo de Carpați cu precădere pe cei de la sate, în timp ce forțele centripete i-au atras mai ales la oraș pe cei sosiți în Transilvania. Ca urmare a schimbărilor intervenite din această cauză, sporul migratoriu net înregistrat în orașele din Transilvania se poate să fi atins sau să fi depășit în anumite perioade soldul pozitiv înregistrat de balanța migrației interne a populației din Transilvania. Astfel, cam a cincea parte a sporului migratoriu înregistrat de orașele transilvănene în perioada 1956-1977 și aproape o treime în perioada 1977-1985 le putem considera ca originare de dincolo de Carpați. Excedentul imigrationist regățean – care, din perspectiva întregului, pare un aport fragmentar – este așadar, la o analiză specifică în secțiune teritorială, un cîștig demn de luat în considerare, iar pe alocuri de-a dreptul considerabil. În 1977 de exemplu, 33,2% dintre locuitorii orașelor din județul Brașov, 23,4% din județul Hunedoara și 16,2% din județul Timiș erau regățeni. Acest aspect arată în același timp că procesul de strămutare de dincolo de Carpați s-a concentrat în primul rînd în sudul Transilvaniei. Peste 80 la sută dintre persoanele originare din „Regat" au fost înregistrate în cele trei județe amintite, ca și în Caraș-Severin, Sibiu și Arad. Deși liniile de migrație din cadrul fenomenului intern al schimbării localității de domiciliu s-au întins în general de la un capăt la altul al țării, asupra zonelor cu surplus demografic de dincolo de Carpați a acționat cu precădere forța de atracție a județelor transilvănene învecinate (mai nou, a județului Cluj), respectiv a centrelor industriale amintite mai sus. Pînă la această dată, procesul de stabilire a populației regățene – exceptînd județele Harghita și Covasna – n-a exercitat decît o influență indirectă asupra evoluției

structurii etnice a orașelor cunoscute în general ca tradițional de spiritualitate maghiară (Cei născuți în „Regat" au reprezentat 4 la sută din locuitorii orașelor nord-transilvănene, constituind doar 7 la sută din populația românească de aici.) Știm însă din anumite indicii că după 1977 procesul întîrziat al urbanizării a fost însoțit de o politică de colonizare agresivă ce viza orașele nord-transilvănene și care nu mai putea fi explicată prin motive economice. Una din principalele zone care alimentează migrația rămîne în continuare salba de comune românești din jurul acestor orașe, efectivul demografic al localităților respective fiind sporit într-o proporție mai însemnată decît în perioadele anterioare de cei sosiți din regiunile extratransilvănene. În ținuturile secuiești e un lucru cert că dintre cei sosiți în această perioadă din alte județe majoritatea o formează cei de dincolo de Carpați.

Sînt bine cunoscute la nivelul orașelor urmările giganticului schimb de populații care a avut loc între regiunile țării și între tipurile de așezări. Firește că bilanțul obiectiv al proceselor etnodemografice ale perioadei de după 1977 nu poate fi realizat decît pe baza datelor atotcuprinzătoare ale recensămîntului din anul 1992.[13] Cu siguranță că nu va fi lipsită de interes nici analiza mai detaliată a raporturilor demografice ale așezărilor (și nu doar sub aspectul lor de rezervă emisivă de populație) integrate în procesele migratorii. Evidențiem un singur aspect interesant, asupra căruia a atras atenția dr. József László nu demult. În așezările locuite anterior de sași și lăsate în paragină, s-au stabilit țigani. Se pare că a sosit vremea ca populația țigănească, pentru prima oară în istoria Europei, să alcătuiască zone etnice relativ compacte. Dacă procesul continuă, „putem deveni martorii apariției unui nou spațiu cultural de sorginte orientală" în această zonă.[14]

În încheiere, legat de ideea de mai sus, merită să zăbovim puțin asupra sferei de probleme referitoare la un fenomen ce nu poate fi cuantificat la nivelul unor cifre etnice brute. În statistica privitoare la naționalități, țiganii sînt considerați o populație „care disimulează". Lucru valabil și în cazul recensămîntului de acum, care le-a înregistrat prezența într-un număr cu mult mai mare decît oricînd, statisticienii români înșiși însă atrăgînd atenția că această cifră e cu siguranță departe de adevăr și că probabil nici că o s-o putem afla vreodată. Au existat cu ocazia recensămîntului și situații cînd familiile de țigani au atras foarte serios atenția recenzorilor,

neîncrezători, de multe ori pe un ton violent, să se înregistreze naționalitatea (de cele mai multe ori, română sau maghiară) dictată de ei.[15] Desigur că acest lucru conduce la nivelarea datelor, într-o anumită măsură la omogenizarea coloanelor de cifre referitoare la aspectul etnic. Această tendință e întărită de faptul că pături cu dublă ascendență identitară, anterior cu o pondere însemnată (ca, bunăoară, evreii), lipsesc azi chiar și fizic de pe paleta transilvăneană. Această pierdere e în primul rînd a maghiarilor, ca nefiind atenuată, ci mai curînd sporită de apariția de noi persoane cu dublă ascendență identitară. Tocmai de aceea, după rezultatele preliminare, dezamăgitoare, am așteptat cu un interes sporit cifrele privind limba maternă, căci am sperat că acestea vor fi substanțial superioare și că astfel interferențele interetnice constatate vor schița într-o perspectivă largă sfera persoanelor de altă limbă maternă sau de altă naționalitate, cu ascendență identitară maghiar- transilvăneană. Datele publicate între timp nu modifică însă în mod deosebit situația generală sugerată de cifrele preliminare. Principalele date privind aderențele interetnice ale populației maghiare din Transilvania sînt rezumate în tabelul nr. 10, comparativ cu recensămintele anterioare.

Tabelul 10:

Legăturile interetnice ale populației maghiare din Transilvania așa cum apar în datele transmise de ultimele recensăminte

Anul	Cu limba maternă maghiară	Din care, de altă naționalitate	De naționalitate maghiară	Din care, cu altă limbă maternă	Diferența dintre datele privitoare la limba maternă și naționalitate
		(în mii persoane)			
1956	1616,2	76,2	1558,6	18,6	57,6
1966	1626,1	43,5	1597,8	15,2	28,3
1992	1619,7	46,6	1603,9	30,8	15,8

Tabelul, se poate spune, e liniștitor, căci, la prima vedere, oferă imaginea unei naționalități „structurate" în decursul timpului, care e în cea mai mare parte omogenă, declarîndu-se maghiară în toate împrejurările. Știm însă că în ce privește stratificarea, definirea politică, condițiile de viață, aria de răspîndire geografică nu e nici pe

departe atît de monolitică, dimpotrivă, e vorba de o comunitate națională vulnerabilă în multe puncte. Cunoscînd acest lucru, cifrele modeste ale interferențelor interetnice sînt mai curînd neliniștitoare, oferindu-ne imaginea unei erodări naționale dificil de urmărit procesual, cel mult previzibile prin aceste fragmentări prezentate la fiecare recensămînt. Cel mai verosimil însă este că și de data aceasta, ca de altfel mereu, putem ajunge la concluzii uneori liniștitoare, iar alteori neliniștitoare doar angajîndu-ne pe liniile (de forță) ale structurilor caracteristice – la nivel social și spațial – ale populației maghiare din Transilvania.

Oare încetul cu încetul se va putea spune și despre maghiarii din Transilvania că sînt o naționalitate „care disimulează"? Ori poate trebuie să ne revizuim părerile pe care le-am considerat cît se poate de fundamentate și de care agățîndu-ne n-am făcut la urma urmei decît să amînăm pînă acum confruntarea cu adevărata realitate? Oricum ar fi, sperăm că aprofundarea cifrelor conținute în volumele de date ale noului recensămînt ne va ajuta să apreciem situația de fapt într-o concepție mai realistă, liberă de vechi automatisme.

Note

1 Árpád E. Varga, *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén*, Budapest, 1992, pp.161-167.

2 Károly R. Nyárády, *Erdély népességének etnikai és vallási tagozódása a magyar államalapítástól a dualizmus koráig, KSH Népességtudományi Kutató Intézetének történeti demográfiai füzetei* nr. 3, Budapest, 1987, pp. 7-55.

3 Károly R. Nyárády, *Az 1977. évi romániai népszámlálás eredményeinek kiértékelése, különös tekintettel a nemzetiségi és anyanyelvi viszonyokra.* Manuscris elaborat pentru Institutul de Externe, Budapest, 1983, p.84.

4 András Klinger, *Erdély népessége anyanyelvi összetételének alakulása*, in Statisztikai Szemle nr.10/1991, pp.813-835.

5 László Sebők, *A romániai magyarok száma a népszámlálások és egyéb statisztikák szerint*, in *Századok* nr.3-4/1992, pp.382-401.

6 Zoltán Dávid, *Szlovákia és Románia vallási megoszlása az 1991. és 1992. évi népszámlálás szerint*, in *Hitel* nr. 2/1993, pp.88-93.

Körbetekintés. A szomszédos országokban élő magyarok 1992-ben. III. România, in *Magyar Szemle*, nr. 6/1993, pp. 651-660.

7 nr. 7/1992 din *Statisztikai Szemle* publică o instructivă culegere de texte și un îndreptar bibliografic al literaturii statistice privitoare la naționalitățile din Ungaria, legat de studiul lui Róbert Horváth intitulat *A nemzetiségi és a nemzeti kisebbségi statisztikai módszertana.*

8 Viktor Karády: *Egyenlőtlen elmagyarosodás, avagy hogyan vált Magyarország magyar nyelvű országgá?*, in *Századvég* nr.2/1990, p.11.

9 F. Burgdörfer, *Recensământul general al României din 1941. Dare de seamă*, in *Analele Institutului Statistic al României*, vol. I, București, 1942, p.327. Sabin Manuilă, *Die volkspolitischen Folgen der Teilung Siebenbürgens*, București, pp.45-46.

10 Sabin Manuilă, *op. cit.*, p.15.

11 Zoltán Dávid, *A magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene*, in *Valóság* nr.8/1980, p.90.

12 *A Magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. 6. r. Végeredmények összefoglalása, Magyar Statisztikai Közlemények*, serie nouă, vol. 64, Budapesta, 1920, p.27.

13 Pentru o abordare mai detaliată – care analizează și statistica privitoatre la locul nașterii din cadrul recensământului din anul 1992 – a proceselor de migrație, urbanizare și etnice, vezi Árpád E. Varga, *Városodás, vándorlás, nemzetiség. Adatok és szempontok az erdélyi városi térségek etnikai arculatváltásának vizsgálatához*, in *Erdélyi Szemle nr. 5/6/1994.*

14 József László, *Időzített bombák. Gondolatok népesedésünk jövőjéről* (2), in *A Hét* nr. 39, p.9.

15 Vasile Ghețău, *Mai mult decît o simplă numărare*, in *Azi*, 7 iulie 1992.

TABELE

LIMBĂ MATERNĂ ŞI NAŢIONALITATE

Date statistice privind Transilvania în perioada 1880-1992
(cifre calculate la suprafaţa de azi a judeţelor)

ALBA

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**267731**	**210464**	**78,6**	**28849**	**10,8**	**14429**	**5,4**	**4985**	**1,8**	**(9004**	**3,4)**		
1880	***267731***	***217824***	***81,4***	***29836***	***11,1***	***14925***	***5,6***	***5146***	***1,9***				
1890	**289096**	**232740**	**80,5**	**34313**	**11,8**	**16078**	**5,6**	**5965**	**2,1**	evrei		ţigani	
1900	**315321**	**253256**	**80,3**	**41826**	**13,3**	**17095**	**5,4**	**3144**	**1,0**	...		...	
1910	**330750**	**262927**	**79,6**	**45466**	**13,7**	**16613**	**5,0**	**5744**	**1,7**	...		...	
1920	320638	264126	82,3	34963	10,9	15584	4,9	5965	1,9	3802	1,2	...	
1930	**346582**	**290583**	**83,8**	**33964**	**9,8**	**16939**	**4,9**	**5096**	**1,5**	**2012**	**0,6**	**2152**	**0,6**
1930	346582	285152	82,3	33271	9,6	16918	4,9	11241	3,2	3400	1,0	6722	1,9
1941	377313	320617	85,0	28234	7,5	17886	4,7	10576	2,8	...		...	
1966	**382786**	**341380**	**89,2**	**26710**	**7,0**	**12785**	**3,3**	**1911**	**0,5**	**23**	**0,0**	**1632**	**0,4**
1966	382786	339545	88,7	26989	7,1	12823	3,3	3429	0,9	267	0,1	2811	0,7
1977	409634	360704	88,1	27196	6,6	12321	3,0	9413	2,3	134	0,0	8979	2,2
1992	**413919**	**383932**	**92,7**	**23466**	**5,7**	**2896**	**0,7**	**3625**	**0,9**	**7**	**0,0**	**3465**	**0,8**
1992	413919	372951	90,1	24765	6,0	3243	0,8	12960	3,1	48	0,0	12661	3,1

ARAD

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**391614**	**232888**	**59,5**	**70939**	**18,1**	**52495**	**13,4**	**20645**	**5,3**	**(14647**	**3,7)**		
1880	***391614***	***241596***	***61,7***	***73872***	***18,9***	***54680***	***13,9***	***21466***	***5,5***				
1890	**437816**	**261940**	**59,8**	**91662**	**21,0**	**60921**	**13,9**	**23293**	**5,3**	evrei		ţigani	
1900	**480162**	**277420**	**57,8**	**116981**	**24,4**	**62983**	**13,1**	**22778**	**4,7**	...		...	
1910	**507665**	**294173**	**57,9**	**130564**	**25,7**	**59180**	**11,7**	**23748**	**4,7**	...		...	
1920	482344	289407	60,0	105401	21,9	58377	12,1	29159	6,0	8458	1,8	...	
1930	**488359**	**307599**	**63,0**	**103163**	**21,1**	**56467**	**11,6**	**21130**	**4,3**	**1038**	**0,2**	**2273**	**0,5**
1930	488359	304838	62,5	88542	18,1	58639	12,0	36340	7,4	9445	1,9	6806	1,4
1941	489637	317110	64,8	76123	15,5	61550	12,6	34854	7,1	...		...	
1966	**481248**	**345979**	**71,8**	**78294**	**16,3**	**43157**	**9,0**	**13818**	**2,9**	**55**	**0,0**	**2268**	**0,5**
1966	481248	344302	71,5	75445	15,7	43874	9,1	17627	3,7	1862	0,4	2645	0,5
1977	512020	375486	73,3	74098	14,5	39702	7,8	22734	4,4	1044	0,2	9216	1,8
1992	**487617**	**402028**	**82,5**	**60518**	**12,4**	**8393**	**1,7**	**16678**	**3,4**	**31**	**0,0**	**6859**	**1,4**
1992	487617	392600	80,5	61011	12,5	9392	1,9	24614	5,1	299	0,1	13325	2,7

BIHOR

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**314607**	**167034**	**53,1**	**125996**	**40,0**	**3665**	**1,2**	**7593**	**2,2**	**(10319**	**3,3)**		
1880	**314607**	***172672***	***54,9***	***130311***	***41,4***	***3771***	***1,2***	***7853***	**2,5**				
1890	**367786**	**196906**	**53,5**	**158450**	**43,1**	**3026**	**0,8**	**9404**	**2,6**	evrei		ţigani	
1900	**418816**	**217025**	**51,8**	**188601**	**45,0**	**3341**	**0,8**	**9849**	**2,4**	...		...	
1910	**475928**	**241992**	**50,8**	**218238**	**45,9**	**3389**	**0,7**	**12309**	**2,6**	...		...	
1920	478025	261585	54,7	174285	36,5	2041	0,4	40114	8,4	28882	6,0	...	
1930	**527216**	**306261**	**58,0**	**193809**	**36,8**	**2420**	**0,5**	**24726**	**4,7**	**8680**	**1,6**	**2969**	**0,6**
1930	527216	308478	58,6	171907	32,6	2370	0,4	44461	8,4	23709	4,5	6211	1,2
1941	559354	288147	51,5	247279	44,2	1580	0,3	22348	4,0	...		...	
1966	**586460**	**375348**	**64,0**	**198092**	**33,8**	**1030**	**0,2**	**11990**	**2,0**	**143**	**0,0**	**3133**	**0,5**
1966	586460	377837	64,4	192948	32,9	1106	0,2	14569	2,5	1798	0,3	3678	0,6
1977	633094	409770	64,7	199615	31,5	1417	0,2	22292	3,5	910	0,1	12014	1,9
1992	**638863**	**431838**	**67,6**	**185668**	**29,1**	**1155**	**0,2**	**20202**	**3,1**	**32**	**0,0**	**12220**	**1,9**
1992	638863	425097	66,5	181703	28,4	1593	0,3	30470	4,8	354	0,0	21796	3,4

BISTRIŢA-NĂSĂUD

	total	*români*		*maghiari*		*germani*		*alţii*					
1880	**158493**	**105511**	**66,6**	**15475**	**9,8**	**26880**	**16,9**	**5402**	**3,4**	**(5225**	**3,3)**		
1880	**158493**	***109252***	***68,9***	***16006***	***10,1***	***27662***	***17,5***	***5573***	***3,5***				
1890	**176972**	**121319**	**68,6**	**19610**	**11,1**	**29561**	**16,7**	**6482**	**3,6**	evrei		ţigani	
1900	**199173**	**139488**	**70,0**	**25556**	**12,9**	**30903**	**15,5**	**3226**	**1,6**	...		...	
1910	**212614**	**147529**	**69,5**	**29169**	**13,7**	**30078**	**14,1**	**5838**	**2,7**	...		...	
1920	201218	144514	71,8	19140	9,5	23356	11,6	14208	7,1	10137	5,0	...	
1930	**223527**	**166894**	**74,6**	**20523**	**9,2**	**22522**	**10,1**	**13588**	**6,1**	**8517**	**3,8**	**4565**	**2,0**
1930	223527	162096	72,5	20923	9,4	22217	9,9	18291	8,2	9091	4,1	8471	3,8
1941	240648	169875	70,6	36730	15,3	21521	8,9	12522	5,2	...		...	
1966	**268600**	**238750**	**89,0**	**21587**	**8,0**	**6016**	**2,2**	**2247**	**0,8**	**51**	**0,0**	**2001**	**0,7**
1966	268600	236789	88,2	22358	8,3	6102	2,3	3351	1,2	102	0,0	3023	1,1
1977	286628	259752	90,6	21487	7,5	2860	1,0	2529	0,9	42	0,0	2280	0,8
1992	**326820**	**302984**	**92,7**	**19667**	**6,0**	**661**	**0,2**	**3508**	**1,1**	**14**	**0,0**	**3361**	**1,0**
1992	326820	295549	90,4	21098	6,5	954	0,3	9219	2,8	30	0,0	9004	1,4

BRAŞOV

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**206112**	**114149**	**55,4**	**36772**	**17,8**	**44215**	**21,5**	**4634**	**2,2**	**(6342**	**3,1)**		
1880	***206112***	***117403***	***57,0***	***38208***	***18,5***	***45715***	***22,2***	***4786***	***2,3***				
1890	**213959**	**120428**	**56,3**	**41353**	**19,3**	**46196**	**21,6**	**5982**	**2,8**	evrei		ţigani	
1900	**229316**	**129068**	**56,3**	**48705**	**21,2**	**47948**	**20,9**	**3595**	**1,6**	...		...	
1910	***239942***	***131838***	***54,9***	***54642***	***22,8***	***47914***	***20,0***	***5548***	***2,3***	...		...	
1920	*238522*	*138182*	*58,0*	*49000*	*20,5*	*48477*	*20,3*	*2863*	*1,2*	*2264*	*0,9*	...	
1930	**265414**	**151576**	**57,1**	**59773**	**22,5**	**50941**	**19,2**	**3124**	**1,2**	**702**	**0,3**	**839**	**0,3**
1930	265414	148062	55,7	57054	21,5	50585	19,1	9713	3,7	3003	1,1	4803	1,8
1941	300369	188568	62,8	44613	14,9	53845	17,9	13343	4,4	...		...	
1966	**442692**	***333337***	***75,3***	***66545***	***15,0***	***41136***	***9,3***	***1674***	***0,4***	***45***	***0,0***	***649***	***0,1***
1966	442692	331007	74,8	65326	14,8	40857	9,2	5502	1,2	862	0,2	3405	0,8
1977	582863	457570	78,5	72956	12,5	38623	6,6	13714	2,4	502	0,1	12033	2,1
1992	**643261**	**567441**	**88,2**	**63103**	**9,8**	**9534**	**1,5**	**3183**	**0,5**	**17**	**0,0**	**2656**	**0,4**
1992	643261	553101	86,0	63558	9,9	10059	1,6	16543	2,5	162	0,0	15612	2,4

CARAŞ-SEVERIN

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**290162**	**219169**	**75,5**	**3526**	**1,2**	**29958**	**10,3**	**28826**	**9,9**	**(8683**	**3,0)**		
1880	***290162***	***225566***	***77,7***	***3636***	***1,3***	***31089***	***10,7***	***29871***	***10,3***				
1890	**310217**	**235068**	**75,8**	**4901**	**1,6**	**37418**	**12,0**	**32830**	**10,6**	evrei		ţigani	
1900	**329749**	**247203**	**75,0**	**8318**	**2,5**	**41787**	**12,7**	**32441**	**9,8**	...		...	
1910	**341952**	**250971**	**73,3**	**13509**	**4,0**	**42951**	**12,6**	**34521**	**10,1**	...		...	
1920	309748	233761	75,5	5631	1,8	40169	13,0	30187	9,7	1471	0,5	...	
1930	**319286**	**242381**	**75,9**	**6888**	**2,2**	**40359**	**12,6**	**29658**	**9,3**	**64**	**0,0**	**3418**	**1,1**
1930	319286	237476	74,4	6665	2,1	36793	11,5	38352	12,0	1014	0,3	8381	2,6
1941	319381	241974	75,8	5830	1,8	37108	11,6	34469	10,8	...		...	
1966	**358726**	**297564**	**83,0**	**8787**	**2,4**	**26657**	**7,4**	**25718**	**7,2**	**12**	**0,0**	**2105**	**0,6**
1966	358726	295879	82,4	9175	2,6	23882	6,7	29790	8,3	190	0,1	2132	0,6
1977	385577	323095	83,8	9238	2,4	21676	5,6	31568	8,2	162	0,0	5927	1,5
1992	**376347**	**331530**	**88,1**	**7074**	**1,9**	**11106**	**2,9**	**26637**	**7,1**	**10**	**0,0**	**5200**	**1,4**
1992	376347	325758	86,5	7876	2,1	11936	3,2	30777	8,2	65	0,0	7776	2,1

CLUJ

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**278196**	**162851**	**58,6**	**92726**	**33,3**	**3091**	**1,1**	**10248**	**3,7**	**(9280**	**3,3)**		
1880	**278196**	***168446***	***60,5***	***95996***	***34,5***	***3179***	***1,2***	***10575***	***3,8***				
1890	**319262**	**191750**	**60,1**	**114217**	***35,8***	**3951**	**1,2**	**9344**	**2,9**	*evrei*		*ţigani*	
1900	**356892**	**210007**	**58,8**	**137953**	**38,7**	**4503**	**1,3**	**4429**	**1,2**	...		...	
1910	**397420**	**230662**	**58,0**	**156340**	**39,3**	**4189**	**1,1**	**6229**	**1,6**	...		...	
1920	416757	261876	62,8	127847	30,7	2467	0,6	24567	5,9	20398	4,9	...	
1930	**475533**	***298964***	**62,8**	**149564**	**31,5**	***3866***	***0,8***	**23139**	**4,9**	**15257**	**3,2**	**5183**	**1,1**
1930	475533	295684	62,2	139467	29,3	3660	0,8	36722	7.7	23328	4,9	9957	2,1
1941	521451	295343	56,7	208193	39,9	2732	0,5	15183	2,9	...		...	
1966	**631100**	**459547**	**72,8**	**166117**	**26,3**	**1681**	**0,3**	**3755**	**0,6**	**138**	**0,0**	**2851**	**0,5**
1966	631100	457169	*72,4*	*164768*	26,1	*1738*	*0,3*	*7425*	*1,2*	*2011*	*0,3*	4322	*0,7*
1977	715507	532543	74,4	171431	24,0	1818	0,2	9715	1,4	1165	0,2	7714	1,1
1992	**736301**	**582831**	**79,2**	**144625**	**19,6**	**1145**	**0,2**	**7700**	**1,0**	**53**	**0,0**	**7243**	**1,0**
1992	736301	571275	77,6	146186	19,8	1407	0,2	17433	2,4	398	0,0	16334	2,2

COVASNA

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**127264**	**11541**	**9,0**	**110446**	**86,8**	**464**	**0,4**	**353**	**0,3**	**(4460**	**3,5)**		
1880	**127264**	***12044***	***9,4***	***114383***	***89,9***	***475***	***0,4***	***362***	***0,3***				
1890	**132049**	**12953**	**9,8**	**117323**	**88,8**	**517**	**0,4**	**1256**	**0,9**	evrei		ţigani	
1900	**139316**	**15037**	**10,8**	**123227**	***88,4***	**351**	**0,3**	**701**	**0,5**	...		...	
1910	**148933**	***17085***	***11,5***	***130244***	***87,4***	***622***	***0,4***	***982***	***0,7***	...		...	
1920	*147044*	*24868*	*16,9*	*120420*	*81,9*	*425*	*0,3*	*1331*	*0,9*	*836*	*0,6*	...	
1930	**152563**	**25156**	**16,5**	**126125**	**82,7**	**650**	**0,4**	**632**	**0,4**	**171**	**0,1**	**29**	**0,0**
1930	152563	30405	19,9	116961	76,7	813	0,5	4384	2,9	709	0,5	3080	2,0
1941	168761	21799	12,9	143398	85,0	513	0,3	3051	1,8				
1966	**176858**	**33761**	**19,1**	**142327**	**80,5**	**254**	**0,1**	**516**	**0,3**	**1**	**0,0**	**17**	**0,0**
1966	176858	34099	19,3	140472	79,4	277	0,2	2010	1,1	37	0,0	1465	0,8
1977	199017	38948	19,6	156120	78,4	276	0,1	3673	1,9	34	0,0	3522	1,8
1992	**233256**	**55242**	**23,7**	**177687**	**76,2**	**191**	**0,1**	**136**	**0,0**	**2**	**0,0**	**47**	**0,0**
1992	233256	54586	23,4	175502	75,2	252	0,1	2916	1,3	21	0,0	2641	1,1

HARGHITA

	total	români		maghiari		germani		alţii		evrei		ţigani	
1880	**192725**	**11835**	**6,1**	**170587**	**88,5**	**889**	**0,5**	**2155**	**1,1**	**(7259**	**3,8)**		
1880	***192725***	***12290***	***6,4***	***177285***	***92,0***	***917***	***0,5***	***2233***	***1,1***				
1890	**199193**	**13013**	**6,5**	**183912**	**92,3**	**708**	**0,4**	**1560**	**0,8**	evrei		ţigani	
1900	**218894**	**13634**	**6,2**	**203555**	**93,0**	**1259**	**0,6**	**446**	**0,2**	...		...	
1910	**240643**	**14605**	**6,1**	**223144**	**92,7**	**1955**	**0,8**	**939**	**0,4**	...		...	
1920	231789	25299	10,9	202107	87.2	605	0.3	3778	1,6	2863	1,2	...	
1930	**250194**	**22490**	**9,0**	**223102**	**89,1**	**963**	**0,4**	**3639**	**1,5**	**2663**	**1,1**	**474**	**0,2**
1930	250194	24996	10,0	216615	86.6	1024	0,4	7559	3,0	4118	1.6	2702	1,1
1941	276381	17016	6,2	255458	92.4	557	0,2	3350	1,2	...		...	
1966	**282392**	**30484**	**10,8**	**250679**	**88,7**	**210**	**0,1**	**1019**	**0,4**	**7**	**0,0**	**568**	**0,2**
1966	282392	31272	11,1	248886	88,1	237	0,1	1997	0,7	98	0,0	1390	0,5
1977	326310	44794	13,7	277587	85,1	281	0,1	3648	1,1	62	0,0	3228	1,0
1992	**348335**	**49099**	**14,1**	**297533**	**85,4**	**125**	**0,0**	**1578**	**0,5**	**3**	**0,0**	**1505**	**0,4**
1992	348335	48948	14,1	295104	84,7	199	0,0	4084	1,2	24	0,0	3827	1,1

HUNEDOARA

	total	români		maghiari		germani		alţii		evrei		ţigani	
1880	**235358**	**205373**	**87,3**	**12067**	**5,1**	**6719**	**2,9**	**3982**	**1,6**	**(7217**	**3,1)**		
1880	***235358***	***211887***	***90,0***	***12435***	***5,3***	***6934***	***3,0***	***4102***	***1,7***				
1890	**253529**	**225189**	**88,8**	**16755**	**6,6**	**7610**	**3,0**	**3975**	**1,6**	evrei		ţigani	
1900	**288125**	**242819**	**84,2**	**31365**	**10,9**	**8840**	**3,1**	**5101**	**1,8**	...		...	
1910	**323526**	**256810**	**79,4**	**51541**	**15,9**	**7770**	**2,4**	**7405**	**2,3**	...		...	
1920	304510	247434	81,2	39222	12.9	8505	2.8	9349	3,1	4659	1,5	...	
1930	**319929**	**266377**	**83,3**	**39851**	**12,5**	**7161**	**2,2**	**6540**	**2,0**	**2264**	**0,7**	**1022**	**0,3**
1930	319929	261374	81,7	37056	11,6	7982	2,5	13517	4,2	4659	1,5	4738	1,5
1941	323197	282565	87,5	21306	6,6	9149	2,8	10177	3,1	...		...	
1966	**474602**	**425375**	**89,6**	**40265**	**8,5**	**5989**	**1,3**	**2973**	**0,6**	**97**	**0,0**	**333**	**0,1**
1966	474602	423128	89,2	40047	8,4	6671	1,4	4756	1,0	510	0,1	730	0,2
1977	514436	464949	90,4	38340	7,5	5406	1,0	5741	1,1	297	0,0	3347	0,7
1992	**547950**	**511725**	**93,4**	**31449**	**5,7**	**2537**	**0,5**	**2239**	**0,4**	**14**	**0,0**	**1413**	**0,3**
1992	547950	503241	91,8	33849	6,2	3634	0,7	7226	1,3	124	0,0	5577	1,0

MARAMUREŞ

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**216498**	**145751**	**67,3**	**35247**	**16,3**	**15696**	**7,2**	**13229**	**6,2**	**(6535**	**3,0)**		
1880	***216498***	***149928***	***69,3***	***36586***	***16,9***	***16277***	***7,5***	***13707***	***6,3***				
1890	**242922**	**160777**	**66,2**	**43760**	**18,0**	**23075**	**9,5**	**15310**	**6,3**	evrei		ţigani	
1900	**269676**	**176055**	**65,3**	**51398**	**19,1**	**26245**	**9,7**	**15978**	**5,9**	...		...	
1910	**299814**	**189888**	**63,3**	**62305**	**20,8**	**29111**	**9,7**	**18510**	**6,2**	...		...	
1920	296915	200021	67,3	31173	10,5	4936	1,7	60785	20,5	44023	14,8	...	
1930	**317304**	**220513**	**69,4**	**34814**	**11,0**	**3703**	**1,2**	**58274**	**18,4**	**39397**	**12,4**	**587**	**0,2**
1930	317304	220095	69,3	30106	9,5	3657	1,2	63446	20,0	41289	13,0	2233	0,7
1941	**348504**	**224470**	**64,4**	**67417**	**19,4**	**3176**	**0,9**	**53441**	**15,3**	**29908**	**8,6**	**1627**	**0,5**
1941	348504	215555	61,9	80947	23,2	2742	0,8	49260	14,1	25935	7,4	2421	0,7
1966	**427645**	**339361**	**79,3**	**55609**	**13,0**	**2866**	**0,7**	**29809**	**7,0**	**196**	**0,0**	**682**	**0,2**
1966	427645	339984	79,5	53583	12,5	2993	0,7	31085	7,3	763	0,2	899	0,2
1977	492860	394350	80,0	58568	11,9	3495	0,7	36447	7,4	465	0,1	2942	0,6
1992	**540099**	**443866**	**82,2**	**54297**	**10,0**	**2502**	**0,5**	**39434**	**7,3**	**37**	**0,0**	**3251**	**0,6**
1992	540099	437997	81,1	54902	10,2	3416	0,6	43784	8,1	150	0,0	6701	1,2

MUREŞ

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**293349**	**114724**	**39,1**	**122253**	**41,7**	**31435**	**10,7**	**14293**	**4,9**	**(10644**	**3,6)**		
1880	***293349***	***119012***	***40,6***	***127023***	***43,3***	***33500***	***11,1***	***14814***	***5,0***				
1890	**325246**	**131287**	**40,4**	**146435**	**45,0**	**32849**	**10,1**	**14675**	**4,5**	evrei		ţigani	
1900	**357221**	**145182**	**40,6**	**170550**	**47,8**	**35238**	**9,9**	**6251**	**1,7**	...		...	
1910	**388328**	**151327**	**39,0**	**189618**	**48,8**	**35366**	**9,1**	**12017**	**3,1**	...		...	
1920	386234	170221	44,1	166895	43,2	33390	8,6	15728	4,1	10633	2,8	...	
1930	**425721**	**185654**	**43,6**	**188928**	**44,4**	**33661**	**7,9**	**17478**	**4,1**	**7014**	**1,6**	**9530**	**2,2**
1930	425721	185367	43,6	176990	41,6	33379	7,8	29985	7,0	11449	2,7	17444	4,1
1941	467476	189259	40,5	223010	47,7	33780	7,2	21427	4,6	...		...	
1966	**561598**	**279784**	**49,8**	**252861**	**45,0**	**20545**	**3,7**	**8408**	**1,5**	**87**	**0,0**	**7967**	**1,4**
1966	561598	278386	49,5	249675	44,5	20625	3,7	12912	2,3	1053	0,2	11402	2,0
1977	605345	297205	49,1	268251	44,3	18807	3,1	21082	3,5	646	0,1	20019	4,1
1992	**610053**	**331160**	**54,3**	**255597**	**41,9**	**4214**	**0,7**	**19082**	**3,1**	**18**	**0,0**	**18899**	**3,1**
1992	610053	317541	52,0	252651	41,4	4588	0,8	35273	5,8	199	0,0	34798	5,7

SATU-MARE

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**194326**	**76668**	**39,5**	**95681**	**49,2**	**13449**	**6,9**	**2901**	**1,5**	**(5627**	**2,9)**		
1880	***194326***	***78742***	***40,5***	***98657***	***50,8***	***13951***	***7,2***	***2976***	***1,5***				
1890	**216158**	**85663**	**39,6**	**114836**	**53,1**	**14030**	**6,5**	**1629**	**0,8**	evrei		ţigani	
1900	**245855**	**93591**	**38,1**	**138086**	**56,2**	**12165**	**4,9**	**2013**	**0,8**	...		...	
1910	**267690**	**92275**	**34,5**	**166738**	**62,3**	**6709**	**2,5**	**1968**	**0,7**	...		...	
1920	262937	124476	47,3	81242	30,9	34982	13,3	22237	8,5	19852	7,6	...	
1930	**301105**	**140024**	**46,4**	**126931**	**42,2**	**15610**	**5,2**	**18540**	**6,2**	**15096**	**5,0**	**1194**	**0,4**
1930	301105	147135	48,8	95104	31,6	24893	8,3	33973	11,3	23164	7,7	4787	1,6
1941	**315641**	**113924**	**36,1**	**186910**	**59,2**	**7288**	**2,3**	**7519**	**2,4**	**4630**	**1,5**	**1231**	**0,4**
1941	315641	101992	32,3	199643	63,2	5910	1,9	8096	2,6	4529	1,4	2157	0,7
1966	**359393**	**198433**	**55,2**	**155192**	**43,2**	**3859**	**1,1**	**1909**	**0,5**	**51**	**0,0**	**698**	**0,2**
1966	359393	203780	56,7	147594	41,1	4427	1,2	3592	1,0	573	0,2	1750	0,5
1977	393840	227630	57,8	152738	38,8	6395	1,6	7077	1,8	320	0,1	5256	1,3
1992	**400789**	**235913**	**58,9**	**156668**	**39,1**	**5535**	**1,4**	**2673**	**0,6**	**11**	**0,0**	**1458**	**0,4**
1992	400789	234541	58,5	140392	35,0	14351	3,6	11505	4,9	79	0,0	9823	2,4

SĂLAJ

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**167629**	**113885**	**67,9**	**45033**	**26,9**	**585**	**0,4**	**3939**	**2,3**	**(4187**	**2,5)**		
1880	***167629***	***116695***	***69,6***	***46286***	***27,6***	***595***	***0,4***	***4053***	***2,4***				
1890	**187862**	**129527**	**68,9**	**52552**	**28,0**	**1504**	**0,8**	**4279**	**2,3**	evrei		ţigani	
1900	**201712**	**138367**	**68,6**	**59018**	**29,3**	**1290**	**0,6**	**3037**	**1,5**	...		...	
1910	**223096**	**150202**	**67,3**	**66691**	**29,9**	**1024**	**0,5**	**5179**	**2,3**	...		...	
1920	218802	150521	68,7	55061	25,2	189	0,1	13031	6,0	8460	3,9	...	
1930	**240778**	**169897**	**70,6**	**57623**	**23,9**	**224**	**0,1**	**13034**	**5,4**	**6440**	**2,7**	**1959**	**0,8**
1930	240778	167936	69,7	55611	23,1	202	0,1	17029	7,1	7797	3,2	4446	1,8
1941	**259136**	**174696**	**67,3**	**73534**	**28,4**	**151**	**0,1**	**10755**	**4,2**	**1526**	**0,6**	**3566**	**1,4**
1941	259136	171714	66,2	75994	29,3	131	0,1	11297	4,4	2117	0,8	3662	1,4
1966	**263103**	**195134**	**74,2**	**63981**	**24,3**	**54**	**0,0**	**3934**	**1,5**	**21**	**0,0**	**1438**	**0,5**
1966	263103	194790	74,0	63850	24,3	72	0,0	4391	1,7	88	0,0	1779	0,7
1977	264569	194420	73,5	64017	24,2	122	0,0	6010	2,3	40	0,0	3920	1,5
1992	**266797**	**197609**	**74,1**	**63237**	**23,7**	**94**	**0,0**	**5857**	**2,2**	**4**	**0,0**	**4255**	**1,6**
1992	266797	192552	72,2	63151	23,7	146	0,0	10948	4,1	24	0,0	9224	3,5

SIBIU

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**225553**	**126445**	**56,1**	**9144**	**4,0**	**74931**	**33,2**	**7572**	**3,4**	**(7461**	**3,3)**		
1880	***225553***	***130975***	***58,0***	***9432***	***4,2***	***77318***	***34,3***	***7828***	***3,5***				
1890	**233533**	**135594**	**58,1**	**12070**	**5,2**	**77838**	**33,3**	**8031**	**3,4**	evrei		ţigani	
1900	**256374**	**150674**	**58,8**	**17775**	**6,9**	**83850**	**32,7**	**4075**	**1,6**	...		...	
1910	**270640**	**155653**	**57,5**	**20355**	**7,5**	**86768**	**32,1**	**7864**	**2,9**	...		...	
1920	270524	158401	58,5	14481	5,4	90890	33,6	6752	2,5	2242	0,8	...	
1930	**306984**	**181394**	**59,0**	**19232**	**6,3**	**100974**	**32,9**	**5384**	**1,8**	**1169**	**0,4**	**2533**	**0,8**
1930	306984	174138	56,8	18535	6,0	100703	32,8	13608	4,4	2341	0,8	9272	3,0
1941	337216	203054	60,2	14059	4,2	107834	32,0	12269	3,6	...		...	
1966	**414756**	**295322**	**71,2**	**19898**	**4,8**	**97355**	**23,5**	**2181**	**0,5**	**70**	**0,0**	**1320**	**0,3**
1966	414756	293282	70,6	20139	4,9	96882	23,4	4453	1,1	407	0,1	3037	0,7
1977	481645	349718	72,6	21881	4,5	96401	20,0	13645	2,8	208	0,0	12803	2,7
1992	***452873***	***414565***	**91,5**	***18058***	**4,0**	***16364***	**3,6**	**3886**	**0,9**	**8**	**0,0**	**3588**	**0,8**
1992	452873	397205	87,7	19309	4,3	17122	3,8	19237	4,2	85	0,0	18730	4.1

TIMIŞ

	total	români		maghiari		germani		alţii					
1880	**454205**	**194092**	**42,7**	**32676**	**7,2**	**164341**	**36,2**	**45942**	**10,0**	**(17154**	**3,9)**		
1880	***454205***	***200847***	***44,2***	***33943***	***7,5***	***171595***	***37,8***	***47820***	***10,5***				
1890	**502582**	**211748**	**42,1**	**45998**	**9,2**	**195588**	**38,9**	**49248**	**9,8**	evrei		ţigani	
1900	**541849**	**221305**	**40,9**	**70338**	**13,0**	**201795**	**37,2**	**48411**	**8,9**	...		...	
1910	**560871**	**223910**	**39,9**	**96781**	**17,3**	**188472**	**33,6**	**51708**	**9,2**	...		...	
1920	512891	217056	42,3	74324	14,5	168605	32,9	52906	10,3	11779	2,3	...	
1930	**559591**	**238813**	**42,7**	**91943**	**16,4**	**182354**	**32,6**	**46481**	**8,3**	**670**	**0,1**	**4813**	**0,9**
1930	559591	236305	42,2	84756	15,1	178238	31,9	60292	10,8	9768	1,7	8090	1.4
1941	578881	263474	45,6	74745	12,9	176732	30,5	63930	11,0	...		...	
1966	**607596**	**379987**	**62,5**	**78758**	**13,0**	**110339**	**18,2**	**38512**	**6,3**	**121**	**0,0**	**4360**	**0,7**
1966	607596	378183	62,3	76183	12,5	109315	18,0	43915	7,2	2909	0,5	4637	0,8
1977	696884	472912	67,9	77525	11,1	98296	14,1	48151	6,9	1799	0,3	9828	1,4
1992	**700033**	**573662**	**81,9**	**61088**	**8,7**	**24934**	**3,6**	**40349**	**5,8**	**63**	**0,0**	**9298**	**1,3**
1992	700033	561200	80,2	62866	9,0	26722	3,8	49245	7,0	625	0,1	14836	2,1

JUDEȚELE TRANSILVANIEI, TOTAL

	total	români		maghiari		germani		alții					
1880	**4032851**	**2224279**	**55,2**	**1009491**	**25,0**	**485306**	**12,0**	**179112**	**4,5**	**(134663**	**3,3)**		
1880	**4032851**	***2297466***	***57,0***	***1046046***	***25,9***	***503718***	***12,5***	***185621***	***4,6***				
1890	**4429564**	**2479422**	**56,0**	**1201183**	**27,1**	**553199**	**12,5**	**195760**	**4,4**	evrei		țigani	
1900	**4874772**	**2685174**	**55,1**	**1438465**	**29,5**	**582545**	**11,9**	**168588**	**3,5**	...		...	
1910	**5260992**	**2829494**	**53,8**	**1662834**	**31,6**	**565036**	**10,7**	**203628**	**3,9**	...		...	
1920	5114214	2930120	57,3	1305753	25,5	539427	10,6	338824	6,6	181340	3,5	...	
1930	**5548363**	**3233216**	**58,3**	**1480712**	**26,7**	**540793**	**9,7**	**293642**	**5,3**	**111275**	**2,0**	**43653**	**0,8**
1930	5548363	3207880	57,8	1353276	24,4	543852	9,8	443355	8,0	178699	3,2	109156	2,0
1941	5912978	3304038	55,9	1743775	29,5	535326	9,0	329839	5,6	....		...	
1948	**5761127**	**3752269**	**65,1**	**1481903**	**25,7**	**332066**	**5,8**	**194889**	**3,4**	**30039**	**0,5**	...	
1966	**6719555**	**4569546**	**68,0**	**1625702**	**24,2**	**373933**	**5,6**	**150374**	**2,2**	**1118**	**0,0**	**32022**	**0,5**
1966	6719555	4559432	67,9	1597438	23,8	371881	5,5	190804	2,7	13530	0,2	49105	0,7
1977	7500229	5203846	69,4	1691048	22,6	347896	4,6	257439	3,4	7830	0,1	123028	1,6
1992	**7723313**	**5815425**	**75,3**	**1619735**	**21,0**	**91386**	**1,2**	**196767**	**2,5**	**324**	**0,0**	**84718**	**1,1**
1992	7723313	5684142	73,6	1603923	20,8	109014	1,4	326234	4,2	2687	0,0	202665	2,6

Notă:
Cifrele culese cu **aldine** reprezintă limba maternă.
Cifrele culese cu drepte reprezintă naționalitatea.
Cifrele culese cu *cursive* reprezintă valori calculate.

La anul 1880, rîndul de sus conține datele declarate și înregistrate; aici, după categoria „alții", între paranteze, e trecut numărul copiilor care nu știau încă să vorbească. Rîndul de dedesubt conține aceleași date, cu completarea corespunzătoare, mai exact cu repartizarea proporțională pe limbi a copiilor care nu știau încă să vorbească. Categoria „evrei" îi cuprinde pe cei de naționalitate evreiască, respectiv pe cei cu limba maternă idișul. (Pînă în 1910, vorbitorii limbii idiș erau înregistrați printre persoanele cu limba maternă germana.)

Datele pe județe corespund împărțirii administrative de azi, iar valorile totalizate - celei de dintotdeauna.

Statistica confesională a Transilvaniei
(1880- 1992)
(cifre calculate la suprafaţa de azi a judeţelor)

ALBA

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	1267731	135747	50,7	85587	32,0	10184	3,8	16763	6,3	13004	4,8	3245	1,2	3096	1,2	105	0,0
1890	289096	143322	49,6	94064	32,5	11016	3,8	19915	6,9	13649	4,7	3386	1,2	3705	1,3	39	0,0
1900	315321	154203	48,9	101229	32,1	13804	4,4	22300	7,1	15574	4,9	3760	1,2	4416	1,4	35	0,0
1910	330750	160394	48,5	107814	32,6	14117	4,3	24285	7,3	15958	4,8	3933	1,2	4228	1,3	21	0,0
1930	346582	169871	48,6	119330	34,4	9620	2,8	22862	6,6	16504	4,8	3173	0,9	3512	1,0	1710	0,5
1992	413919	354284	85,6	15937	3,8	6208	1,5	17673	4,3	2065	0,5	2252	0,5	71	0,0	15300	3,7
										129	0,0						

ARAD

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	391614	236600	60,4	13646	3,5	104057	26,6	17706	4,5	10333	2,6	92	0,0	9063	2,3	117	0,0
1890	437816	254559	58,1	16796	3,8	122035	27,9	21011	4,8	13104	3,0	63	0,0	10061	2,3	187	0,0
1900	480162	268924	56,1	18667	3,9	140311	29,2	25301	5,3	15017	3,1	86	0,0	11185	2,3	671	0,1
1910	507665	285740	56,3	19750	3,9	146579	28,9	27156	5,3	15360	3,0	260	0,1	11194	2,2	1626	0,3
1930	488359	282719	55,9	19057	3,9	126803	26,0	23601	4,8	13670	2,8	124	0,0	10484	2,1	11901	2,4
1992	487617	358308	73,5	4926	1,0	58863	12,1	15407	3,2	912	0,3	218	0,0	308	0,1	43877	10,6
										4798	1,2						

BIHOR

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	314607	145013	46,1	33884	10,8	31692	10,1	86231	27,4	1111	0,3	98	0,0	16457	5,2	121	0,0
1890	367786	166169	45,2	40104	10,9	39232	10,7	99171	27,0	2101	0,6	161	0,0	20608	5,6	240	0,0
1900	418816	183401	43,9	45976	11,0	49378	11,8	113611	27,1	1753	0,4	120	0,0	23626	5,6	951	0,2
1910	475928	207966	43,7	51382	10,8	59282	12,5	125833	26,4	2560	0,5	279	0,1	27022	5,7	1604	0,3
1930	527216	240326	43,7	64099	12,2	58115	11,0	121450	23,0	1756	0,3	163	0,0	29646	5,6	11661	2,2
1992	638863	384931	60,3	14485	2,3	64616	10,1	124580	19,5	295	0,0	420	0,1	326	0,0	48879	7,7
										331	0,0						

BISTRIȚA-NĂSĂUD

	total	ortodocși		greco-catolici		romano-cat.		reformați		evanghelici		unitarieni		izraeliți		alții	
1880	158493	18790	11,9	92064	58,1	4481	2,8	12077	7,6	25452	16,1	123	0,1	5415	3,4	91	0,0
1890	176972	19905	11,2	103860	58,7	5673	3,2	13739	7,8	26044	14,7	158	0,1	7545	4,3	48	0,0
1900	199173	22791	11,4	116251	58,4	7221	3,6	16107	8,1	26467	13,3	241	0,1	10070	5,1	25	0,0
1910	212614	24438	11,5	126313	59,4	7241	3,4	17281	8,1	25943	12,2	327	0,2	11069	5,2	2	0,0
1930	223527	28440	12,7	138794	62,0	5461	2,4	17107	7,7	23790	10,6	109	0,0	9147	4,1	679	0,3
1992	326820	272721	83,5	9267	2,8	4500	1,4	16739	5,1	702	0,2	146	0,0	24	0,0	22634	6,9
										87	0,0						

BRAȘOV

	total	ortodocși		greco-catolici		romano-cat.		reformați		evanghelici		unitarieni		izraeliți		alții	
1880	206112	99072	48,1	23381	11,3	11542	5,6	9728	4,7	57842	28,1	2930	1,4	1495	0,7	122	0,0
1890	213959	102149	47,7	23837	11,1	13127	6,1	10894	5,1	58654	27,4	3399	1,6	1873	0,9	26	0,0
1900	229316	108172	47,2	25266	11,0	14441	6,3	13625	5,9	61238	26,7	4195	1,8	2343	1,0	36	0,0
1910	239942	113551	47,4	25067	10,4	16010	6,7	15427	6,4	62340	26,0	4898	2,0	2590	1,1	59	0,0
1930	265414	127954	48,0	24817	9,4	19029	7,2	18332	6,9	65020	24,5	5730	2,2	3353	1,3	1179	0,4
1992	643261	540049	84,0	7257	1,1	29732	4,6	18891	2,9	11333	1,8	7874	1,2	160	0,0	16415	2,6
										11550	1,8						

CARAȘ-SEVERIN

	total	ortodocși		greco-catolici		romano-cat.		reformați		evanghelici		unitarieni		izraeliți		alții	
1880	290162	220222	75,9	15454	5,3	51075	17,6	960	0,3	1123	0,4	12	0,0	1301	0,4	15	0,0
1890	310217	228737	73,7	17678	5,7	59830	19,3	1194	0,4	1164	0,4	14	0,0	1596	0,5	4	0,0
1900	329749	242540	73,6	17157	5,2	65102	19,7	1833	0,6	1135	0,3	27	0,0	1862	0,6	93	0,0
1910	341952	249899	73,1	18588	5,4	66920	19,6	2365	0,7	1923	0,6	79	0,0	2026	0,6	152	0,0
1930	319286	235597	72,6	17273	5,4	57550	18,0	1718	0,5	1502	0,5	35	0,0	1242	0,4	4369	1,4
1992	376347	316201	84,0	2704	0,7	31896	8,5	2486	0,7	319	0,1	103	0,0	74	0,0	22479	6,0
										85	0,0						

CLUJ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	278196	40292	14,5	131529	47,3	23286	8,4	63417	22,8	1656	0,6	8965	3,2	7306	2,6	1745	0,6
1890	319262	45750	14,3	150705	47,2	26369	8,3	73135	22,9	1880	0,6	9903	3,1	10096	3,2	1424	0,4
1900	356892	50027	14,0	166721	46,7	31796	8,9	80942	22,7	2268	0,6	10751	3,0	14289	4,0	98	0,0
1910	397420	56717	14,3	182852	45,9	37032	9,3	89324	22,5	2648	0,7	10981	2,8	17536	4,4	330	0,1
1930	475533	79773	16,8	219509	45,9	36904	7,8	97899	20,6	2990	0,6	11522	2,4	23858	5,0	3078	0,6
1992	736301	514959	69,9	37594	5,1	32729	4,5	103837	14,1	578	0,1	9754	1,3	393	0,0	36234	4,9
										223	0,0						

COVASNA

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	127264	17724	13,9	1993	1,6	41123	32,3	58196	45,7	352	0,3	7375	5,8	474	0,4	27	0,0
1890	132049	18609	14,1	2413	1,8	42803	32,4	59677	45,2	267	0,2	7589	5,8	689	0,5	2	0,0
1900	139316	20865	15,0	2467	1,8	45314	32,5	61703	44,2	390	0,3	7626	5,5	916	0,7	35	0,0
1910	148933	22640	15,2	3110	2,1	49261	33,1	64060	43,0	733	0,5	7846	5,3	1231	0,8	52	0,0
1930	152563	28240	18,5	3191	2,1	49284	32,3	61349	40,1	1140	0,7	7938	5,2	945	0,6	476	0,3
1992	233256	50467	21,6	390	0,2	85648	36,7	79802	34,2	840	0,4	10701	4,6	23	0,0	4997	2,1
										388	0,2						

HARGHITA

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	192725	4232	2,2	14042	7,3	122918	63,8	29875	15,5	493	0,3	19662	10,2	767	0,4	736	0,4
1890	199193	4429	2,2	14281	7,2	126818	63,7	30959	15,5	502	0,2	20339	10,2	1123	0,6	742	0,4
1900	218894	4556	2,1	15531	7,1	140945	64,4	33575	15,3	646	0,3	21484	9,8	2145	1,0	12	0,0
1910	240643	4177	1,7	17331	7,2	156991	65,3	35254	14,6	881	0,4	22332	9,3	3644	1,5	33	0,0
1930	250194	7648	3,1	18652	7,5	162281	64,5	34098	13,6	667	0,3	21258	8,5	4382	1,8	1208	0,5
1992	348335	45217	13,0	694	0,2	228884	65,7	44558	12,8	189	0,0	24937	7,2	27	0,0	3773	1,1
										56	0,0						

HUNEDOARA

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	235358	170927	72,6	42660	18,1	11450	4,9	6504	2,8	1738	0,7	103	0,0	1969	0,8	7	0,0
1890	253529	183060	72,2	44144	17,4	14351	5,7	7251	2,9	2126	0,8	197	0,1	2393	0,9	7	0,0
1900	288125	196820	68,3	48302	16,8	23931	8,3	11245	3,9	3197	1,1	621	0,2	3985	1,4	24	0,0
1910	323526	209521	64,7	52917	16,4	33511	10,4	16452	5,1	3993	1,2	1506	0,5	5594	1,7	32	0,0
1930	319929	208933	64,7	54446	17,0	29566	9,2	14988	4,7	3257	1,0	1554	0,5	4782	1,5	2403	0,8
1992	547950	472225	86,2	5798	1,1	26981	4,9	15534	2,8	767	0,1	1251	0,2	143	0,0	25095	4,6
										156	0,0						

MARAMUREŞ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	216498	18945	8,8	143504	66,3	21508	9,9	10170	4,7	351	0,2	15	0,0	21893	10,1	112	0,0
1890	242922	20466	8,4	159444	65,6	23333	9,6	10925	4,5	459	0,2	23	0,0	28264	11,6	8	0,0
1900	269676	20985	7,8	176493	65,4	24760	9,2	12020	4,5	383	0,1	51	0,0	34924	13,0	60	0,0
1910	299814	23757	7,9	194878	65,0	26378	8,8	13464	4,5	544	0,2	66	0,0	40713	13,6	14	0,0
1930	317304	31225	9,8	208870	65,6	21657	6,8	11610	3,7	303	0,1	56	0,0	41740	13,2	1843	0,6
1941	348504	24221	6,9	235643	67,6	29918	8,6	15043	4,3	626	0,2	147	0,0	42009	12,1	897	0,3
1992	540099	418173	77,4	30650	5,7	36828	6,8	24654	4,6	122	0,0	208	0,0	146	0,0	29224	5,4
										94	0,0						

MUREŞ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	293349	46824	16,0	81911	27,9	26865	9,2	89543	30,5	30608	10,4	12366	4,2	4985	1,7	247	0,1
1890	325246	50878	15,6	91554	28,1	30490	9,4	100777	31,0	31480	9,7	13866	4,3	6160	1,9	41	0,0
1900	357221	54932	15,4	99554	27,9	35495	9,9	111099	31,1	32772	9,2	15048	4,2	8250	2,3	71	0,0
1910	388328	58101	15,0	108998	28,1	40508	10,4	121762	31,3	33403	8,6	15063	3,9	10473	2,7	20	0,0
1930	425721	70213	16,5	121923	28,6	40998	9,6	129133	30,3	33208	7,8	15712	3,7	12055	2,8	2479	0,6
1992	610053	312514	51,2	15228	2,5	63933	10,5	174616	28,6	3689	0,6	16454	2,7	193	0,0	23035	3,8
										391	0,0						

SATU-MARE

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	194326	96	0,0	93999	48,4	33904	17,4	50775	26,1	915	0,5	2	0,0	14564	7,5	71	0,0
1890	216158	69	0,0	104474	48,3	38722	17,9	55650	25,8	962	0,5	13	0,0	16263	7,5	5	0,0
1900	245855	244	0,1	117668	47,9	45970	18,7	62061	25,2	1063	0,4	16	0,0	18818	7,7	15	0,0
1910	267690	146	0,1	127320	47,5	51264	19,2	66505	24,8	1213	0,5	28	0,0	21133	7,9	81	0,0
1930	301105	6429	2,1	149820	49,6	52624	17,5	65591	21,8	1067	0,4	32	0,0	24516	8,1	1026	0,3
1941	315641	2327	0,7	150944	47,5	62816	19,9	71765	22,7	1181	0,4	72	0,0	25261	8,0	1275	0,4
1992	400789	199695	49,8	35429	8,8	74862	18,7	76614	19,1	102	0,0	152	0,0	157	0,0	13715	3,4
										63	0,0						

SĂLAJ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	167629	13760	8,2	104226	62,2	6887	4,1	36436	21,7	218	0,1	62	0,0	5992	3,6	48	0,0
1890	187862	15515	8,3	115582	61,5	8099	4,3	40893	21,8	120	0,1	78	0,0	7509	4,0	66	0,0
1900	201712	15742	7,8	124241	61,6	9735	4,8	43791	21,7	128	0,1	90	0,0	7985	4,0	-	--
1910	223096	17833	8,0	136272	61,1	11293	5,1	48013	21,5	182	0,1	95	0,0	9100	4,1	308	0,1
1930	240778	20996	8,7	148966	61,0	11555	4,8	48674	20,2	175	0,1	50	0,0	7934	3,3	2428	1,0
1941	259136	20498	7,9	158025	59,7	15367	5,9	53839	20,8	323	0,1	111	0,0	7326	2,8	3647	1,4
1992	266797	178681	67,0	9198	3,4	7786	2,9	54175	20,3	26	0,0	60	0,0	15	0,0	16843	6,3
										13	0,0						

SIBIU

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	225553	107897	47,8	35132	15,6	7639	3,4	4651	2,0	68315	30,3	268	0,1	1260	0,6	391	0,2
1890	233533	104115	44,6	38367	16,4	9328	4,0	5559	2,4	74083	31,7	416	0,2	1342	0,6	323	0,1
1900	256374	112613	43,9	41343	16,1	12160	4,7	7835	3,1	79727	31,1	715	0,3	1952	0,8	29	0,0
1910	270640	117813	43,5	44587	16,5	13113	4,8	8820	3,3	83024	30,7	797	0,3	2445	0,9	41	0,0
1930	306984	136836	44,4	46379	15,1	13331	4,3	8933	2,9	97003	31,6	778	0,3	2498	0,8	1226	0,4
1992	452873	395906	87,4	9781	2,1	8436	1,9	10770	2,4	13342	2,9	1098	0,2	87	0,0	12110	2,7
										1343	0,3						

TIMIŞ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	454205	214357	47,2	17394	3,8	199562	43,9	5559	1,2	7857	1,7	67	0,0	9283	2,0	126	0,0
1890	502582	226984	45,2	18317	3,6	230696	45,9	7893	1,6	8154	1,6	111	0,0	10303	2,1	124	0,0
1900	541849	237598	43,9	18717	3,5	250367	46,1	13959	2,6	9558	1,8	123	0,0	11296	2,1	231	0,0
1910	560871	243449	43,4	19028	3,4	256290	45,7	18600	3,3	11380	2,0	216	0,0	11605	2,1	303	0,1
1930	559591	247444	43,7	19331	3,5	246010	44,0	18811	3,4	12210	2,2	99	0,0	12279	2,2	3407	0,6
1992	700033	545771	78,0	7495	1,1	93033	13,3	16346	2,3	983	0,1	350	0,0	621	0,1	34957	5,0
										477	0,0						

JUDEŢELE TRANSILVĂNENE ÎMPREUNĂ

	total	ortodocşi		greco-catolici		romano-cat.		reformaţi		evanghelici		unitarieni		izraeliţi		alţii	
1880	4032851	1498181	37,1	936344	23,2	712912	17,7	498723	12,4	221528	5,5	55388	1,4	105676	2,6	4099	0,1
1890	4429564	1593017	36,0	1042331	23,5	807296	18,2	558852	12,6	234963	5,3	59721	1,4	130088	2,9	3296	0,1
1900	4874772	1704205	35,0	1143279	23,5	918296	18,8	631392	12,9	251517	5,2	64987	1,3	158707	3,2	2389	0,1
1910	5260992	1807139	34,3	1245269	23,7	995179	18,9	695078	13,2	262386	5,0	68752	1,3	182495	3,2	4694	0,1
1930	5548363	1932356	34,8	1385445	25,0	947351	17,1	696320	12,6	274415	4,9	68330	1,2	192833	3,5	51313	0,9
1992	7723313	5360102	69,4	206833	2,7	854935	11,0	796682	10,3	36264	0,5	75978	1,0	2768	0,0	369567	4,8
										20184	0,3						

Notă

Culegerea cursivă înseamnă valoare calculată

În coloana confesiunii evanghelice, la anul 1992, rîndul de sus cuprinde numărul de credincioşi augustani, iar rîndul de jos pe cei sinodo-presbiterieni.

Datele pe judeţe corespund împărţirii administrative de azi, iar valorile totalizate - celei de dintotdeauna.